

OCHRONA WYDANIE SPECJALNE I BEZPIECZENSTWO OBIEKTÓW I BIZNESU

WRZESIEŃ 2023

SECURITECH

WYDANIE SPECJALNE
DLA SŁUŻBY WIEZIENNEJ

**NOWOCZESNE
TECHNOLOGIE
GWARANCJĄ SUKCESU
W OBIEKTACH
PENITENCJARNYCH**

Część IV

ZAMEK ASP 03

Zamek nawierzchniowy jednostronnie otwierany
z zatrząskiem (paniczny)

BEZPIECZEŃSTWO >>

NIEZAWODNOŚĆ >>

**GWARANCJA
JAKOŚCI >>**

Zamek ASP 03 nawierzchniowy jednostronnie otwierany przeznaczony do cel więziennych, krat przejściowych, furt więziennych, który znajduje zastosowanie w placówkach penitencjarnych. Posiada certyfikat IMP.

Szanowni Czytelnicy!

Z ogromną przyjemnością prezentujemy Państwu nasze najnowsze Wydanie Specjalne SECURITECH „Nowoczesne technologie gwarantują sukces w obiektach penitencjarnych” cz. IV dedykowane Służbie Więziennej.

Mamy nadzieję, że zaproponowana tematyka oraz rozwiązania naszych Partnerów spotkają się z Państwa zainteresowaniem.

Serdecznie zapraszamy do lektury.

Redakcja Ochrony i Bezpieczeństwa

Publikacja powstała we współpracy z:

4**NEUTRALIZACJA BEZHAŁOGOWEGO STATKU
POWIETRZNEGO ZA POMOCĄ BRONI PALNEJ**

mjr Dawid Rubiński

6**FUNKCJONARIUSZE W SYSTEMIE
WIELOZMIANOWYM. PROBLEMY KOMUNIKACYJNE
W PRZEKAZYWANIU POLECEŃ SŁUŻBOWYCH**

mjr SW Piotr Golaszewski

8**SMART PRISON. TRANSFORMACJA CYFROWA
W WIEZIENIACH**

mjr SW Cezary Mecwaldowski

12**TERROR(YZM) W „PUSZCZE”**

mjr SW Tomasz Nawrocki

19**SPECJALIZOWANE ZAMKI I DRZWI
DLA WIEZIENICTWA**

Firma K&OS

20**„TEMPO” EWAKUACJI – WYBRANE ZAGADNIENIA**

mjr SW Tomasz Nawrocki

28**ROZWIĄZANIA GWARANTUJĄCE BEZPIECZEŃSTWO
W OBIEKTACH PENITENCJARNYCH W OFERCIE
MIWI-URMET**

Firma MIWI-URMET

30**ZABEZPIECZENIA ELEKTRONICZNE ZAKŁADÓW
KARNYCH I ARESZTÓW ŚLEDZCYCH**

mjr dr SW Paweł Łuszcz

34**PROJEKT SZKOLENIA SPECJALISTYCZNEGO
W SŁUŻBIE WIEZIENNEJ DO STANOWISKA
OPERATORA SYSTEMU DOZORU WIZYJNEGO
– „MONITOROWEGO”**

mjr SW Cezary Mecwaldowski i dr Robert Poklek

42**CYBERBEZPIECZEŃSTWO W SYSTEMACH
OCHRONY**

mjr SW Grzegorz Data

46**RADYKALIZACJA NIE JEDNO MA IMIĘ,
CZYLI EKSTREMIZM A FUNKCJONARIUSZE
SŁUŻBY WIEZIENNEJ**

dr Magdalena El Ghamari

Wydawca**Mediafachowe**, ul. Wąski Jar 9
02-786 Warszawa, tel. +48 22 53 53 227Prezes zarządu: **Katarzyna Polesińska****Redakcja:**ul. Wąski Jar 9, 02-786 Warszawa
redakcja@ochrona-bezpieczenstwo.pl
www.ochrona-bezpieczenstwo.pl**Sergiusz Parszowski**

Redaktor programowy

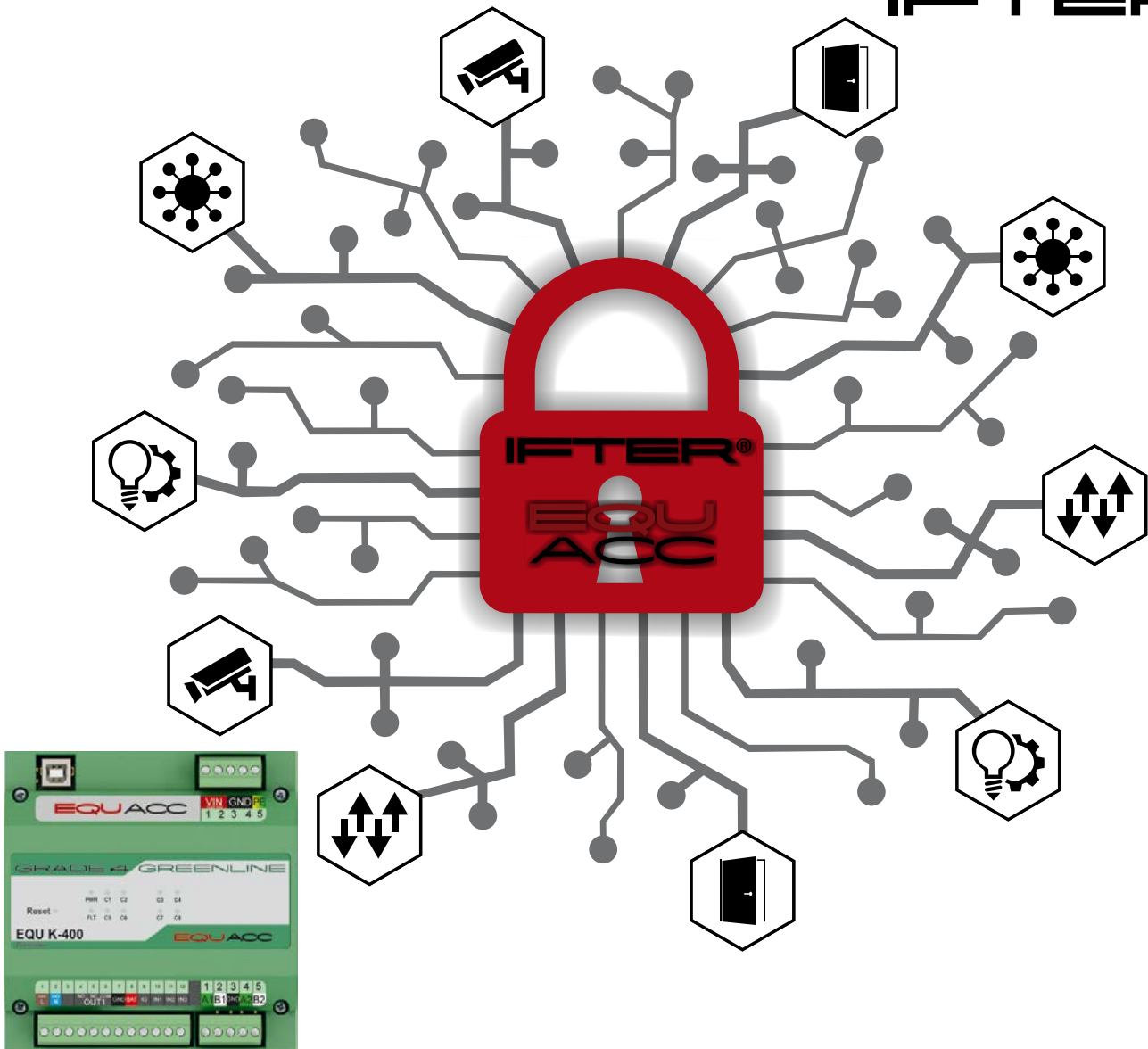
redakcja@ochrona-bezpieczenstwo.pl
tel. 737 393 280**Lidia Tuchowska**

Redaktor/Marketing iPR

tel. 604 995 466
l.tuchowska@ochrona-bezpieczenstwo.pl**Katarzyna Kalata-Kieblesz**

Kierownik Działu Reklamy

tel. 604 588 851
k.kalata@ochrona-bezpieczenstwo.pl

TECHNOLOGIA

Dbałość o szczegóły podczas projektowania EQU ACC 400 zapewnia wysoką ochronę przed przepięciami i uszkodzeniami mechanicznymi, szeroki zakres temperatury pracy, wykrywanie sabotaży i antymaskingu wejść. Dzięki temu sprzęt ma 5 lat gwarancji.

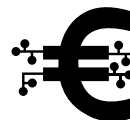
OCHRONA

System EQU ACC 400 wykonany jest w klasie 4 zgodnie z normą PN-EN 60839-11, zapewniając najwyższy poziom bezpieczeństwa w zakresie kontroli dostępu. System jest dedykowany dla obiektów wojskowych, przemysłowych i infrastruktury krytycznej.

OTWARTOŚĆ

Obsługa OSDPv2 pozwala przy zachowaniu wysokiego poziomu bezpieczeństwa na podłączenie czytników dowolnego producenta. Uproszczona konfiguracja wyłącznie z oprogramowania, przyspiesza i upraszcza proces uruchomienia.

EFEKTYWNY KOSZTOWO

Dzięki swojej modułowości zarówno w zakresie sprzętu jak i oprogramowania, może być efektywnie dostosowany do potrzeb klienta. Cały system produkowany jest na terenie Unii Europejskiej więc nie ma problemów z ciągłością dostaw.

ELASTYCZNOŚĆ

Kontroler przechowuje w pamięci pełną konfigurację i do 1mln kart i 0,5mln zdarzeń. Każdy komunikuje się z systemem nadzorczym po TCP/IP, więc nie ma znaczenia czy wszystkie kontrolery znajdują się w tym samym budynku czy są rozproszone po całym świecie.

INTERAKTYWNY

Rozbudowany pakiet oprogramowania zapewnia nie tylko wizualizację w trzech technologiach, (raster, wektor, web) która jest zintegrowana z innymi systemami bezpieczeństwa, ale mamy do dyspozycji również recepcję, awizację czy RCP.

NEUTRALIZACJA BEZZAŁOGOWEGO STATKU POWIETRZNEGO ZA POMOCĄ BRONI PALNEJ

W swojej poprzedniej publikacji „Odpowiedzialność bramowego”, która ukazała się w wydaniu specjalnym dla Służby Więziennej Securitech część 2, wskazałem na ryzyko przemytu przedmiotów niedozwolonych przez osoby odwiedzające jednostki penitencjarne. Jest to jednak tylko jedna z dróg za pośrednictwem których takie przedmioty trafiają do zakładów karnych czy aresztów śledczych. Coraz powszechniejsze zastosowanie przy takiej działalności mają bezzałogowe statki powietrzne zwane dronami. Doskonałym przykładem są francuskie jednostki penitencjarne, w których w 2021 roku odnotowano 37 nieautoryzowanych przelotów z czego w 5 przypadkach potwierdzono próbę przetrzutu kontrabandy. W 2022 roku zaobserwowano już 68 takich przelotów z czego w 29 przypadkach stwierdzono ich wykorzystanie do przetrzutu kontrabandy. Nastąpił więc z roku na rok wzrost o 83%¹. Do najczęściej przemycających przedmiotów należą²:

- narkotyki,
- alkohol,

- telefony GSM (w zegarach, smartfony a także satelitarne),
- karty SIM i karty pamięci,
- ładowarki i baterie,
- tablety,
- gotówka,
- papierosy,
- pornografia (płyty DVD, pendrive'y),
- broń biała.

Warto zwrócić uwagę, że drony mogą również służyć do dostarczenia przedmiotów mogących pomóc w ucieczce np. brzeszczoty, pilniki, wytrychy, itp. Z kolei drony z kategorii ewakuacyjnych mogą umożliwić ucieczkę osoby osadzonej bądź bezprawne wtargnięcie na teren jednostki penitencjarnej. Można też po prostu złośliwie posługiwać się nimi chcąc zakłócić pracę personelu więziennego. O tym jak dużym są zagrożeniem może stanowić przykład z zakładu karnego Lee Correctional Institution w Karolinie Południowej. W 2022 roku, po ośmiomiesięcznym dochodzeniu, aresztowano tam 20 osób podejrzanych o przemyt narkotyków, noży, tytoniu i broni palnej. Aresztowani, należący do dwóch samodzielnie działających grup, byli opłacani przez więźniów. Prawdopodobnie broń pochodząca z powietrznego przemytu została wykorzystana w trakcie zamieszek, które miały miejsce w kwietniu 2018 roku w których straciło życie 7 osób, a 20 raniono.

¹ <https://infosecurity24.pl/bezpieczenstwo-wewnetrzne/dronowe-wyzwania-wkraczaja-w-mundurowa-codziennosc> [dostęp: 01.09.2023 r.]

² C. Mecwaldowski, Drony i zakłady karne, SEC&AS 1/2018

W związku z powyższym podejmowane są działania mające na celu ochronę jednostek penitencjarnych przed *dronami*. Do ich „zwalczania” podejmuje się różne środki³:

- wygradzenia z siatek lub krat – przegrody,
- wykorzystanie broni palnej – zestrzelenie drona,
- przechwytywanie lecącego drona w siatki wyrzucane z ręcznych lub stacjonarnych urządzeń miotających,
- przechwytywanie lecącego drona w siatki przenoszone przez inne drony,
- armatki wodne – uniemożliwienie lotu silnym strumieniem wody,
- zakłócanie sygnałów sterujących wysyłanych przez operatora drona,
- zakłócanie systemów geolokalizacji satelitarnej np. GPS,
- rozpoznanie komunikacji i wystanie własnych sygnałów sterujących, umożliwiających przejęcie kontroli nad lecącym dronem.

Przykładem w tym obszarze może być Zakład Karny w Czarnej, który w 2022 roku wzbogacił się o nowoczesny neutralizator dronów. Są to jednak pojedyncze przypadki na skalę polskiego więziennictwa.

Wykorzystanie broni palnej

Niniejsza publikacja dedykowana jest możliwości użycia broni palnej w celu unieszkodliwienia drona, stąd w dalszej części skoncentrujemy się na tym wątku. Takie uprawnienie wynika z art. 47 pkt 7 ustawy z dnia 24 maja 2013 roku o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej w związku z art. 126a ust. 1 pkt 1b ustawy z dnia 3 lipca 2002 roku Prawo lotnicze. W świetle wskazanych przepisów funkcjonariusz Służby Więziennej może przeprowadzić działania ochronne z użyciem broni palnej w celu zniszczenia lub unieruchomienia bezzałogowego statku powietrznego, jeżeli stwarza on zagrożenie dla jednostki penitencjarnej. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że Służba Więzienna odchodzi od obsadzania stanowisk uzbrojonych funkcjonariuszami wyposażonymi w broń palną. Pozostają tylko wybrane jednostki ze stanowiskami uzbrojonymi. W związku z powyższym przeprowadzenie działania z użyciem broni palnej w celu unieszkodliwienia drona może być kłopotliwe. Sama procedura pobrania broni wymaga czasu, który może wystarczyć operatorowi drona na wykonanie zadania. Poza tym użycie broni palnej jest bardzo ryzykowne, zwłaszcza w jednostkach mieszczących się w terenie zabudowanym czy często w centrach miast. Trudno ocenić „zachowanie się” pocisku i drona po trafieniu w cel nie mówiąc już o strzale chybnym. Konsekwencją może być zranienie czy nawet śmierć przypadkowej osoby. Może to także skutkować uszkodzeniem mienia. W efekcie Skarb Państwa może być zmuszony do wypłaty odszkodowania bądź zadośćuczynienia. Bezpieczną alternatywą w takiej sytuacji zdaje się być neutralizacja drona za pomocą środka przymusu bezpośredniego w postaci pocisku niepenetracyjnego. Obecnie większość czynnych stanowisk uzbrojonych obsadzają funkcjonariusze wyposażeni w broń gładkolufową i wspomniany środek przymusu bezpośredniego. Według przepisów funkcjonariusz ma prawo użyć środka przymusu bezpośredniego w postaci pocisku niepenetracyjnego miotanego z broni palnej w celu ochrony porządku lub bezpieczeństwa

na obszarach lub w obiektach chronionych⁴. Wynika z tego, że teoretycznie funkcjonariusz mógłby unieszkodliwić drona przy użyciu takiego pocisku. Należy jednak mieć na uwadze art. 23 ust. 3 ustawy z dnia 24 maja 2013 roku o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej który stanowi że „pocisków niepenetracyjnych używa się w celu obezwładnienia osób lub wykorzystuje się w celu obezwładnienia zwierzęcia przez zadanie bólu fizycznego, przy czym nie celuje się w głowę lub szyję”. Zapis ten wyklucza zatem uprawnienie użycia pocisku niepenetracyjnego w celu unieszkodliwienia drona. Co zatem w sytuacji, gdy funkcjonariusz wyposażony w broń gładkolufową i pociski niepenetracyjne będzie świadkiem nieuprawnionego lotu drona na terenie chronionej jednostki, czy ma pozostać bierny nie chcąc się narażać na zarzut przekroczenia uprawnień? Niekoniecznie. Nie popełnia przestępstwa, kto działa w celu uchylenia bezpośredniego niebezpieczeństwa grożącego jakimkolwiek dobru chronionemu prawem, jeżeli niebezpieczeństwa nie można

inaczej uniknąć, a dobro poświęcone przedstawia wartość niższą od dobra ratowanego⁵. Funkcjonariusz neutralizujący drona używając pocisku niepenetracyjnego teoretycznie, w świetle przepisów, przekroczyłby uprawnienia, jednak jego działanie prowadziłoby do zapewnienia bezpieczeństwa w jednostce, co zapewne stanowi dobro wyższej wartości niż samo nieuprawnione użycie środka przymusu bezpośredniego. Takiego funkcjonariusza chroniłaby w efekcie, przed ewentualnymi konsekwencjami, instytucja stanu wyższej konieczności. Jak widać unieszkodliwienie drona przy użyciu broni palnej czy pocisków niepenetracyjnych może być ryzykowne bądź kontrowersyjne. W związku z powyższym warto rozważyć szersze stosowanie innych środków ochrony przed tymi obiektami. Do takich środków zaliczyć można neutralizatory, urządzenia zakłócające systemy mające wpływ na ich funkcjonowanie (sterowanie, geolokalizacja) czy przeszkody fizyczne w postaci wygradzeń z siatek czy krat. Należy także pamiętać o niebezpieczeństwie przemytu przedmiotów niedozwolonych przy opracowaniu programów profilaktyki substancji psychoaktywnych.

mjr Dawid RUBIŃSKI

starszy wykładowca Centralnego Ośrodka Szkolenia Służby Więziennej w Kulach w Oddziale Zamiejscowym w Sulejowie

³ C. Mecwaldowski, Drony i zakłady karne, SEC&AS 1/2018

⁴ Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, art. 11 pkt 6, art. 12 ust.1 pkt 11

⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, art. 26 §1

FUNKCJONARIUSZE W SYSTEMIE WIELOZMIANOWYM. PROBLEMY KOMUNIKACYJNE W PRZEKAZYWANIU POLECEŃ SŁUŻBOWYCH

Zgodnie z uregulowaniami zawartymi w Ustawie o Służbie Więziennej z dnia 9 kwietnia 2013 roku, funkcjonariusze w/w formacji pełnią służbę w dwóch systemach zmianowości – jednozmianowym oraz wielozmianowym. Większość kadry, w tym kadra kierownicza, swoje zadania służbowe realizuje w oparciu o system jednozmianowy pozostając w stałym bezpośrednim kontakcie ze współpracownikami tej samej komórki organizacyjnej, pracując od poniedziałku do piątku włącznie. Pod względem komunikacyjnym jest to rozwiązanie optymalne. Zgoda inaczej sprawy komunikacji mają się w działach ochrony. Tam podstawowym systemem pracy jest system wielozmianowy. Oznacza to, że funkcjonariusz podejmuje służbę naprzemiennie w trybie ciągłym. Rozpoczyna ją od służby dziennej, następnie pełni służbę nocną po czym korzysta z dwóch dni odpoczynku. Czyli dzień, noc, wolne, wolne i znowu dzień, noc. Takie rozwiązanie wymaga stworzenia czterech odrębnych zmian pełniących te same obowiązki 365/7/24.

Zestawiając te dwa różne systemy pełnienia służby łatwo zauważyć, że pracujący w systemie jednozmianowym kierownik działu ochrony nie zawsze może w sposób bezpośredni spotkać się z podległymi sobie funkcjonariuszami. Z założenia może to mieć miejsce jeden, góra dwa razy w tygodniu, czyli wtedy kiedy funkcjonariusz systemu wielozmianowego pełni służbę dzienną. W rzeczywistości zdarza się to zdecydowanie rzadziej. Najczęściej taki kontakt ma miejsce podczas wykonywanych przez kierownika kontroli lub wizytacji. Nie bez znaczenia jest tu również liczebność działu ochrony, w skład którego wchodzi od kilkudziesięciu do kilkuset funkcjonariuszy.

Polecenia służbowe

Tak mocno ograniczony kontakt kierownika z liczną kadrą zaburza komunikację wewnątrzdziałową. Szczególnie tę związaną z przekazywaniem i realizacją wydawanych przez kierownika poleceń służbowych. Z uwagi na charakter służby ochronnej, który w podstawowej mierze skoncentrowany jest na zapewnieniu bezpieczeństwa i porządku

w jednostkach organizacyjnych, może to mieć bezpośrednie przełożenie na właściwą ich realizację, a tym samym na utrzymaniu przedmiotowych obszarów działań na właściwym poziomie.

Problemy w tym zakresie pojawiać się mogą zarówno po stronie nadawcy komunikatu – poleceniodawcy jak i po stronie jego odbiorcy. Dotyczą one także formy jaką przyjmie przekaz, czy to będzie polecenie ustne czy wydane w formie pisemnej.

Polecenia ustne w relacji kierownik działu ochrony a podlegli mu funkcjonariusze wielozmianowi mają raczej charakter doraźny i odnoszą się do sytuacji, w której kierownik w sposób bezpośredni instruuje podwładnego o sposobie jego wykonania. Ten natomiast z wydanego polecenia rozlicza się przed przełożonym bezpośrednio po jego wykonaniu.

W przypadku działów wielozmianowych, z uwagi na ograniczony bezpośredni kontakt z kadrą, zdecydowanie lepszym wyborem będzie wydawanie poleceń w formie pisemnej. Gwarantuje to niezmienność jego treści i zapewnia, że w tej samej, niezmienionej, formie dotrą do wszystkich adresatów.

Jednak wbrew temu co by się mogło wydawać, ostatecznie wcale nie ma gwarancji, że przedmiotowy komunikat, pomimo formy pisanej, zostanie właściwie odczytany, aż do zapoznania się z nim wszystkich uprawnionych. Aby polecenie zostało skutecznie odczytane i zrealizowane, należy zwrócić uwagę na kilka podstawowych zasad związanych ze sposobem komunikacji pisemnej.

Rolą nadawcy, w tym przypadku kierownika, jest tak przygotować polecenie aby było ono jasne i zrozumiałe dla wszystkich odbiorców. Treść powinna być spójna i możliwie jak najkrótsza. Dobrą praktyką jest kiedy dla każdego zadania/zagadnienia sporządzane jest odrębne polecenie.

Bardzo istotnym jest fakt, że zazwyczaj tylko niewielka grupa podwładnych otrzymuje treść polecenia bezpośrednio od kierownika. Najczęściej są to dowódcy, zastępcy dowódców zmian pełniąc rolę pośredników w komunikacji. Pozostali funkcjonariusze działu ochrony otrzymują je dopiero od nich. Najczęściej ma to miejsce podczas odprawy zmiany przed przystąpieniem do służby. Powoduje to, że

z poleceniem wydanym w poniedziałek po południu zmiana pełniąca służbę dzienną w całości zapozna się dopiero we wtorek przed służbą nocną. Dla pozostałych zmian proces ten będzie trwał aż do służby dziennej w środę. Dlatego aby wykluczyć efekt tzw. „głuchego telefonu” (zmiany treści komunikatu, w tym przypadku polecenia służbowego) należy dodatkowo odpowiednio poinstruować ww. kadrę zanim polecenie zacznie obowiązywać i żyć swoim życiem. Zdarza się, że nie do końca zgodnym z założeniami poleciennodawcy.

Równie istotne jest postawienie przez kierownika warunku obowiązkowego odczytania kadry pierwotnej treści polecenia. W myśl zasady lepiej zapobiegać niż leczyć. Właściwie przeprowadzony instruktaż co do sposobu realizacji zadań ujętych w sporządzonym poleceniu wraz ze stawianymi w nim celami pozwoli wykluczyć błędną interpretację.

Zaniechanie omówienia przez kierownika zapisanych treści często prowadzi do niewłaściwego ich odbioru – zrozumienia przez pośredników, w tym przypadku dowódców lub ich zastępców. W następstwie tego polecenie może być dalej przekazywane i interpretowane z błędem. Czasami jest on mało istotny i nie ma większego wpływu na zasadniczą część polecenia. Gorzej jeżeli niewłaściwe zrozumienie oraz dalsze przekazanie polecenia dotyczy jego najistotniejszej, podstawowej treści. Wtedy, zważając na wiodące zadania działu ochronny, mogą pojawiać się niepożądane i potencjalnie niebezpieczne sytuacje.

W sposobie odbioru, a w następstwie jego dalszego przekazania lub realizacji, nie bez znaczenia będzie uwaga oraz czas jakie odbiorcy czyli dowódcy, ich zastępcy oraz pozostali funkcjonariusze w zmianie poświęcą na przyjęcie oraz zinterpretowanie polecenia. Biorąc pod uwagę mnogość stawianych działowi ochrony zadań oraz tempo ich realizacji może ich być za mało. O ile dowódca czy jego zastępca mogą wrócić do zapisanej w książce poleceń treści o tyle pozostali funkcjonariusze już nie. Uwzględniając te czynniki o pomyłkę nie trudno. I to już na poziomie dowódców czy ich zastępców. Tak więc kierownikowi, po omówieniu polecenia nie powinno wystarczyć samo „zrozumiałem, przyjmuję do realizacji”. Wcześniej należałoby odebrać od dowódców informację zwrotną. Zweryfikować deklarację czy rzeczywiście odbierają polecenie zgodnie z założeniem kierownika. Krótki komentarz, w którym streszczą jak rozumieją przekazane treści i w jaki sposób mają zamiar je realizować może ograniczyć liczbę błędów w komunikacji.

Reasumując można dojść do wniosków, że system komunikacji związany z wydawaniem i przekazywaniem poleceń w dziale ochrony wymaga poprawy. Rodzi się pytanie jak temu zaradzić? Co zrobić żeby wszyscy funkcjonariusze w dziale ochrony mieli takie same szanse na zapoznanie się z wydawanymi przez kierownika poleceniami.

Może za przykładem pozostałych komórek organizacyjnych wyposażać wszystkich funkcjonariuszy działu ochrony w imienne adresy służbowe e-mail. Wtedy kierownik korzystając z opcji wysyłki korespondencji do większej liczby odbiorców, z potwierdzeniem odbioru i odczytania wiadomości, mógłby zatwierdzić rozkaz czy polecenie zeskanować i rozesłać do wybranej grupy funkcjonariuszy. Jednak czy takie rozwiązanie będzie optymalne? Chyba jednak nie. O ile funkcjonariusze jednozmianowi wyposażeni w adres e-mail posiadają również dostęp do komputera służbowego, na którym taką korespondencję w dniach pełnienia służby

mogą odbierać o tyle, w przypadku pozostałych z działu ochrony już tak nie jest. Głównie dlatego, że część stanowisk ochronnych nie przewiduje pracy z komputerem w ogóle, natomiast inne są ograniczone dostępem do komputera w zależności od pory dnia i nocy, w których pełnią służbę. Jednak już zorganizowanie w jednostkach ogólnodostępnych stanowisk komputerowych (lub tzw. kiosków) rozwiązałoby problem z możliwością odczytania służbowej korespondencji w czasie służby.

Można też skorzystać z innego narzędzia, które z powodzeniem funkcjonuje w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej. Mowa tu o komunikatorze „Bramka SMS”. Póki co wykorzystuje się ją w celu nadawania meldunków o zdarzeniach jakie wystąpiły w służbie, w myśl Zarządzenia Nr 100/22 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej¹. Polega to na tym, że w sytuacji wyczerpującej znamiona określone w ww. zarządzeniu, służba dyżurna jednostki, za pośrednictwem SMS, powiadamia grupę uprawnionych osób. Dodatkowo w niektórych jednostkach system ten z powodzeniem wykorzystywany jest do powiadamiania kadry o ogłoszeniu alarmu w jednostce i obowiązku stawienia się w niej. Skoro w służbie jest już takie narzędzie warto by było przeanalizować czy nie wykorzystać go jeszcze w dodatkowym celu, jako środek do komunikacji z podległymi funkcjonariuszami w przypadku wydawania nowych pisemnych poleceń w „książce poleceń”. Wtedy informacja trafiałaby do wszystkich, wskazanych przez kierownika ochrony, odbiorców w relatywnie jednym czasie. Pełniący w danym dniu służbę otrzymaliby ją od dowódców zmian na przyjętych dotychczas zasadach. Pozostali, przebywający w czasie wolnym poza służbą, mogliby zapoznać się z treścią polecenia przed przystąpieniem do służby.

Żadna z wyżej opisanych propozycji nie jest idealna i nie rozwiązuje wszystkich problemów pojawiających się w komunikacji pomiędzy kierownikiem działu ochrony a podwładnymi funkcjonariuszami. Szczególnie z tymi związanymi z opracowaniem, przekazaniem i realizacją poleceń służbowych. Inne rozwiązania dotyczące technik komunikacji cyfrowej przy wykorzystaniu nowych technologii opisane są w innym artykule tego wydania SECURITECH cz.IV².

Opisane propozycje mogą w znacznym stopniu ułatwić kontakt kierownika z podległymi mu funkcjonariuszami oraz uchronić pierwotną treść komunikatu przed jej zniekształceniem. Przekazanie, przyjęcie i realizacja polecenia służbowego zgodnie z jego treścią, przez cały czas jego obowiązywania pozostaje celem samym w sobie i do takiego jego zagwarantowania należy dążyć.

mjr Piotr GOLASZEWSKI

starszy wykładowca Centralnego Ośrodka Szkolenia Służby Więziennej w Kulach w Oddziale Zamiejscowym w Sulejowie

¹ Zarządzenie 100/22 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 grudnia 2022 r. w sprawie ustalenia organizacji służby dyżurnej w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej, w tym sposobu i trybu informowania o zdarzeniach, które wystąpiły w Służbie Więziennej oraz ustalenia sposobu i trybu przeprowadzenia czynności sprawdzających dotyczących tych zdarzeń, oraz sposobu ich dokumentowania

² C. Mecwaldowski, „Smart prison – Smart prison. Cyfrowa transformacja w więzieniach OiB SECURITECH cz. IV wrzesień 2023 r.

SMART PRISON. TRANSFORMACJA CYFROWA W WIĘZIENIACH

Obecnie nikomu nie trzeba tłumaczyć co oznacza określenie smart. Smart phone, smart watch, smart TV, smart city i wiele podobnych. To określenie nowoczesnych, przyjaznych użytkownikowi cyfrowych rozwiązań. Czy więzienie może być smart? Czy powinno być smart i dlaczego? Jakie korzyści przynosi smart więzienie i transformacja cyfrowa? Na te i inne pytania autor spróbuje odpowiedzieć w dalszej części artykułu.

Jak pokazują doświadczenia krajów zachodnich¹, cyfrowa transformacja przynosi nadspodziewane korzyści. Staje się nieunikniona ze względu na braki kadrowe, potrzebę dostosowania się do funkcjonowania instytucji pozawieziennych, staje się elementem readaptacji społecznej osadzonych, zapobiega wykluczeniu cyfrowemu. Jest także odpowiedzią na pojawiające się zagrożenia bezpieczeństwa jednostek penitencjarnych. Smart prison wkracza nie tylko w coraz większy zakres funkcjonowania więzienia, ale i poza niego².

Nie ma nowoczesnych technologii i *smart prison* bez sprawnej wymiany informacji. Współczesne polskie więziennictwo to 170 jednostek podstawowych, rozmieszczonych na całym terenie RP, połączonych nowoczesną rozległą siecią strukturalną (ang. WAN) o światłowodowych łączach symetrycznych wraz z łączami rezerwowymi. Nowoczesna infrastruktura sieciowa stanowi podstawę dla innych technologii, tych stosowanych i wdrażanych.

Transformację cyfrową można rozpatrywać w kilku obszarach funkcjonowania więzienia:

- osadzonych i ich bliskich,
- ochrony jednostek penitencjarnych,

- kadry penitencjarnej,
- wymiaru sprawiedliwości.

Wyraźnie dostrzegane jest wzajemne przenikanie się zależności pomiędzy wskazanymi zakresami funkcjonowania pod wpływem nowoczesnych technologii cyfrowych. Istnieją jednak pułapki kończące się porażką, jeżeli wdrożenia realizują osoby nieprzygotowane, pomijające kluczowe etapy wdrożeń lub realizujące inne cele niż te związane z samym wdrożeniem.

Jednym z najważniejszych rozwiązań transformacji cyfrowej w więzieniu, jest wyposażenie osadzonych w tablety (zdz.1), laptopy lub kioski interaktywne (np. wbudowane w więzienne łóżko każdego osadzonego). Osadzeni mogą posiadać dostęp do (zdz. 2):

- dedykowanych, dozorowanych aplikacji np. e-learningu,
- zdalnych zajęć terapeutycznych,
- czytnika e-book, zdjęć rodzinnych,
- harmonogramu zajęć, których wykonanie muszą potwierdzać w systemie,
- konta, w którym samodzielnie zarządzają swoimi finansami,
- zamawiania zakupów w kantynie,
- rejestru zgłoszeń do administracji więzienia,
- systemu rejestracji widzeń z bliskimi,
- zdalnego kontaktu ze służbą zdrowia (ang. *telemedicine*) w tym psychologa i psychiatry. Video konsultacje z pielęgniarką lub lekarzem przy udziale pielęgniarki i dedykowanej kamery pozwalającej na wgląd w jamę ustną, uszy, czy zmiany naskórne.
- zdigitalizowanej korespondencji czy dokumentów sądowych.
- nadzorowanego dostępu do internetu i poczty email,
- płatnych multimediiów, filmów, radia i telewizji.

Poprzez zestaw kamery, słuchawki i mikrofon, mogą realizować rozmowy telefoniczne/video (po doświadczeniach COVID-19 coraz częściej bez ograniczeń czasowych). Oczywiście rozmowy te są rejestrowane i mogą być w każdej

¹ Jusice Trends, artykuły o transformacji cyfrowej w Portugalii, Norwegii, Niemczech, Danii, Finlandii, Wielkiej Brytanii, Kanady, Stanów Zjednoczonych, Hong Kongu, Singapurze, Turcji.

² Artykuł powstał na podstawie inspiracji autora po ukończeniu kursu IPS_Innovative_Prison_System „DIGICORE Digital Transition in Corrections Awareness Course”, 2023.

Tabela 1. Wzrost liczby odnalezionych telefonów komórkowych podczas kontroli, związany z zaostreżeniem przepisów ograniczających dostęp osadzonych do rozmów telefonicznych

	W paczce/ korespondencji	Podczas wejścia do jednostki	W celi mieszkalnej	Na terenie jednostki (poza celą mieszkalną)	Poza terenem jednost- ki w miejscu zatrud- nienia zewnętrznego
I kw. 2022 r.	32	21	175	77	43
I kw. 2023 r.	11	30	260	85	3

Źródło: opracowanie autora na podstawie statystyki zdarzeń Służby Więziennej.

chwili kontrolowane przez funkcjonariusza. Jedynym ograniczeniem jest tu opłata za połączenia jaką wnoszą osadzeni. Zalety tego rozwiązania to między innymi:

- zmniejszenie liczby sytuacji konfliktowych między osadzonymi, osadzonymi i funkcjonariuszami,
- mniejsze zagrożenie w oddziale mieszkalnym ze względu na mniejszy ruch osadzonych, zagrożenie nielegalnymi kontaktami,
- odnotowuje się znacznie mniejszy przebieg telefonów komórkowych,
- mniej sytuacji agresywnych, negatywnych emocji, które są rozładowywane przez kontakt z bliskimi na co wskazują chociażby badania szkockiej Służby Więziennej³.

Nieograniczona możliwość korzystania z połączeń telefonicznych lub video przynosi korzyść w postaci większego spokoju emocjonalnego osadzonych, mniej sytuacji konfliktowych pomiędzy osadzonymi, osadzonymi i personelem więziennym. Rozmowy z bliskimi nie są wtedy uzależnione od porządku wewnętrznego jednostki penitencjarnej – ograniczonego czasu rozmów, ustalonego kodeksem karnym wykonawczym⁴. Częstsze kontakty osadzonych z bliskimi zmniejszają liczbę samobójstw o około 30%. Zastosowanie AI pozwala rozpoznawać po głosie rozmowy pomiędzy osadzonymi w różnych zakładach, rozpoznawać tożsamość rozmówcy – przekazanie telefonu innej osobie niż wskazanej przez osadzonego⁵. Tworzy się także listy numerów dozwolonych i zabronionych. Rozmowy z adwokatem są odnotowywane przez system, ale nie nagrywane i nie ma możliwości kontroli przez funkcjonariusza. W Polsce osadzony może rozmawiać z bliskimi w czasie regulowanym w porządku wewnętrznym danej jednostki penitencjarnej. Powoduje to, że kontakt osadzonego z rodziną może być niemożliwy np. dzieci w szkole, żona/mąż w pracy. To tylko jeden z wielu argumentów, aby osadzeni poprzez np. tablet mogli samodzielnie decydować kiedy i jak długo rozmawiają. Mimo udokumentowanych, wieloletnich doświadczeń krajów zachodnich potwierdzających korzyści wynikające z częstszego kontaktu osadzonego z bliskimi (bezpośredniego i zdalnego), związane go bezpośrednio z bezpieczeństwem w więzieniach, w Polsce ograniczono osadzonym kontakty telefoniczne z bliskimi poprzez zmiany w kodeksie karnym wykonawczym. Zwiększyła się liczba przemycanych telefonów (tabela 1), ponadto jest to działanie sprzeczne z międzynarodowymi rekomendacjami⁶.

³ Scottish Prison Service, Video sessions in Scottish Prisons – A digital transition, Justice Trends, April 28, 2023.

⁴ Ustawa kodeks karny wykonawczy z dnia czerwca 1997 r. t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 127, z 2022 r. poz. 2600, z 2023 r. poz. 818. 1606.

⁵ Improving prison effectiveness through secure communications and the use of machine learning technologies, Justice Trends, July 19, 2019.

⁶ IPR Global Prison Trends 2018, recommendation 19, <https://www.penalreform.org/resource/global-prison-trends-2018/> [dostęp: 11.09.2023 r.].

Kolejnym atutem wykorzystania techniki jest możliwość realizowania rozmów video traktowanych jak widzenia z osadzonym, co sprawia że osadzeni, którzy dotychczas nie byli odwiedzani wracają do kontaktów z rodziną. Osobista wizyta rodzin skazanych w więzieniu bywa traumatyczna, powoduje poczucie poniżenia, stygmatyzację, naruszenie prywatności (kraty, kontrole). Częstym i ważnym aspektem dla rodzin osadzonych są również koszty dojazdu do więzienia na widzenie. Połączenia zdalne – video eliminują te niedogodności. Podtrzymują więzi rodzinne i środowiskowe, zmniejszając ryzyko powrotu do przestępczości. W Stanach Zjednoczonych koszt 30 min połączenia video to ok 10 dolarów. Osadzony chcąc prowadzić więcej rozmów potrzebuje więcej finansów, co wprost mobilizuje do podjęcia zajęcia zarobkowego⁷. Tablety, laptopy czy konsole do gier umożliwiają osadzonym korzystanie z gier multimedialnych, edukacyjnych lub pozwalają im grać wspólnie z dziećmi (zdalnie) w ramach utrzymywania pozytywnych więzi. Najnowsze technologie wdrażane na zachodzie to rozwiązania w chmurze, sztuczna inteligencja oraz wirtualna rzeczywistość (ang. *virtual reality*, VR), które wprowadzane są do szkoleń zawodowych, np. w ramach terapii przeciwdziałania agresji zarówno wśród osadzonych jak i funkcjonariuszy.

W Polsce do realizacji zdalnych widzeń stosowane jest oprogramowanie Skype. Rodzina osadzonego umawia widzenie telefonicznie lub email z administracją zakładu karnego oraz inicjuje połączenie z bliskim przebywającym w więzieniu. Od niespełna 20 lat videopołączenia stosowane są przez Sądy do przeprowadzania zdalnych rozpraw i Prokuraturę do przesłuchań na odległość. Znacząco obniża to koszty transportów i konwojowania osadzonych oraz podnosi poziom bezpieczeństwa, a także pozytywnie wpływa na stan emocjonalny osób poszkodowanych np. dzieci uczestniczących w rozprawach.

Transfamacja cyfrowa w ochronie więzień obejmuje wdrażanie nowych technologii w zakresie zabezpieczeń elektronicznych. Jedną z nich jest inteligentna analiza obrazu (ang. *video content analyse*, VCA), stosowana nie tylko w systemach dozoru wizyjnego (ang. *video surveillance system*, VSS) ale także w skanerach rentgenowskich (X-Ray) bagażu i korespondencji, dronach i robotach. Innym przykładem są technologie wizyjne rozpoznawania twarzy mające szerokie zastosowanie od kontroli dostępu po alarmowanie, np. gdy osadzeni wymagający separacji, znajdują się w pobliżu siebie. Systemy zaawansowanej analizy wizyjnej z algorytmami sztucznej inteligencji (ang. AI) do rozpoznawania emocji zaalarmują, gdy pojawi się agresja czy stan depresji

⁷ Dr. Grant Duwe, Dr. Susan McNeeley, Can Video Visitation Reduce Recidivism? The experience of Minnesota, United States, Justice Trends, April 26, 2023.

mogącej doprowadzić do samookaleczenia lub samobójstwa. Chociaż w podobnym zakresie pierwsze wdrożenie w Polsce należy uznać za nieudane⁸, to system inteligentnej analizy obrazu w rozwiązaniach zagranicznych sprawdza się w automatycznym rozpoznawaniu sytuacji zagrożeń takich jak: leżąca osoba, osoba z bronią, przekraczanie wirtualnych stref, prędkość i kierunek przemieszczającego się obiektu itp. Prowadzone są badania nad rozpoznawaniem emocji i ewentualnych zaburzeń psychicznych, ale te rozwiązania budzą duże kontrowersje w kwestii praw człowieka, prawa do prywatności⁹. W zakresie obserwacji przez system dozoru wizyjnego (monitoringu) miejsc takich jak kąski sanitarne, łazienki, łazienki, zamiast standardowych kamer z maskowaniem stref, testuje się kamery termowizyjne o małej rozdzielczości. To rozwiązanie zapewnia ochronę prywatności i godności osadzonego przy jednoczesnym zapewnieniu bezpieczeństwa. Ponadto AI analizujące duże cyfrowe zasoby baz danych, oszacuje wybrany poziom ryzyka (samobójstwa, radykalizacji, recydywy). W tym przypadku istotne jest, aby jak najwięcej danych pojawiało się w formie cyfrowej. Tam gdzie przetwarza się dokumenty tradycyjne (w formie papierowej), możliwości zastosowania AI będą ograniczone¹⁰. Digitalizacja dokumentów i korespondencji osadzonych podnosi znacząco poziom bezpieczeństwa w jednostce, poprzez wyeliminowanie kopert, kartek nasączanych substancjami psychoaktywnymi. Osadzony ma dostęp do swojej korespondencji, zdjęć, dokumentów poprzez tablet, laptopa lub kiosk multimedialny. W ochronie perymetrycznej coraz szersze zastosowania mają czujki laserowe tzw. LIDAR-y, testowane są autonomiczne drony i roboty (zdj. 3 i 4). Patrolują one teren, budynki, realizują dozór osadzonych w oddziałach mieszkalnych z zastosowaniem AI (funkcjonariusz interweniuje tylko w szczególnych sytuacjach np. bójki osadzonych, zagrożeniu życia). Wiele różnych urządzeń i systemów stosowanych do ochrony więzienia wymaga zaimplementowania systemu integrującego np. kategorii PSIM (ang. *Physical Security Information Management*)¹¹. W Irlandii od 1997 roku wprowadzano system kontroli dostępu z czytnikami biometrycznymi geometrii dłoni¹². W roku 2014 wszystkie więzienia były wyposażone w zintegrowane systemy zabezpieczeń elektronicznych. Nowoczesne biometryczne czytniki kontroli dostępu umożliwiają przemieszczanie się po terenie więzienia bez funkcjonariusza doprowadzającego. Osadzony wypuszczony z celi, dozorowany zdalnie przez system monitoringu wizyjnego, sam udaje się do miejsca docelowego (np. na spacer, do wychowawcy itp.), a system i operatorzy zintegrowanych zabezpieczeń elektronicznych (wartownia/ stanowisko dowodzenia, ang. *control room*) nie pozwalają, aby przemieszczał się w miejsca niedozwolone. Funkcjonariusz realizujący swoje obowiązki w oddziale mieszkalnym ma czas i możliwość opuścić oddział, aby udać się do kantyny

zjeść spokojnie posiłek. W polskiej Służbie Więziennej taka sytuacja opuszczenia oddziału mieszkalnego przez funkcjonariusza oddziałowego jest systemowo niemożliwa (zdaniem autora to powielanie stanu zastanego, bariera przed zmianami bardziej przystającymi do współczesnych czasów).

W Stanach Zjednoczonych coraz młodsza kadra Służby Więziennej, w życiu prywatnym od dzieciństwa związana z technologiami mobilnymi, smartfonami, tabletami jest dostrzegana przez urzędników. W celu pozyskania funkcjonariuszy chętnych do służby wdraża się w jednostkach penitencjarnych technologie mobilne, łącznie z dostępem do systemów zarządzania osadzonymi¹³. Młody człowiek znacznie lepiej posługuje się swoim smartfonem niż profesjonalnym radiotelefonem, dlatego wdraża się wiele aplikacji do służbowego wykorzystania. Ryzyko z posiadania przez funkcjonariusza telefonu w więzieniu jest mniejsze niż uzyskiwane dzięki niemu korzyści. W Polsce funkcjonariusz pełniący służbę w oddziale mieszkalnym nie może posiadać telefonu komórkowego i nie może bezpośrednio z telefonu służbowego zadzwonić do domu w sprawach osobistych, to kolejny przykład mentalnej bariery przed zmianą.

W zakresie realizowania kary w systemie dozoru elektronicznego SDE (ang. *EM*) pojawiają się rozwiązania bez bransoletek. Ich funkcję pełnią aplikacje biometryczne zainstalowane na smartphonie¹⁴. Taki system redukuje do minimum problemy techniczne i obsługę, a co najważniejsze nie stygmatyzuje osób skazanych poprzez widoczne społecznie bransoletki.

Jednym z najczęściej zgłaszanych przez personel więzienny obciążeń jest wytwarzanie dokumentacji. Transformacja cyfrowa w tym zakresie to elektroniczny obieg dokumentów, digitalizowanie wersji papierowej i przetwarzanie komputerowo. Przetwarzanie tradycyjne papierowych dokumentów wymaga więcej czasu. A to wymiana informacji wpływa na skuteczność komunikacji pomiędzy funkcjonariuszami, minimalizuje ryzyko błędów komunikacyjnych¹⁵. Zwiększa się efektywność wykonywanych zadań poprzez wyeliminowanie

Zdj. 1. Przykład aplikacji dla osadzonych

Źródło: F. Toye, *More Technology in Prisons will ensure better outcomes for all*, *Digital Leaders*, May 4.2017 <https://digileaders.com/technology-prisons-will-ensure-better-outcomes/> [dostęp: 10.09.2023r.]

⁸ Na podstawie wypowiedzi prelegenta podczas konferencji „Pilotażowe kompleksy penitencjarne” w dniu 31 maja 2023 r. w Popowie.

⁹ C. Mecwaldowski, R. Poklek, Czy inteligentna analiza wizyjna zapobiegnie samobójstwom w celi więziennej? cz. 1 Skuteczność pracy operatora A&S, nr 4, 2021 i cz. 2 Technologie informatyczne wspierające operatora systemu monitoringu, A&S, nr 5, 2021.

¹⁰ F. Toye, *Artificial Intelligence on Trial*, *Justice Trends*, March 21, 2022.

¹¹ C. Mecwaldowski, Zarządzanie rozproszoną infrastrukturą krytyczną na przykładzie obiektów Służby Więziennej”, A&S nr 5, 2019.

¹² C. Mecwaldowski, *Warsztaty EuroPRIS*, OMil, nr 3, 2014.

¹³ Ken McGovern, *Embracing mobility improves efficiency for community corrections officers*, *Justice Trends*, February 4, 2019.

¹⁴ B. Horodeńska, System Dozoru Elektronicznego w kontekście wybranych doświadczeń międzynarodowych, OIB, Dodatek specjalny SECURITECH dla Służby Więziennej cz. 2.

¹⁵ P. Golaszewski, Funkcjonariusze w systemie wielozmianowym. Problemy komunikacyjne w przekazywaniu poleceń służbowych, dodatek specjalny dla Służby Więziennej cz. IV, OIB, 2023.

Zdj. 2. Przykład autonomicznego robota realizującego zadania w oddziale mieszkalnym

Źródło: M. Mok, *First 'smart prison' at Tai tam*, *The Standard*, December 21. 2020 <https://www.thestandard.com.hk/section-news/section/4/225876/First-%27smart-prison%27-at-Tai-tam> [dostęp: 10.09.2023r.]

tradycyjnych dokumentów. Funkcjonariusze mogą zająć się nadrzędnymi celami i obowiązkami. Stosuje się dedykowane aplikacje zarządzania dla personelu więziennego, np. harmonogramy zadań. Równie istotny jest e-learning, który pozwala skrócić szkolenia stacjonarne o znaczną część teoretyczną, a większy nacisk położyć na praktykę i ćwiczenia.

Analiza ryzyka i narzędzia sztucznej inteligencji przetwarzające duże ilości danych coraz skuteczniej wspierają personel Służby Więziennej w prognozach kryminologicznych umożliwiając wdrożenie czynności zapobiegawczych. Przekłada się to wprost na podniesienie poziomu bezpieczeństwa w więzieniu¹⁶.

Podsumowanie

Przy wprowadzaniu nowych technologii niezbędna jest wiedza jaki cel przyświeca ich wdrożeniu, jakie są słabe i mocne strony, jakie są koszty i cel do osiągnięcia oraz odpowiednie przygotowanie kadry zarządzającej. Jeżeli nie zrealizuje się profesjonalnie wszystkich etapów od przygotowania po weryfikację osiągnięcia założonego celu, samo technologia nie gwarantuje sukcesu wdrożenia. Jak pokazuje doświadczenie wielu krajów zachodnich, to nie koszty czy technologia, ale źle przygotowane wdrożenia są przyczyną porażki. Sukcesem nie jest wydanie zaplanowanego budżetu, ale rzetelne zweryfikowanie osiągnięcia celu. Przykładem porażki może być zakup nowoczesnego, skomplikowanego detektora telefonów komórkowych i rozestanie go do jednostek penitencjarnych bez niezbędnego szkolenia użytkowników. Podobnie nieudane może być wdrożenie modułu w systemie zarządzania osadzonymi, kiedy nie sprawdzi się jak jego wdrożenie wpłynie na wykonywanie zadań przez funkcjonariuszy – na przykład ze względu na niejednoznaczne wyniki wyszukiwania, niedostateczną ilość informacji lub

Zdj. 3. Przykład autonomicznego pojazdu patrolowego dla więzień
Źródło: M. Birney, *Strategic robot JV boosted by WA prison trials success*, *The West Australian*, December 23. 2021 <https://thewest.com.au/business/public-companies/strategic-robot-jv-boosted-by-wa-prison-trials-success-c-5062256> [dostęp: 10.09.2023 r.]

ich nadmiar powodujący duże zaangażowanie funkcjonariuszy we wprowadzanie danych, czym jednocześnie spowoduje się odciążenie ich od bezpośredniego oddziaływania, prowadzenia rozmów, pracy nad readaptacją osadzonych.

Ostateczny rachunek kosztów bilansowany jest korzyściami i osiągnięciem wielopoziomowego celu jaki niesie za sobą profesjonalnie zrealizowana transformacja cyfrowa. Co ona może przynieść dla polskiej Służby Więziennej? Z pewnością:

- większą transparentność realizowanych zadań oraz ich rozliczalność,
- mniejsze obciążenie obowiązkami funkcjonariuszy,
- mniej konfliktów i agresji,
- mniej przypadków depresji i samobójstw osadzonych,
- mniejsze koszty transportów i konwojowania poprzez zdalne rozprawy sądowe, przesłuchania czy zdalne konsultacje z lekarzem,
- motywację dla osadzonych do angażowania się w naukę i pracę,
- lepsze relacje osadzonych z bliskimi i społecznością, zmniejszenie recydywy,
- brak wykluczenia cyfrowego i przygotowanie osadzonych do życia z technologiami.

Wskazane powyżej efekty wprowadzenia nowych rozwiązań przyczynią się do zwiększenia poziomu bezpieczeństwa w jednostce penitencjarnej. To tylko kilka przykładów mających przekonać czytelnika, że transformacja cyfrowa w polskich więzieniach jest niezbędna, a możliwość określenia więzienia mianem *smart*, będzie dowodem sukcesu. Dołączymy wtedy do grona najbardziej rozwiniętych instytucji i służb na świecie.

mjr mgr inż. Cezary Mecwaldowski

starszy wykładowca Centralnego Ośrodka Szkolenia Służby Więziennej w Kulach. Wykładowca Ośrodka Szkolenia Polskiej Izby Systemów Alarmowych. Ekspert think tanku ObserwatoriumBezpieczeństwa.pl

¹⁶ Larry Motiuk, *Risk assessment in Corrections*, *Justice Trends*, September 26, 2022.

TERROR(YZM) W „PUSZCE”

Jednym z zadań instytucji więzienia na całym świecie jest izolowanie od społeczeństwa sprawców groźnych przestępstw. Nie bez znaczenia pozostaje kategoria wykrytego i osądzanego czynu, ponieważ świadczyć on może o skłonnościach sprawców do np. agresji czy okrucieństwa. Właśnie ci osadzeni stanowią grupę wysokiego ryzyka i mogą przyczynić się do stworzenia sytuacji groźnej dla zdrowia i życia populacji funkcjonującej na terenie więzienia. Jednak liczne zdarzenia wskazują, że nie tylko skazani czy tymczasowo aresztowani są źródłem tragedii ludzkich do których dochodzi w tym ponurym i wrogim środowisku.

Z e względu na specyfikę środowiska więziennego można je określić jako permanentnie obciążone konfliktem i konfrontacją. Występujące w jego obrębie przymus oraz przemoc, ścierają się wzajemnie w dużej mierze stanowiąc dla siebie koło napędowe. Oba posiadają swój stopień intensywności a stosowane wobec danego podmiotu mogą u niego wywołać reakcję wprost proporcjonalną lub nieproporcjonalną (nadmierną). W związku z tym więzienia są postrzegane jako obszar niebezpieczny, w których dochodzi do nadużyć i łamania prawa zarówno przez osadzonych jak też personel. Na tym tle trafnym staje się stwierdzenie D. Varella¹ – lekarza więziennego, a brzmi ono: *W więzieniu mieszka zło*².

Terror – przemoc, strach, zniszczenie

Strach towarzyszy i towarzyszy ludzkości w wielu aspektach życia. Wywołuje chroniczne reakcje psychofizyczne o różnym (zmiennym) natężeniu, wpływając niekorzystnie na organizm człowieka np. ofiary/przeciwnika. Właśnie dlatego,

¹ Drauzio Varella (ur. 1943 w São Paulo) – lekarz i popularyzator nauki. W latach 1989–2001 opiekował się chorymi w Zakładzie Karnym Carandiru. Kieruje Katedrą Onkologii na Uniwersytecie Paulista w São Paulo, a także prowadzi gościnne wykłady na całym świecie. Autor kilkunastu książek, z których po polsku ukazały się *Ostatni krąg* i *Klawisze*. Za tę pierwszą otrzymał podwójną Nagrodę Jabuti (w kategoriach literatura faktu i książka roku). Książka znalazła się również w finale Nagrody im. Ryszarda Kapuścińskiego oraz doczekała się adaptacji filmowej. Informacje o autorze pochodzą z jego książki p.t. *Więźniarki*, wydanej w 2021 r.

² D. Varella, *Ostatni krąg. Najniebezpieczniejsze więzienie w Brazylii*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2014, s. 11.

a może przede wszystkim, tworzenie atmosfery strachu stało się głównym sprzymierzeńcem agresorów w trakcie konfrontacji siłowej – pojedynkach, zamachach czy kampaniach zbrojnych. Odczuwanie strachu jest związane z doświadczaniem i przeżywaniem sytuacji bardzo trudnych opartych o m.in. przemoc, której synonimami są: gnębienie, gwałt, represje, terror, terroryzowanie itp. Na uwagę, w ujęciu tematu opracowania, zasługuje słowo terror.

Chociaż słowo *terror* pochodzi z łaciny (od *terrere* – przestraszać), to do nowoczesnego zachodniego słownictwa weszło dopiero w XIV wieku za pośrednictwem języka francuskiego³.

Termin uzyskał wyraźnie polityczne znaczenie w czasie Wielkiej Rewolucji Francuskiej. Francuski rząd rewolucyjny poczuł się zagrożony w 1793 r. za sprawą arystokratycznej emigracji, która konspirowała z obcymi władzami, aby przeprowadzić inwazję na kraj. W tym samym czasie podejrzewano, że we Francji ma miejsce spisek zwolenników obalonego króla Ludwika XVI. Francuska legislatura, Konwent Narodowy, któremu przewodziła radykalna frakcja jakobinów pod rządami Maksymiliana Robespierre'a, wprowadziła rządy terroru 30 sierpnia 1793 r., zarządzając masowe egzekucje osób podejrzewanych o zdradę⁴.

Pierwotnie wymyślony jako narzędzie do zwalczania działalności wywrotowej zwolenników obalonego króla i monarchii, terror zaczął wkrótce dosięgać tych, którzy od początku wspierali rewolucję i republikę ustanowioną po upadku monarchii⁵.

Ci, którzy pierwotnie popierali radykalne środki proponowane przez Robespierre'a przeciw kontrrewolucjonistom, sami zaczęli się bać o swoje życie i konspirowali, aby go obalić. Nie mogli oskarżyć go o *terreur* (terror), ponieważ sami uznali wcześniej terror za legalny instrument władzy. W związku z tym oskarżyli Robespierre'a o „terrorisme” (terroryzm); słowo to sugerowało nielegalne postępowanie. Za te czyny Robespierre i jego współpracownicy zostali zgilotnowani 17 i 28 lipca 1794 roku. Polityczne wahadło w końcu powróciło na swoje pierwotne miejsce i teraz agenci i uczestnicy rewolucyjnych trybunałów zostali określani mianem „terrorystów” i wtrąceni do więzień⁶.

Należy mieć jednak świadomość, że istnieje ponad sto różnych definicji zjawisk terroru i terroryzmu, a niektórzy autorzy wskazują nawet, że tych definicji jest około dwustu⁷.

Przeprowadzone badania porównawcze istniejących definicji terroryzmu wykazały, że formułując te definicje za najważniejsze wyznaczniki istnienia terroryzmu uznano:

- przemoc i siłę (zjawiska te, jako stanowiące o istocie terroryzmu, pojawiły się w 83,5 % jego zbadanych definicji),
- motyw polityczny (65%),
- strach, terror (51%),
- groźbę (41%),
- psychologiczne skutki i przewidywane reakcje (47%)⁸.

³ A. P. Schmid, *Problem zdefiniowania terroryzmu...*, [w:] Pimlott J. (red.) *Encyklopedia terroryzmu...*, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2004, s. 11.

⁴ Ibidem, s. 11.

⁵ Ibidem, s. 12.

⁶ Ibidem, s. 12.

⁷ B. Hołyst, *Terroryzm*. Tom 1, Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2009, s. 48.

⁸ K. Liedel, A. Mroczek, *Terror w Polsce – analiza wybranych przypadków*, Difin, Warszawa 2013, s. 18 za B. Hoffman, *Oblicza terroryzmu*, Warszawa 1999, s. 38.

Analiza dorobku naukowego w zakresie badań nad zjawiskiem terroryzmu pozwala na stwierdzenie, że terroryzm jest nieodłącznie polityczny, jeżeli chodzi o cele i motywację⁹.

K. Jałoszyński definiując terroryzm wymienia jego trzy składowe, którymi są:

1. Podłoże – motywacja do działania.
2. Terror – przemoc (użycie, groźba), zastraszanie.
3. Cel – polityczny (destrukcja, destabilizacja)¹⁰.

Autor podaje także, że *terror* jest metodą działania. Metodę tę ujął w schemacie jako wspólną dla terroryzmu i przestępczości zorganizowanej (terroru kryminalnego). Jednocześnie wskazuje, że oba zjawiska różnią się motywem oraz celem. Terroryzm funkcjonuje na podłożu ideologicznym, separastycznym, rasistowskim, religijnym a jego celem jest destabilizacja, destrukcja państwa. Natomiast podłoże kryminalne jest przypisane do przestępczości zorganizowanej, której celem jest osiągnięcie korzyści majątkowych, manipulacja władzą¹¹.

Przyjmując terror za metodę psychicznego i fizycznego oddziaływania związanego z intensywną przemocą trzeba wskazać, że jest on rozpowszechniony i szeroko stosowany w wielu regionach świata i na kilku poziomach funkcjonowania społeczeństwa. Dowodzą temu liczne przykłady zawarte w relacjach medialnych czy literaturze tematu itp.

Tak więc zjawisko terroru dostrzec można na poziomie:

- państwowym (ustrojowym – totalitaryzm, dyktatura);
- instytucjonalnym (instytucje izolacyjne – szpitale, więzienia, domy opieki);
- zorganizowanych grup osób (zorganizowane grupy przestępcze);
- indywidualnego sprawcy (np. podłoże emocjonalne albo kryminalne).

Osadzenie w więzieniach sprawców przestępstw z użyciem terroru powoduje automatyczne przeniesienie tego potencjału ze środowiska wolnościowego do środowiska izolacyjnego. Kryminaliści o skłonnościach do stosowania brutalnych form przemocy, prędzej czy później, spróbują uzewnętrznić je w sytuacji według nich koniecznej. Za najbardziej narażone osoby uznaje się wszystkie przebywające w bezpośredniej odległości umożliwiającej dokonanie ataku, w szczególności: personel; współwięźniowie; inne osoby (przedstawiciele instytucji lub odwiedzający). Oddziaływanie terrorem z wnętrza więzienia niejednokrotnie dosięga także osób funkcjonujących poza jego obrębem. Sprawca przebywający w izolacji zapewne wykorzysta zewnętrzne kontakty ze światem przestępczym i oberze za cel najbliższych członków rodziny funkcjonariusza np. strażnika czy dyrektora jednostki. Wywołanie zagrożenia i związany z nim strach o zdrowie i życie najbliższych ma złamać opornego funkcjonariusza i zmusić do współpracy ze światem przestępczym.

W praktyce przemoc jako element działalności przestępczej przybierać może postać każdego zachowania umożliwiającego wywołanie terroru (strachu, przerażenia)¹².

⁹ K. Liedel, A. Mroczek, *Terror w Polsce – analiza...*, za B. Hoffman, *Oblicza terroryzmu...*, s. 41, op. cit., s. 19.

¹⁰ R. Wiśniewski, *Terror/Terroryzm. Studium przypadku...*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2021, s. 18 za K. Jałoszyński, *Terroryzm czy terror kryminalny w Polsce?*, Warszawa 2001, s. 20.

¹¹ Zob. K. Jałoszyński, *Organy administracji rządowej wobec zagrożeń terrorystycznych. Policja w walce i przeciwdziałaniu terroryzmowi...*, WSA w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała 2009, s. 14.

¹² B. Hołyst, *Terroryzm*. Tom 1, op. cit., s. 57 za K. Indecką.

Przemoc ze względu na właściwość opresyjną i destrukcyjną jest środkiem inwazyjnego wywierania wpływu na inne osoby¹³. Przemoc jest określana jako przewaga wykorzystywana w celu narzucenia komuś swojej woli, wymuszenia czegoś na kimś¹⁴. Przy czym należy pamiętać, że przemoc posiada zróżnicowaną intensywność a w związku z tym nie każdy akt przemocy będzie równoznaczny z dokonaniem aktu terroru.

Terror jest radykalnym środkiem oddziaływania, wynikającym ze stosowania intensywniej przemocy lub groźby jej użycia, na pojedyncze osoby lub społeczności w zamiarze osiągnięcia celu przez podmiot sprawczy¹⁵. Oddziaływanie terrorem skutkuje trwałą dysfunkcją/destabilizacją w funkcjonowaniu podmiotu albo jego zniszczeniem. Sprawca chcąc wzbudzić strach u ofiary/przeciwnika sięga po narzędzia np. broń, ładunki wybuchowe, wzmagające ten stan.

Terror to stosowanie psychicznych i fizycznych form przemocy w sposób zamierzony, realizowane przy użyciu dobranych narzędzi i metod, wobec wybranych celów ataków. Terror może być stosowany indywidualnie lub zbiorowo wobec osoby bądź grupy osób w celu krótko lub długotrwałego wymuszenia określonego zachowania lub pozbawienia możliwości właściwego funkcjonowania¹⁶.

Akronim „PUSZKA”

Puszka jest jednym z wielu synonimów potocznie określających ogół budynków tworzących więzienie. Między innymi z tego powodu słowo *puszka* posłużyło za akronim wskazujący na związek przyczynowo-skutkowy środowiska więziennego z powstającymi w nim sytuacjami trudnymi, wywołującymi zachowania konfrontacyjne (w sensie agresywnej konfrontacji siłowej) i autoagresywne (w sensie samobójstwo, samookaleczanie). Zatem dla potrzeb niniejszego opracowania słowo PUSZKA oznacza:

(P) penitencjarne (U) uwarunkowania (S) stymulujące (Z) zachowania (K) konfrontacyjne¹⁷, (A) autoagresywne.

Jak już wskazano wcześniej, więzienie jest miejscem permanentnie obciążonym konfliktem¹⁸ na którego gruncie, jako negatywnego zjawiska, dochodzi bardzo często do powstania sytuacji trudnych i/lub groźnych. Można przez to zaryzykować stwierdzenie, że konflikt wpisuje się na stałe w uwarunkowania penitencjarne.

Wśród podstawowych źródeł konfliktów, zawartych w specyfikacji więzienia należy wymienić:

- zakładane cele wykonania kary pozbawienia wolności i ich postrzeganie przez więźniów;
- deprywacyjny charakter więźniów;

¹³ Za środki oddziaływania łżejsze od przemocy można uznać między innymi: manipulację, korupcję, oszustwo.

¹⁴ <https://sjp.pwn.pl/sjp/przemoc;2510670.html>.

¹⁵ Podmiot sprawczy rozumiany będzie jako: osoba/osoby (działająca samodzielnie i/lub niezwiązana z grupą albo działająca w grupie), organizacja/organizacje (formalne lub nieformalne), instytucja/instytucje (prywatne lub państwowe).

¹⁶ M. Krzywicki, *Więzienny terror kryminalny*, Wydawnictwo Naukowe FNCE, Poznań 2022, s. 19.

¹⁷ Konfrontacja rozumiana jako agresywne rozstrzygnięcie siłowe.

¹⁸ Konflikt (łac. *conflictus* = zderzenie dwóch rzeczy, starcie) sprzeczność interesów, poglądów, niezgodność, spór, zatarg, kolizja. Źródło: *Słownik wyrazów obcych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Wydanie XXVII, Warszawa 1993, s. 449.

- podkultura więzienna, naznaczenie społeczne więźniów;
- konflikty ról między personelem a więźniami¹⁹.

Konflikt jest zatem immanentną właściwością opresji uwięzienia²⁰.

Uwarunkowania penitencjarne mogą stymulować i stymulują u znacznej grupy osób pozbawionych wolności zachowania konfrontacyjne i/lub autoagresywne. Podatność na stymulację wynika wprost z istniejących zaburzeń zachowań u tej części populacji. Co więcej oddziaływanie uwarunkowań penitencjarnych może prowadzić do powstania takich zaburzeń u osób, które ich wcześniej nie wykazywały. Wymienia się cztery główne zaburzenia w zachowaniu więźniów, są to:

1. Zachowania instrumentalne – cel podjętego zachowania jest w pełni uświadomiony dla więźnia ale ukryty przed administracją. Poziom pobudzenia emocjonalnego, niezbyt wysoki, dlatego zachowana jest racjonalność działania.
2. Zachowania protestacyjno-wymuszające – cel podjętego zachowania jest w pełni uświadomiony dla więźnia i wyartykułowany administracji. Poziom pobudzenia emocjonalnego, dość wysoki, dlatego dominują wygórowane żądania i nieracjonalne działania.
3. Zachowania nawykowe – cel podjętego zachowania nie jest w pełni uświadomiony przez osadzonego. Poziom pobudzenia emocjonalnego wysoki, a podjęte zachowanie ma na celu obniżenie napięcia i przyniesienie ulgi.
4. Zachowania załamaniowe – cel podjętego zachowania nastawiony jest na destrukcję i wynika z „tunelowego myślenia”. Występuje bardzo silne pobudzenie emocjonalne (afekt), który znacznie wyłącza racjonalność i możliwość pokierowania własnym działaniem²¹.

Warunki, jakie stwarza człowiekowi więzienie mają wszystkie znamiona izolacji, a ponadto działają na ludzką jednostkę mnóstwem nacisków, zagrożeń i frustracji, ponad miarę spotykana w normalnych warunkach. To szczególne zagęszczenie czynników negatywnych w połączeniu z całkowitą niemal zależnością od innych ludzi (zarówno współwięźniów, jak i funkcjonariuszy) tworzy warunki sprzyjające nie tyle resocjalizacji, ile dalszym deformacjom osobowości i występowaniu asocjalnych zachowań²².

Nie można pominąć przypadków gdzie pod wpływem uwarunkowań penitencjarnych zaburzenia zachowania pojawiają się u funkcjonariuszy. Warunki środowiska i charakter pełnionej służby oraz związane z tym intensywność i/lub chroniczność doświadczania niekorzystnej sytuacji może skłaniać do konkretnych zachowań i czynów eskalując ją.

Zagrożenia i konflikty tkwiące w naturze izolacji penitencjarnej są elementem dezorganizującym pracę personelu z więźniami. Mimo że obecne regulacje prawne i prowadzona polityka penitencjarna dążą do wyeliminowania sytuacji

¹⁹ K. Jędrzejak, *Konflikty występujące w warunkach izolacji więziennych. Niektóre aspekty przeciwdziałania*, [w:] Zeszyty Naukowe WSO im. Tadeusza Kościuszki, Nr 2/96, s. 178.

²⁰ Ibidem, s. 178.

²¹ R. Poklek, M. Chojnacka, *Negocjacje policyjne i więzienne*, wyd. Difin SA, Warszawa 2017, s. 52.

²² B. Waligóra, *Funkcjonowanie człowieka w warunkach izolacji więziennych*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 1975, s. 55–56.

Tab. 1. Komponenty uwarunkowania penitencjarnego tworzące sytuację penitencjarną.

Komponenty uwarunkowania penitencjarnego tworzące sytuację penitencjarną			
I.p.	I. Podmiotowy	II. Przedmiotowy	III. Organizacyjny
1	Personel więzienny	Lokalizacja	Akty normatywne, regulaminy, procedury
2	Więźniowie	Architektura	Struktura organizacyjna oraz modele zarządzania, nadzoru i kontroli
3	Osoby z zewnątrz	Wypożyczenie	Przedsięwzięcia i działania

Źródło: opracowanie autora

doprowadzających do konfliktów, to i tak na tym polu można osiągnąć tylko częściowe sukcesy²³.

Dokonując analizy incydentów godzących w bezpieczeństwo jednostek penitencjarnych do których dochodziło na świecie, dostrzega się zależność pomiędzy uwarunkowaniami penitencjarnymi tych placówek tworzącymi konkretną sytuację penitencjarną a intensywnością i częstotliwością występujących zdarzeń. Sytuacja penitencjarna²⁴ to wypadkowa interakcji trzech komponentów: podmiotowych, przedmiotowych i organizacyjnych, stanowiących uwarunkowanie penitencjarne Tab. 1.

Podczas gdy uwarunkowania penitencjarne mają charakter systemowy (planowany, regularny, przewidywalny) to sytuacja penitencjarna jest zbiegiem okoliczności trudnych do przewidzenia (zawsze nieregularna).

W kontekście zjawiska terroru (przemocy) oraz jego zwalczania identyfikacja poszczególnych komponentów wygląda następująco:

Komponent podmiotowy – określa osoby jako: zaangażowane – sprawców (populacja kryminogenna), ofiary (populacja wiktymogenna), osoby interweniujące; niezaangażowane – świadków.

Komponent przedmiotowy – określa lokalizacyjne w tym materialne (techniczne, architektoniczne itp.) warunki sprzyjające lub niesprzyjające wystąpieniu lub przebiegu aktu terroru (przemocy) albo podjęciu interwencji celem zapobieżenia eskalacji lub likwidacji jego skutków.

Komponent organizacyjny – określa zasady dostępu do zasobów materialnych oraz zasady funkcjonowania w środowisku penitencjarnym populacji więźniów, więźniów oraz osób z zewnątrz, które to zasady mogą determinować lub nasilić zachowania/działania przemocowe.

Z punktu widzenia populacji więziennej każdy z komponentów (uwarunkowań penitencjarnych) posiada mocne i słabe strony zatem postrzeganie to ma charakter indywidualny dla grup a nawet pojedynczych osób danej grupy. Oznacza, że dla więźnia np. deficyt zabezpieczeń techniczno-ochronnych będzie korzystny, natomiast przeciwnie dla strażników więziennych.

Zawsze gdy następuje przemieszczenie, akcentu z walu na wadę pojawia się dysfunkcja a w konsekwencji zostaje zaburzona albo zablokowana interakcja między komponentami. Wada jednego z komponentów obciąża pozostałe

destabilizując ich funkcjonowanie i naruszając synergę. Właśnie to zjawisko tworzy tzw. niekorzystną sytuację penitencjarną inicjującą zdarzenia nadzwyczajne. Do najbardziej rozpowszechnionych zdarzeń należą akty terroru²⁵. Ze względu na okoliczności występowania określone zostały ogólnym mianem terroru więziennego.

Oblicza terroru więziennego

Terror więzienny to intensywne oddziaływanie przemocą lub groźbą jej użycia wśród populacji funkcjonujących w środowisku więziennym przez ich przedstawicieli, a więc wywołane uwarunkowaniem penitencjarnym tworzącym niekorzystną sytuację penitencjarną. Fizyczne akty terroru przejawiają się jako: zabójstwo, uśmierzanie zabójstwa, manifestowane/demonstracyjne użycie broni lub groźba użycia broni albo innych przedmiotów niebezpiecznych, wzięcie zakładnika, tortury, gwałt, okaleczenia a także niektóre formy autoagresji, podyktowane zamiarem wywarcia presji przez zastraszenie osób związanych ze środowiskiem więziennym.

Zjawisko terroru więziennego jako metody oddziaływania intensywną przemocą obejmuje cztery obszary (poziomy):

Władze państwowej (totalitarnej, autokratycznej), określany jako terror państwowy. *Terror państwowy* – stosowany przez władze jest środkiem ucisku i zastraszenia. Rząd może kierować go przeciwko całemu społeczeństwu lub przeciwko określonej grupie ludzi. Często uchwalane są prawa legalizujące stosowanie w pewnych sytuacjach tortur, bicia i zabijania obywateli przez policję oraz wojsko. Alternatywą jest stosowanie praktyk terrorystycznych z pogwałceniem systemu prawnego. Państwo może usprawiedliwiać te nielegalne działania twierdząc, że są one konieczne dla obrony prawa i porządku lub przetrwania reżimu. Na tej podstawie nielegalnych czynów są za to rzadko karani²⁶.

Instytucji – placówki izolującej, funkcjonującej w państwie niezależnie od przyjętego w nim ustroju sprawowania władzy. W przypadku terroru państwowego instytucja jest instrumentem stosowania terroru wprowadzonego przez sprawujących władzę. Natomiast na gruncie instytucji zlokalizowanej w państwach demokratycznych i uznających prawa człowieka, terror stosowany w jej obrębie ma podłoże patologiczne m.in. w zarządzaniu placówką albo wykonywanych

²³ S. Przybyliński, *Podkultura więzienna – wielowymiarowość rzeczywistości penitencjarnej*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007, s. 123.

²⁴ „Sytuacja penitencjarna” oznacza jeden ze zbiegów okoliczności, który zaistniał w okresie izolacji penitencjarnej. E. Hansen, *Przestępstwa więźniów w okresie izolacji penitencjarnej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1982, s. 17.

²⁵ Akty terroru więziennego mogą polegać na: sprawczości indywidualnej (samodzielnym ataku) albo zbiorowej (czynne wystąpienie zbiorowe – bunt); oddziaływaniu indywidualnym (celem jest pojedyncza osoba) albo zbiorowym (celem jest grupa osób).

²⁶ N. Gal-Or, *Terrorizm państwowy kontra terror pozapaństwowy*, [w:] J. Pimlott (red.) *Encyklopedia terroryzmu*, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2004, s. 208.

czynności przez jego personel. Działania sprawców mają charakter grupowy lub indywidualny i są nakierowane na osoby niewygodne lub słabe. Celem jest chęć pozbycia się takich osób z instytucji lub ich eksploatacja albo zaspokajanie indywidualnych potrzeb dewiacyjnych sprawców. Bardzo często sprawcy podejmują starania kamuflowania swoich czynów, wykorzystując relacje (nieformalne – towarzyskie) z przełożonymi lub podwładnymi albo innymi osobami funkcjonującymi w obrębie tej placówki.

Zorganizowanych grup osób np. personelu instytucji albo grupy przestępczej więźniów, których działalność zbudowana jest na formalnych lub nieformalnych relacjach w grupie a także skupia się wokół wspólnego celu.

Indywidualnego sprawcy: osadzonego w placówce – więźnia; więziennika – przedstawiciela personelu placówki (instytucji); innej osoby – przebywającej na terenie więzienia incydentalnie w związku z np. udzieleniem widzenia z osobą pozbawioną wolności; realizacją zleceń na rzecz instytucji jako zewnętrzny podmiot wykonawczy. Indywidualnych przyczyn sprawczych można doszukiwać się w: silnych emocjach, chorobie psychicznej albo przestępczości kryminalnej lub działalności terrorystycznej.

Tak więc sprawcy działający w grupach jak też indywidualnie mogą być albo są powiązani z gangami, zorganizowanymi grupami przestępczymi stosującymi terror kryminalny lub organizacjami terrorystycznymi. W środowisku izolacji penitencjarnej, gdzie sprawcami terroru jest więzień lub grupa więźniów zjawisko to określono mianem więziennego terroru kryminalnego. *Więzienny terror kryminalny* to ogół działań opartych na intensywnym stosowaniu przez więźniów psychicznych i fizycznych form przemocy, skierowanych przeciwko personelowi penitencjarnemu, współwięźniom oraz innym osobom, a także instytucjom²⁷.

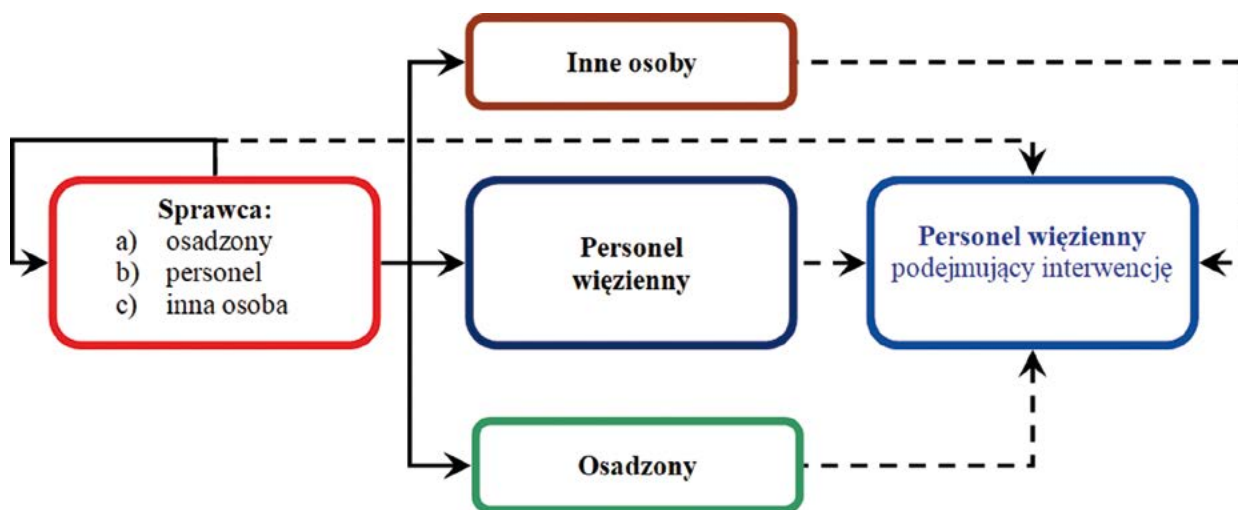
Ogólnie przyjmując, za każdym aktem terroru (na różnym poziomie) stoi podmiot lub zbiór podmiotów. Przy czym słowo podmiot należy rozumieć jako: osobę,

organizację lub instytucję. Sprawcami i ofiarami przemocy (terroru), do której dochodzi na terenie więzienia są więźniowie, więziennicy lub inne osoby incydentalnie przebywające w tym miejscu. Jednak skala negatywnego oddziaływania może mieć dużo większy zasięg powiększając grono osób poszkodowanych (zob. schemat 1). Wektorami z linią ciągłą oznaczono kierunki bezpośredniego oddziaływania sprawców na ofiary, natomiast wektory z linią przerywaną wskazują oddziaływanie pośrednie sprawców na personel podejmujący interwencję.

W chwili wystąpienia aktu terroru więziennego na poziomie pojedynczego sprawcy lub grupy, najbardziej obciążonym odpowiedzialnością za skutki jego postępowania jest personel więzienny podejmujący interwencję. Właśnie dlatego funkcjonariusze przeciwdziałający temu zjawisku powinni posiadać do dyspozycji adekwatne siły i środki by uniknąć pełnoskalowego kryzysu. Subiektywnie oceniając, przygotowanie jednego podmiotu w pełnym zakresie do przeciwdziałania różnorodnym zagrożeniom jest niezwykle trudnym wyzwaniem a często niemożliwym do realizacji. Radykalne oddziaływanie przemocą przez zdeterminowanych i uzbrojonych sprawców, dokonane nagle i z zaskoczenia, nie pozostawia napadniętemu szans na skuteczną obronę. Tak więc ze względu na populację funkcjonującą w więzieniu, instytucja ta w wielu krajach na świecie postrzegana jest w tym obszarze jako nieprzewidywalna, niestabilna.

Jednym z wyzwań, jakie stawia praca w więzieniu jest to, że człowiek nigdy nie wie, co go czeka po drugiej stronie drzwi²⁸. Więzienie, wyzwala bowiem tak skutecznie, jak niewiele innych instytucji, ciemne strony ludzkiej natury, degradowa ją, degeneruje²⁹.

W związku z sytuacją przy wschodniej granicy naszego kraju należy spodziewać się, że w perspektywie kilku najbliższych lat populacja osadzonych w polskich więzieniach

Schemat 1. Sprawcy przemocy (terroru) i osoby narażone na nią w czasie pobytu na terenie więzienia

Źródło: opracowanie autora.

²⁸ A. Brown, *Lekarka więzienna. Kiedy przemoc, narkotyki i samobójstwa to twoja codzienność.*, wyd. JK Wydawnictwo, Łódź 2020, s. 137.

²⁹ P. Stępiak, *Więzienie. Ten dom (mało) dobry.* wyd. Difin sp. z o.o. Warszawa 2021, s. 303.

znacznie się różnicuje. Różnice kulturowe, językowe i wyznaniowe będą rodzic problemy organizacyjne w zakresie komunikacji, zaprowiantowania czy praktyki obrządku religijnego. Bardziej problematycznym staną się jednak osadzeni związani z przestępczymi organizacjami zbrojnymi np. najemnymi, terrorystycznymi, w szczególności posiadane przez nich umiejętności prowadzenia indoktrynacji, preparowania broni oraz użycia jej w walce. W wyniku interakcji między osadzonymi może dochodzić do prób werbunku lub radykalizacji niektórych osadzonych wykazujących podatność na tym kierunku.

Poprzez szczególne warunki odizolowania od społeczeństwa, rodziny i znajomych, więzienia stają się miejscem, gdzie następuje integracja osób skazanych za podobne przestępstwa i o podobnych poglądach ideologicznych. Osoby skazane przez państwo są z natury bardziej podatne na ideologię, która gloryfikuje antyspołeczne i antypaństwowe zachowania, a która daje jasne, choć nie zawsze akceptowalne rozwiązania złożonych problemów wynikających z potrzeby przynależności i utożsamiania się z grupą w zamkniętych społecznościach³⁰. Nieformalne grupy subkulturowe, skupione wokół wspólnych interesów wykazują często postawy radykalizowane a radykalizm to przedsięwzięcie do ekstremizmu^{31 32}.

Niezbędnik techno-logiczny

Izolacja przestępców, w wielu przypadkach niebezpiecznych, ma znaczący wpływ na poziom bezpieczeństwa publicznego. Właściwa realizacja funkcji izolacyjnej wymaga odpowiednich środków, w tym zabezpieczeń techniczno-ochronnych, sprzętu, uzbrojenia oraz środków ochrony osobistej³³. To stwierdzenie byłego dyrektora generalnego Służby Więziennej jest wciąż aktualne. Jednak projektowanie nowoczesnej ochrony penitencjarnej nie może opierać się wyłącznie o zwiększenie nakładów na zakup sprzętu i uzbrojenia, zabezpieczeń techniczno-ochronnych czy przebudowę architektury. Bowiem w ochronie penitencjarnej, przekładającej się na bezpieczeństwo publiczne, bardzo ważnym jest funkcjonariusz – człowiek.

Personel więzienny stanowi wrażliwe ogniwo systemu bezpieczeństwa³⁴. Funkcjonariusz zajmuje najważniejsze miejsce w penitencjarnym systemie zapobiegania i reagowania na

sytuacje kryzysowe. Dlatego w projektowaniu lub konfiguracji ochrony penitencjarnej uwzględniać należy wszystkie komponenty oraz ich wzajemne relacje, stanowiące późniejsze uwarunkowania jednostki organizacyjnej (zob. tab.1). Należy przy tym wystrzegać się tzw. *efektu półśrodka*, wynikającego z braku konsekwencji procesu wdrażania. W chwili obecnej taki efekt dostrzega się w zakresie niektórych środków przymusu bezpośredniego do stosowania których jest uprawniona Służba Więzienna. W przypadku braku konsekwentnego wdrażania, środek przymusu bezpośredniego zamiast stać się środkiem efektywnym jest zaledwie efektywnym półśrodkiem³⁵. Konsekwencja wdrażania obejmuje:

- rozpoznanie potrzeb wynikających z nałożonych zadań a następnie dobór elementów (środków oraz metod) do ich realizacji,
- powszechne wprowadzenie elementu do wyposażenia jednostek organizacyjnych,
- cykliczne szkolenie wszystkich funkcjonariuszy z teoretycznych zasad i praktycznych metod jego stosowania (z rozróżnieniem poziomu podstawowego i specjalistycznego),
- bieżące i/lub okresowe bilansowanie częstotliwości i skuteczności w stosowaniu pozwalające na wprowadzanie korekt.

Równie ważne w czynnościach ochrony penitencjarnej jest zdolność prognozowania oraz rozpoznawania zagrożeń. W kontekście czynności pozwalających na wykrycie i rozpoznanie m.in. przyczyn zachowań konfrontacyjnych lub autoagresywnych osób pozbawionych wolności, czynności te określone zostały jako kryminalne rozpoznanie penitencjarne³⁶, realizowane w formie czynności profilaktycznych (ZK i AŚ) albo czynności operacyjno-rozpoznawczych (IWSW).

Kryminalne rozpoznanie penitencjarne realizowane jest przez Służbę Więzienną w środowisku osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, w zakresie wykrywania i zapobiegania przestępstwom i czynom zagrażającym bezpieczeństwu jednostki i personelowi popełnionym lub planowanym przez więźniów oraz innych czynów przestępczych, co do których uzyskano informację w wyniku prowadzenia czynności rozpoznawczych. Ze względu na zakres zainteresowania rozpoznawczego uzasadnione jest twierdzenie, że kryminalne rozpoznanie penitencjarne obejmuje działania w zakresie pozyskania, gromadzenia, przetwarzania i przekazywania informacji mających znacznie dla bezpieczeństwa jednostek penitencjarnych oraz innych systemów bezpieczeństwa³⁷.

Prowadząc kryminalne rozpoznanie penitencjarne funkcjonariusze wspomagają się technicznymi środkami np. systemem dozoru wizyjnego albo stacjonarnymi lub podręcznymi urządzeniami do kontroli osób albo bagażu.

Interesującym zastosowaniem w systemie dozoru wizyjnego, wspierającym operatora systemu monitoringu może być inteligentna analiza wizyjna, pozostająca obecnie na etapie testów i badań.

³⁰ M. Adamczuk, *Rodzimy terrorizm jako zjawisko zagrażające bezpieczeństwu w Europie*, Bezpieczeństwo Narodowe I-2011/17, s. 75–76.

³¹ T. Nawrocki, *(Nie)bezpieczne więzienia – architektura, technika, człowiek*, Ochrona i bezpieczeństwo obiektów i biznesu., Wydanie specjalne cz. III, XI/2022, s. 13.

³² Ekstremizm [łac. extremus 'najdalszy', 'skrajny'], szczególna postawa ideowa i styl działania politycznego – tendencja do wyznawania i narzucania otoczeniu, za wszelką cenę, skrajnych poglądów w kwestiach światopoglądowych, ideologicznych i polityczno-ustrojowych; gotowość i skłonność do stosowania najbardziej radykalnych i drastycznych metod i środków działania (przemocy i terroru) w celu osiągnięcia własnych celów politycznych, ekonomicznych lub ideologicznych; ekstremizm jest cechą charakterystyczną ruchów skrajnej prawicy (nacjonalistycznych, rasistowskich, klerykalnych, faszystowskich) oraz skrajnej lewicy (anarchistycznych, komunistycznych); ekstremistyczny charakter mają wszystkie ruchy terrorystyczne, a także militarystyczne. Źródło: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/ekstremizm;3897141.html>

³³ J. Pomiankiewicz, *Członkowie zorganizowanych grup przestępczych w aresztach śledczych i zakładach karnych – zagrożenia dla Służby Więziennej i podejmowane przeciwdziałania*. [w:] L. Paprzycki, Z. Rau (red.) *Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terrorizmu*, wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2009, s. 708

³⁴ T. Nawrocki, *(Nie)bezpieczne więzienia...*, op. cit., s. 13.

³⁵ Zob. T. Nawrocki, *Środki przymusu bezpośredniego w teorii i praktyce*, Ochrona i bezpieczeństwo obiektów i biznesu, Nr 2/2023, s. 54–59

³⁶ Zob. Krzywicki M., *Kryminalne rozpoznanie penitencjarne. Podstawy teoretyczne*, Wydawnictwo Naukowe FNCE, Poznań 2022.

³⁷ Ibidem, s. 14.

Od dawna trwają próby zaadaptowania tej technologii w zakresie wykrywania zachowań ludzkich – od łatwo dostrzegalnych, np. pozostawienie przedmiotu, przekroczenie linii, kierunek i prędkość poruszania, błędzenie, odległość pomiędzy osobami, postać leżąca, stojąca itp., po te, które trudniej zaobserwować, np. zmiana stanu emocjonalnego, sposobu chodzenia czy zachowania wynikające z długiego czasu obserwacji³⁸. Według ekspertów wdrożenie inteligentnej analizy wizyjnej nie nastąpi zbyt szybko ponieważ wymaga dalszych prac obejmujących stosowanie trzech technologii: uczenia maszynowego, rozpoznawania pozycji ciała (postawy) osoby i emocji z mimiki twarzy (lub w wariancie głosu, pozwalając także rozpoznawać stan zdrowia, zbliżając się atak serca lub zdrowie psychiczne)³⁹.

Rozwiązania rozpoznające stan zdrowia i emocje drastycznie ingerują w sferę prywatności. Istnieje uzasadnione zagrożenie nadużyć w tym zakresie, więc przed wdrożeniem takiej technologii niezbędne są odpowiednie regulacje ustawowe i procedury gwarantujące praworządne stosowanie⁴⁰.

Ponadto inteligentna analiza obrazów obejmowałaby obraz ścian budynków, pawilonów mieszkalnych czy innych i reagowała alarmem na nielegalne kontakty między osadzonymi, pojawienie się obiektu (np. liny, drona) lub człowieka (np. uciekiniera)⁴¹.

Kolejnym urządzeniem wspierającym funkcjonariuszy mógłby być indywidualny tłumacz symultaniczny z możliwością rejestracji konwersacji lub wydawanych komunikatów. Takie urządzenie miałoby szerokie zastosowanie w pracy z osobami pochodzącymi z odległych, egzotycznych krajów, porozumiewającymi się wyłącznie językiem ojczystym. Podjęcie negocjacji albo stosowanie środków przymusu bezpośredniego wymaga od funkcjonariuszy zachowania zdolności komunikacji z osobą w kryzysie lub eskalującą kryzys.

Poszukiwanie i adaptacja rozwiązań technicznych dla więziennictwa wymaga też szerszej współpracy między

ośrodkami szkolenia a zewnętrznymi instytucjami, pozwalając na czerpanie informacji zwrotnych u większego grona praktyków odbywających szkolenia zawodowe lub kursy specjalistyczne. Podstawą wszelkich przedsięwzięć podejmowanych na rzecz tworzenia nowoczesnej ochrony pozostaje logika.

Wniosek końcowy

Terror więzienny ze szczególnym uwzględnieniem więziennego terroru kryminalnego jest zagadnieniem, które w perspektywie najbliższej przyszłości, mogłoby zostać włączone do harmonogramu szkoleń personelu penitencjarnego. Część teoretyczna – dotyczyłaby ogólnych informacji zjawiska terroru w ujęciu historycznym i współczesnym a jednocześnie wprowadzała do drugiej części tj. ćwiczeń praktycznych. Natomiast część praktyczna obejmowałaby ćwiczenia w zakresie postępowania podczas zdarzeń np. z wzięciem zakładnika (w roli poszkodowanego albo podejmującego interwencję). W ramach tematu pojawiłaby się możliwość testowania urządzeń i sprzętów wspomagających funkcjonariuszy w przeciwdziałaniu tego rodzaju zdarzeniom. Formuła szkolenia stanowiłaby wartościowe uzupełnienie szkoleń zawodowych specjalizacji ochronnej i pozaochronnej.

Źródła wykorzystane w opracowaniu:

1. Adamczuk M., *Rodzimy terroryzm jako zjawisko zagrażające bezpieczeństwu w Europie*, Bezpieczeństwo Narodowe I-2011/17
2. Brown A., *Lekarka więzienna. Kiedy przemoc, narkotyki i samobójstwa to twoja codzienność*, wyd. JK Wydawnictwo, Łódź 2020
3. Hansen E., *Przestępstwa więźniów w okresie izolacji penitencjarnej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1982
4. Holyst B., *Terroryzm*. Tom 1, Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2009
5. Jąkoszyński K., *Organy administracji rządowej wobec zagrożeń terrorystycznych. Policja w walce i przeciwdziałaniu terroryzmowi*, wyd. WSA w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała 2009
6. Jędrzejak K., *Konflikty występujące w warunkach izolacji więziennej. Niektóre aspekty przeciwdziałania*, [w:] *Zeszyty Naukowe WSO im. Tadeusza Kościuszki*, Nr 2/96
7. Krzywicki M., *Więzienny terror kryminalny*, Wydawnictwo Naukowe FNC, Poznań 2022
8. Krzywicki M., *Kryminalne rozpoznanie penitencjarne. Podstawy teoretyczne*, Wydawnictwo Naukowe FNC, Poznań 2022
9. Liedel K., Mroczek A., *Terror w Polsce – analiza wybranych przypadków*, wyd. Difin, Warszawa 2013
10. Mecwaldowski C., Poklek R., *Czy inteligentna analiza wizyjna zapobiegnie samobójstwom w celi więziennej? Cz.1 Skuteczność pracy operatora*, A&S 4/2021
11. Mecwaldowski C., Poklek R., *Czy inteligentna analiza wizyjna zapobiegnie samobójstwom w celi więziennej? Cz. 2 Technologie informatyczne wspierające operatora systemu monitoringu*, A&S 5/2021
12. Nawrocki T., *(Nie)bezpieczne więzienia – architektura, technika, człowiek*, Ochrona i bezpieczeństwo obiektów i biznesu., Wydanie specjalne cz. III, XI/2022
13. Nawrocki T., *Środki przymusu bezpośredniego w teorii i praktyce*, Ochrona i bezpieczeństwo obiektów i biznesu., Nr 2/2023
14. Pimlott J. (red.), *Encyklopedia terroryzmu*, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2004
15. Poklek R., Chojnacka M., *Negocjacje policyjne i więzienne*, wyd. Difin SA, Warszawa 2017
16. Przybyliński S., *Podkultura więzienna – wielowymiarowość rzeczywistości penitencjarnej*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007
17. Pomiankiewicz J., *Członkowie zorganizowanych grup przestępczych w aresztach śledczych i zakładach karnych – zagrożenia dla Służby Więziennej i podejmowane przeciwdziałania*, [w:] L. Paprzycki, Z. Rau (red.) *Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu*, wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2009
18. Stępiak P., *Więzienie. Ten dom (mało) dobry*, wyd. Difin sp. z o.o. Warszawa 2021
19. Varella D., *Ostatni krąg. Najniebezpieczniejsze więzienie w Brazylii*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2014,
20. Waligóra B., *Funkcjonowanie człowieka w warunkach izolacji więziennej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 1975
21. Wiśniewski R., *Terror/Terroryzm. Studium przypadku*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2021

mjr Tomasz Nawrocki

wykładowca Centralnego Ośrodka Szkolenia Służby Więziennej w Kulach. Od 2008 roku związany z dydaktyką w zakresie przedmiotów: samoobrona, działania interwencyjne. Swoje zainteresowania skupia na zagadnieniach dotyczących bezpieczeństwa personalnego. Współautor pierwszej w Polsce klasyfikacji „środków przemocy stosowanych przez więźniów” ze wskazaniem na „środowiskową broń więźniów” (klasyfikacja opracowana w 2017 r. wspólnie z M. Krzywickim).

³⁸ Mecwaldowski C., Poklek R., *Czy inteligentna analiza wizyjna zapobiegnie samobójstwom w celi więziennej? Cz. 2 Technologie informatyczne wspierające operatora systemu monitoringu*, A&S 5/2021, s. 32.

³⁹ Ibidem, s. 34.

⁴⁰ Ibidem, s. 34.

⁴¹ Ibidem, s. 35.

SPECJALIZOWANE ZAMKI I DRZWI DLA WIĘZIENNICTWA

KŁOS Nowoczesne Technologie Bankowe Sp. z o.o. jest firmą, której marka na trwałe wpisała się w rozwój rynku zabezpieczeń. Od 1964 roku charakterystyczne logo KŁOS pojawiło się na wrzutniach depozytowych oraz zamkach własnej konstrukcji produkowanych na zlecenie Narodowego Banku Polskiego.

W miarę opracowywania kolejnych rozwiązań w obszarze zabezpieczeń, firma rozwinęła m.in. linię zamków mechanicznych ASP (kl. 7, certyfikat IMP), zaprojektowanych z myślą o zwiększeniu bezpieczeństwa i funkcjonalności pracy w aresztach śledczych, zakładach karnych i izbach zatrzymań. Ze względu na specyfikę warunków użytko-

wania, zamki ASP charakteryzują się prostą konstrukcją, zapewniającą niezawodne działanie oraz odporność na uszkodzenia mechaniczne, zmiany temperatury, wilgotność, pył i kurz. Zamki ASP są produkowane w wersji jednostronnej i obustronnej, dostępna jest również opcja zatrzaśku umożliwiającego szybkie zamknięcie bez użycia klucza. Masywny klucz może w przypadkach ekstremalnych służyć do samoobrony.

KŁOS to również dostawca certyfikowanych drzwi w klasie odporności RC4, które wyposażone są w zamek więzienny ASP. Drzwi te wykonujemy w wersji zaprojektowanej dla zakładów karnych i miejsc zatrzymań. Mogą być wyposażone w okienko podawcze, ręczne zasuwki i inne funkcjonalności zgodnie z potrzebami klienta.

Zarówno drzwi, jak i zamek ASP posiadają certyfikat Instytutu Mechaniki Precyzyjnej.

KŁOS NTB zapewnia kompleksowy montaż u klienta oraz własną obsługę serwisową na terenie całego kraju. Naszymi klientami są zakłady karne, banki komercyjne i spółdzielcze, sieci stacji paliwowych oraz sklepów wielkopowierzchniowych. Zapraszamy do kontaktu i rozmowy na temat solidnych rozwiązań dostosowanych do Państwa indywidualnych potrzeb technicznych i użytkowych.

Artykuł firmy Kłós

„TEMPO” EWAKUACJI – WYBRANE ZAGADNIENIA

Ewakuacja ludzi ze strefy zagrożenia to złożona tematyka, której poświęcono już wiele analiz teoretycznych i praktycznych. Podstawowym założeniem jest przygotowanie i wdrożenie efektywnych sposobów ewakuacji aby ograniczały do minimum liczbę poszkodowanych poddanych działaniu szkodliwym i niszczycielskim czynnikom. Rozwiązania architektoniczne, zastosowanie instalacji alarmowych, systemów przeciwpożarowych a w końcu oznaczeń dróg ewakuacyjnych, to elementy bezpośrednio wspomagające przemieszczanie osób w chwili wystąpienia zdarzenia. Dynamicznie rozwijająca się sytuacja kryzysowa narzuca krótki czas na podjęcie decyzji oraz wykonanie czynności ratowniczych.

Ryzyko jest to możliwość wystąpienia zdarzenia mającego wpływ na realizację celów. Określone jest ono przez dwa parametry: prawdopodobieństwo wystąpienia zdarzenia i skutki zdarzenia¹. Ryzyko występuje w każdym aspekcie życia człowieka. Społeczności jak też jednostki żyją na co dzień w stanie tolerowanego ryzyka zagrożeń, zatem „sytuacji normalnej”. Pojawienie się sytuacji problemowej (realnego stanu zagrożenia bezpieczeństwa) może prowadzić do powstania sytuacji kryzysowej (stanu alarmowego) a ostatecznie

¹ R. Grocki, *Zarządzanie kryzysowe. Dobre praktyki.*, Difin, Warszawa 2020, s. 67.

Nieprawidłowe ustawienie uzbrojonego funkcjonariusza stosującego chwyt asekuracyjny – kabura z bronią palną znajduje się od strony osadzonego

kryzysu bezpieczeństwa². Doświadczanie zdarzenia i jego negatywnych skutków mobilizuje podmiot do podjęcia przedsięwzięć celem deeskalacji i powrotu do sytuacji ponownej stabilizacji, co jest niezwykle trudne zważywszy na cechy samego kryzysu.

Jak podaje D. Loranty, cechami kryzysu są:

- nieprzewidywalność i chaotyczność w pewnej fazie działań,
- dużo sprzecznych informacji,
- widzenie tunelowe jednego zagadnienia,

² Zob. S. Kwiatkowski, *Zarządzanie bezpieczeństwem w sytuacjach kryzysowych.*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Pułtusk 2011.

- nieskoordynowanie działań i przyptywu informacji,
- wysoki stopień ryzyka dla osób bezpośrednio zagrożonych³.

Współczesny świat generuje wiele zdarzeń naruszających przestrzeń życiową społeczeństw ukazując kruchość i niestabilność bezpieczeństwa. Kataklizmy, katastrofy, konflikty zbrojne, zamachy, akty terroru, skłaniają co najmniej do zastanowienia się nad własnym zachowaniem i postępowaniem w przypadku zetknięcia się z nimi. Większość ludzi w sytuacji zagrożenia i związanym z nią ryzykiem utraty dóbr największej wartości – życia, decyduje się na ucieczkę albo walkę. Psycholog L. Murray wskazał na nieco szerszy katalog zachowań ludzi wzbudzonych silnym poczuciem zagrożenia lub jego bezpośrednim oddziaływaniem, przedstawiając je w teorii czterech F: freezing zamieranie/zamrożenie, fleeing – ucieczka, fussing – zafiksowanie, fighting – walka⁴. Zamieranie i fiksacja mogą być interpretowane jako zachowania reaktywne czyli związane z zaburzeniami psychicznymi wywołanymi przez szczególnie trudne sytuacje⁵. Natomiast walka i ucieczka są przejawem zachowania proaktywnego⁶, przy czym sednem walki jest dążenie do ostatecznego rozstrzygnięcia konfrontacji podczas gdy sednem ucieczki jest wyłącznie uniknięcie. Ucieczka, jeśli tylko jest możliwa, jest najczęściej stosowaną w ramach samoratownictwa. Samoratownictwo, to czynności ratownicze podejmowane przez osobę poszkodowaną, czyli udzielania pomocy samemu sobie w sytuacji zagrożenia, gdy pomoc z zewnątrz jeszcze nie przybyła lub nie przybędzie⁷. Niewątpliwie ewakuacja jest formą zorganizowanej ucieczki, próbą uniknięcia nadchodzącego niebezpieczeństwa zanim jeszcze osiągnie ono punkt krytyczny a więc taki, w którym podmiot zagrożony stanie się samodzielnie bezradnym. Okoliczność ta powoduje aktywność innych podmiotów do udzielenia pomocy – ratowania⁸. Wydaje się, że kluczowym elementem udzielenia pomocy jest czas ale bez wiedzy i umiejętności ratowania może okazać się czasem straconym.

Materiał przedstawiony pod akronimem „TEMPO” stanowi zbiór wybranych zagadnień pozwalających rozwinąć świadomość sytuacyjną. Podstawowym elementem w wytworzeniu tego sposobu myślenia jest przede wszystkim przyznanie, że zagrożenia istnieją. Ignorowanie lub odmowa przyjęcia zagrożenia do wiadomości minimalizują szansę szybkiego rozpoznania pojawiającego się zagrożenia⁹. Drugim ważnym elementem tego sposobu myślenia jest zrozumienie potrzeby wzięcia odpowiedzialności za

własne bezpieczeństwo¹⁰. Tak więc informacje zawarte w założeniach „TEMPO” dotyczą: identyfikacji zdarzenia, użycia sprzętu i postępowania z nim, manualnych metod przemieszczania osób, wybranych protokołów działań, pozostałych aspektów w ramach przygotowania do samodzielnego lub zespołowego przeprowadzenia ewakuacji.

Prezentowane treści zostały opracowane z myślą o podmiotach wykonujących zadania administracyjno-ochronne na terenie placówek izolacyjnych np. więzieniach, szpitalach psychiatrycznych, zakładach poprawczych, a także realizujących np. doprowadzenie albo konwojowanie poza obręb tych placówek. Finalnie, każda osoba chcąc zwiększyć świadomość w zakresie bezpieczeństwa własnego i swoich bliskich może tu znaleźć wartościowe informacje.

(T) typ of incydent – rodzaj zdarzenia

W określeniu rodzaju zdarzenia w miejscu przebywania – pracy, służby, pomaga identyfikacja niżej wymienionych komponentów:

1. Przyczyna – czynnik ludzki, czynnik techniczny, czynnik naturalny – przyrodniczy, czynniki mieszane.
2. Miejsce – w ujęciu poziomym zurbanizowania (obszar nie-zurbanizowany: wieś, miasta, metropolie); w ujęciu relacji do obiektu (wewnątrz obiektu – wnętrza budynków i ich pomieszczeń; strefy pobliskie obiektom – w pobliżu np. zabudowań lub naturalnych struktur krajobrazu); przestrzeń otwarta – pozbawiona wszelkich obiektów; w ujęciu oddziaływania środkami walki (strefa objęta konfliktem zbrojnym – wojna, strefa dokonania zamachu terrorystycznego, strefa stosowania terroru kryminalnego, strefa wyłączona od zagrożeń o charakterze militarnym).
3. Czas – w ujęciu częstotliwości (zdarzenie pojedyncze – incydentalne albo sekwencyjne); w ujęciu przyrodniczym (pora roku determinująca zjawiska atmosferyczne, pora dnia i nocy); w ujęciu przebiegu (trwałości) zdarzenia oraz podjętej akcji przeciwdziałania zdarzeniu.
4. Populacja – w ujęciu sprawczości (sprawcy, poszkodowani, świadkowie, interweniujący, ratownicy); w ujęciu zachowania (nieagresywne, potencjalnie agresywne, agresywne); w ujęciu pozostałych wyróżników (liczby osób, wieku oraz ich sprawności psychofizycznej).
5. Skutki – pierwotne (następstwa bezpośrednie) oraz wtórne (następstwa pośrednie).

O skali zdarzenia warunkują wzajemne relacje jego komponentów (zob. Schemat 1). Wektorem z linią ciągłą oznaczono wzajemny wpływ między populacją oraz pozostałymi zmiennymi (okolicznościami), wektorem z linią przerywaną oznaczono wzajemny wpływ między zmiennymi z pominięciem populacji.

Jak podaje R. Sowiński – lek. specjalista medycyny ratunkowej, chirurg, najbardziej rozpowszechniony i najprostszy podział skali wynika z określenia stosunku potrzeb sytuacyjnych do możliwości ratowniczych.

- wypadek jednostkowy – jeden poszkodowany i jeden zespół pogotowia;
- zdarzenie mnogie – więcej niż jeden poszkodowany, ale zapotrzebowanie na natychmiastowe działania medyczne nie przekracza możliwości obecnych na miejscu.

³ D. Loranty, *Kurs zarządzania w sytuacjach kryzysowych według koncepcji obowiązującej w FBI*, Policja – kwartalnik kadry kierowniczej Policji 3/2003, s. 91.

⁴ Zob. L. Murray, *Psychologia wojny. Strach i odwaga na polu bitwy.*, Wydawnictwo RM, Warszawa 2014, s. 96.

⁵ <https://sjp.pwn.pl/sjp/reaktywny;2514290.html>.

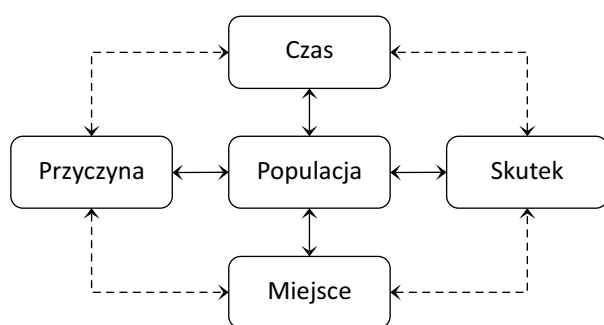
⁶ *Proaktywna*: «to termin z zakresu psychologii opisujący człowieka, który bierze odpowiedzialność za swoje życie». Źródło: <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/Proaktywny;17875.html>.

⁷ Skrabacz A., *Ratownictwo w III RP. Ogólna charakterystyka*, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2004, s. 10.

⁸ *Ratowanie*: 1. «udzielać komuś pomocy w niebezpieczeństwie lub w trudnej sytuacji», 2. «chronić kogoś od nieszczęścia, przykrości, kłopotów», 3. «starać się ocalić, zachować coś», 4. «polepszać czyjąś trudną sytuację». Źródło: <https://sjp.pwn.pl/slowniki/ratowanie.html>.

⁹ K. Liedel, P. Piasecka, *Bezpieczeństwo w czasach terroryzmu. Jak przeżyć zamach terrorystyczny.*, Difin SA, Warszawa 2018, s. 42.

¹⁰ Ibidem, s. 42.

Schemat 1. Relacje komponentów zdarzenia warunkujące jego skalę

Źródło: opracowanie własne.

- zdarzenie masowe – więcej niż jeden poszkodowany, ale zapotrzebowanie na natychmiastowe działania medyczne przekracza możliwości obecnych na miejscu.
- katastrofa – bardzo wielu poszkodowanych, a zapotrzebowanie na natychmiastowe działania medyczne wymusza stosowanie nadzwyczajnych procedur mających na celu zminimalizowanie liczby ofiar śmiertelnych, a nie ratowanie wszystkich;
- katastrofa masowa – dysproporcja między potrzebami a możliwościami jest tak duża, że zawodzą wszelkie opracowane standardy postępowania¹¹.

Zdarzenia, z perspektywy relacji potencjalnego zagrożenia do potencjalnego poszkodowanego, wykazują się kinetycznością polegającą na: a) przemieszczaniu się osób/osoby względem zagrażającego obiektu/zjawiska, występującego w stałym miejscu; b) przemieszczaniu się obiektu/zjawiska zagrażającego względem osób/osoby, pozostających w jednym miejscu; c) wzajemnym zbliżaniu się do siebie; d) wzajemnym oddalaniem się od siebie.

W przebiegu zdarzenia wyróżnia się następujące etapy:

1. Czas bezpośrednio przed rozpoczęciem zdarzenia;
2. Czas rozpoczęcia i eskalacji zdarzenia – sytuacja kryzysowa;
3. Czas osiągnięcia punktu kulminacyjnego – kryzys;
4. Czas deeskalacji zdarzenia – sytuacja kryzysowa;
5. Czas likwidacji skutków zdarzenia – nowa sytuacja.

Ewakuacja może zostać przeprowadzona na etapie: przed wystąpieniem zdarzenia np. ewakuacja ludności z terenów zagrożonych nadciągającymi anomaliami pogodowymi; w trakcie wystąpienia zdarzenia np. pojawienie się pożaru w budynku; po ustaniu zdarzenia jako element likwidacji skutków np. ratowanie ludzi z rumowisk.

Dokonując identyfikacji zagrożenia na etapach zapobiegania, przygotowania i reagowania, dokonuje się analizy i oceny własnych możliwości z uwzględnieniem zasobów sił i środków – sprzętu.

(E) equipment – sprzęt, wyposażenie

Podział sprzętu obejmuje grupę przedmiotów, środków i urządzeń pozostających w dyspozycji osoby zaangażowanej w zdarzenie np. jako podejmującej inicjatywę w zakresie

ewakuacji. Podział został dokonany według kryterium: funkcji, dostępności, umiejętności użycia, przeznaczenia.

1. Funkcja:

- chronno-obronna (osłony balistyczne – tarcze i hełmy, broń palna i niektóre środki przymusu bezpośredniego, pirotechniczne środki maskujące np. race dymne, maski przeciwgazowe, aparaty powietrzne),
- medyczna (defibrylator AED, indywidualny pakiet medyczny, indywidualne środki ochrony),
- przeciwpożarowa (gaśnice, koce gaśnicze, hydranty, instalacje zraszaczowe),
- przełamująca (naruszająca) – sprzęt *breachingowy*, umożliwiający pokonywanie przeszkód przez ich ominięcie (drabiny) lub zniszczenie (narzędzia ręczne – tarany, łomy itp., narzędzia hydrauliczne – tnące, rozpierające, wyważające, narzędzie egzotermiczne – przecinarka plazmowa),
- transportowa (ułatwiająca przemieszczanie osób np. nosze składane lub płachtowe, lonże, inne środki transportu),
- łączności i komunikowania (telefon, radiotelefon, CB radio, sygnalizatory alarmowe),
- rejestracji i utrwalania obrazu lub dźwięku (kamery nasobne, telefony z funkcją nagrywania),
- rozpoznania i wykrywania (urządzenia latające – drony wyposażone w optykę noktowizyjną i termowizję, kamery inspekcyjne),
- oświetlenia i sygnalizacji (indywidualne lub pozycyjne urządzenia oświetlające i sygnalizacyjne oraz pirotechniczne środki sygnałowe np. race).

2. Dostępność:

- przydzielony na wyłączność (środki będące w indywidualnej dyspozycji),
- zamocowany lub przechowywany w ustalonym i oznaczonym miejscu w tym środki będące stałym elementem zaprojektowanej przestrzeni.

3. Umiejętności użycia:

- specjalne – wymagające szkolenia specjalistycznego w użytkowaniu,
- ogólne – najczęściej niewymagające przeszkolenia (stosowanie intuicyjne).

4. Przeznaczenie:

- dedykowane (środki projektowane, skonstruowane i produkowane do użycia w ściśle określonym celu),
- improwizowane (alternatywne środki dostępne w danej sytuacji, pozwalające na prowizoryczne, doraźne zastosowanie według funkcji).

Dla efektywnego stosowania wymienionych środków przyszły użytkownik powinien zostać zapoznany z zasobami sprzętowymi: poznać walory i wady sprzętu, uwzględniając przy tym jego rozmieszczenie parametry i zasady stosowania.

Nieustanne zagrożenie dla życia i zdrowia zarówno poszkodowanego, jak i osób udzielających mu pomocy, wpłynie na prowizoryczny, często improwizowany sposób ewakuacji, kiedy nie wszystkie zasady przenoszenia czy stabilizacji poszkodowanego zostaną zachowane. Sytuację taką traktować jednak należy jako stan wyższej konieczności, gdzie – w imię ratowania życia – narażone zostać mogą dobra o niższej wartości. W miarę możliwości należy zachować położenie ranego, wykluczyć bierne ruchy kręgosłupa i odchylenia jego odcinka szyjnego, przenoszenie poszkodowanego wiązać się

¹¹ <https://fundacijaprometeusz.pl/blog/zdarzenie-mnogie-i-masowe/>.

może bowiem z ryzykiem pogłębienia urazu lub pogorszenia się stanu jego zdrowia¹².

W przypadku udzielania pomocy albo przemieszczania osoby potencjalnie niebezpiecznej – konwojowanego więźnia, agresywnego pacjenta przez osoby wyposażone w broń palną (funkcjonariuszy), muszą oni pamiętać o właściwym zabezpieczeniu broni palnej lub środków przymusu bezpośredniego, w które zostali wyposażeni.

W celu przemieszczenia osoby można wykorzystać wszelkie dostępne pod ręką przedmioty np. kule ortopedyczne (dla przenoszenia w pozycji siedzącej); ręcznik (oplatając przez klatkę piersiową i pod ramionami dla techniki przeciągnięcia po podłodze w pozycji półleżącej); koca (na którym ułożono osobę ewakuowaną dla techniki przeciągnięcia lub przeniesienia jej w pozycji leżącej).

Wszędzie tam gdzie występuje brak lub awaria sprzętu przeznaczonego do przemieszczania osób a przygotowanie i użycie prowizorycznych środków w tym celu jest niemożliwe, pozostają manualne metody przemieszczania.

(M) manual method – ręczna metoda przemieszczania osób

Ręczna metoda przemieszczania osób, choć nie należy do łatwych, to jest powszechnie stosowana zwłaszcza w trudnym otoczeniu, w którym z jakichś przyczyn nie można zastosować sprzętu. Metoda ta w zmiennym zakresie angażuje motorykę ciała osoby/osób wykonujących tę czynność. Przemieszczanie osób w trybie ewakuacji uwzględnia:

1. Przeprowadzanie, przeciąganie, przenoszenie.
2. Postawy wysokie, obniżone, niskie.
3. Użycie/brak użycia chwytów blokujących lub ograniczających ruchy np. za pomocą obchwyty tułowia przez ramiona lub dźwigni stosowanych na stawy kończyn.
4. Wykonanie indywidualne albo zespołowe.
5. Zachowanie lub pominięcie autoasekuracji bronią palną lub środkami przymusu bezpośredniego (dot. formacji uzbrojonych i podmiotów uprawnionych).

Stosowanie technik manualnych pozwala zwiększyć kontrolę nad przemieszczaną osobą. Zatem odpowiednio wykonane chwyt:

- zapobiegają negatywnym następstwom w przypadku wystąpienia nagłej niedyspozycji zdrowotnej ewakuowanej osoby np. upadkowi ze schodów w wyniku zaśląbnienia lub utracie przytomności;
- umożliwiają szybkie przemieszczenie ze strefy niebezpiecznej;
- uniemożliwiają lub utrudniają dokonanie czynów agresywnych albo autoagresywnych także podjęcie próby ucieczki;
- uniemożliwiają zabór broni palnej konwojentowi (dot. osób przemieszczanych konwojowanych/doprowadzanych przez funkcjonariuszy).

Trudności i ograniczenia w stosowaniu technik manualnych wynikają z:

- zachowania osoby przemieszczanej np. nacechowane agresją lub oporem;

- niekorzystnych warunków fizycznych osoby przemieszczanej np. nadmierna masa ciała, krótkie kończyny, brak kończyn;
 - niepełnosprawność osoby przemieszczanej np. całkowita lub częściowa utrata zmysłu wzroku lub słuchu;
 - chorób uniemożliwiających poruszanie się, paraliżu, przykurczu albo urazów występujących u osoby przemieszczanej (dot. np. kręgosłupa – odcinka szyjnego, organów wewnętrznych, kończyn);
 - indywidualnego sprzętu medycznego używanego przez osobę przemieszczaną np. ortezy, protezy, kul ortopedycznych, wózka inwalidzkiego;
 - specyfiki architektury na odcinkach po których odbywa się przemieszczanie osoby np. wąski korytarz, stroma klatka schodowa;
- Dodatkowo w przypadku osób konwojowanych przez funkcjonariuszy:
- zastosowanych prewencyjnie środków przymusu bezpośredniego, głównie kajdanek: zakładanych na ręce, zakładanych na nogi, kajdanek zespolonych;
 - nieodpowiedniej liczby funkcjonariuszy w pieszym szyku ochronnym;
 - ułożenia kończyn ze względu na stosowanie kajdanek zakładanych na ręce trzymane z przodu lub z tyłu.

Zespół przenoszący poszkodowanego, ułożonego w pozycji horyzontalnej albo siedzącej, stromymi podejściami np. klatką schodową, podjazdami, musi wykonać tę czynność uwzględniając kierunek nachylenia podłoża. Oznacza to, że podczas podejścia albo zejścia schodami w najniższym punkcie muszą znajdować się nogi przenoszonoego. W przypadku przemieszczania osoby agresywnej lub potencjalnie agresywnej ratownicy muszą unikać technik układania kończyn ewakuowanego wokół własnej szyi. W przeciwnym razie stworzy to agresywnemu warunki do obezwładnienia ratownika duszeniem. Ułożenie kończyn osoby wykazującej agresję albo opór musi być w pełni kontrolowane przez ewakuujących, zwłaszcza gdy są nimi funkcjonariusze wyposażeni w broń palną i środki przymusu bezpośredniego. Wybrane techniki przemieszczania osób agresywnych i potencjalnie agresywnych (opornych) zostały przedstawione w tabeli (patrz zał.).

(P) protocol – procedury, wytyczne, zalecenia

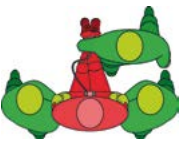
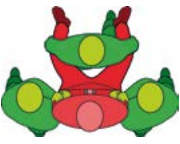
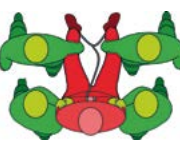
Złożoność zdarzeń, w jakiejś części ich nieprzewidywalność, skłania do prognoz, analiz, szacowania ryzyka a następnie przygotowania wytycznych w zakresie reagowania. Ujęte w mnogich schematach, algorytmach, instrukcjach itp., niekiedy zamiast pomagać, komplikują model postępowania. Z drugiej strony, racjonalne wypracowanie i wdrażanie ich pozwala kształtować w ludziach właściwe nawyki.

Zakres treści umieszczonych w tej części powinien stanowić zbiór profilowanych procedur, wytycznych oraz rekomendacji, wyselekcjonowanych w oparciu o realne zagrożenie i faktyczne potrzeby narażonego podmiotu. Protokół¹³ działań obejmuje między innymi: przygotowanie wariantów reagowania z uwzględnieniem dróg ewakuacyjnych; orientacyjny podział miejsca zdarzenia na strefy bezpieczeństwa – czerwoną, żółtą, zieloną; kolejność wykonywanych

¹² Zubrzycki W., Jastrzębski P., Ulbrych K., Achremczyk G., Bonus-Dzięgo A., *Pierwsza pomoc w działaniach specjalnych Policji*, WSPol, Szczytno 2011, s. 94.

¹³ Protokół : «ogół zasad postępowania przyjętych w określonych okolicznościach». Źródło: <https://sjp.pwn.pl/sjp/protokol;2572786.html>.

Odmiany szyków podczas przemieszczania osoby „potencjalnie niebezpiecznej” z zastosowaniem technik manualnych w kierunku (↑) źródło opracowanie własne.		
L.P.	Ilustracja poglądowa	Opis
1		Metoda: przeprowadzanie przodem w kierunku marszruty. Relacja sił: 1:1 (prowadzenie wykonywane samodzielnie). Środek: kajdanki założone na ręce trzymane z przodu, opcjonalnie: kajdanki założone na ręce trzymane z tyłu; ręce i nogi; zespolone. Technika chwytu: f-sz przytrzymuje osobę chwytem pod ramię tzw. chwytem asekuracyjnym. Tryb: nie występuje zagrożenie zewnętrzne dla szyku. Wariant: do zastosowania w szykach 2:1 i więcej.
2		Metoda: Przeprowadzanie przodem w kierunku marszruty. Relacja sił: 2:1 (prowadzenie wykonywane w asyście drugiego funkcjonariusza). Środek: kajdanki założone na ręce trzymane z przodu, opcjonalnie: kajdanki założone na ręce trzymane z tyłu; ręce i nogi; zespolone. Technika chwytu: f-sze przytrzymują osobę chwytem pod ramię tzw. chwytem asekuracyjnym. Tryb: nie występuje zagrożenie zewnętrzne dla szyku. Wariant: do zastosowania w szykach 2:1 i więcej.
3		Metoda: przeprowadzanie przodem w kierunku marszruty. Relacja sił: 1:1 (prowadzenie wykonywane samodzielnie). Środek: kajdanki założone na ręce trzymane z przodu, opcjonalnie: kajdanki założone na ręce i nogi; zespolone. Technika chwytu: f-sz przytrzymuje osobę chwytem pod ramię tzw. chwytem asekuracyjnym z jednoczesnym zabezpieczeniem głowy. Opcjonalne zastosowanie dźwigni na stawy (nadgarstka, międzypaliczkowe palców) bliższej ręki. Tryb: ewakuacji. Wariant: do zastosowania w szykach 2:1 i więcej.
4		Metoda: przeciąganie tyłem w kierunku marszruty. Relacja sił: 1:1 (przeciąganie wykonywane samodzielnie). Środek: kajdanki założone na ręce trzymane z przodu, opcjonalnie: kajdanki założone na ręce i nogi; zespolone. Technika chwytu: Chwyt Franza Rauteka (za przedramię lub za przedramię z jednoczesną stabilizacją odcinka szyjnego podchwytem za żuchwę). Tryb: ewakuacja np. osoby z utratą przytomności. Wariant: do zastosowania w szykach 2:1 i więcej.
5		Metoda: przeprowadzanie przodem w kierunku marszruty. Relacja sił: 2:1 (prowadzenie wykonywane w asyście drugiego funkcjonariusza). Środek: kajdanki założone na ręce trzymane z przodu, opcjonalnie: kajdanki założone na ręce trzymane z tyłu; ręce i nogi; zespolone. Technika chwytu: f-sz z prawej – przytrzymuje osobę chwytem pod ramię tzw. chwytem asekuracyjnym z jednoczesnym zabezpieczeniem głowy. Opcjonalne zastosowanie dźwigni na stawy (nadgarstka, międzypaliczkowe palców) bliższej ręki; f-sz z lewej – chwyt pod ramię tzw. chwytem asekuracyjnym. Tryb: ewakuacja. Wariant: do zastosowania w szykach 2:1 i więcej.
6		Metoda: przeciąganie przodem w kierunku marszruty. Relacja sił: 2:1 (przeciąganie wykonywane przez dwóch funkcjonariuszy). Środek: kajdanki założone na ręce trzymane z przodu, opcjonalnie: kajdanki założone na ręce trzymane z tyłu; ręce i nogi; zespolone. Technika chwytu: obaj f-sze podtrzymują osobę tzw. asekuracyjnym chwytem hakowym pod ramię/pachę. Opcjonalnie z zastosowaniem asekuracji głowy. Tryb: ewakuacja. Wariant: do zastosowania w szykach 2:1 i więcej.
7		Metoda: przeciąganie tyłem w kierunku marszruty. Relacja sił: 2:1 (przeciąganie wykonywane przez dwóch funkcjonariuszy). Środek: kajdanki założone na ręce trzymane z przodu, opcjonalnie: kajdanki założone na ręce trzymane z tyłu; ręce i nogi; zespolone. Technika chwytu: obaj f-sze podtrzymują osobę tzw. asekuracyjnym chwytem hakowym pod ramię/pachę. Opcjonalnie z zastosowaniem asekuracji głowy. Tryb: ewakuacja. Wariant: do zastosowania w szykach 2:1 i więcej.
8		Metoda: przenoszenie w pozycji siedzącej przodem w kierunku marszruty. Relacja sił: 2:1 (przenoszenie wykonywane przez dwóch funkcjonariuszy). Środek: kajdanki założone na ręce trzymane z przodu, opcjonalnie: kajdanki założone na ręce trzymane z tyłu; ręce i nogi; zespolone. Technika chwytu: obaj f-sze podtrzymują osobę tzw. asekuracyjnym chwytem za ramię (bez dźwigni), siedzącą na prowizorycznym siedzisku (np. pałka, ręcznik, bluza itp.) trzymanym wspólnie przez przenoszących. Tryb: ewakuacja. Wariant: do zastosowania w szykach 2:1 i więcej.
9		Metoda: przenoszenie w pozycji siedzącej tyłem w kierunku marszruty. Relacja sił: 2:1 (przenoszenie wykonywane przez dwóch funkcjonariuszy). Środek: kajdanki założone na ręce trzymane z przodu, opcjonalnie: kajdanki założone na ręce trzymane z tyłu; ręce i nogi; zespolone. Technika chwytu: obaj f-sze podtrzymują osobę tzw. asekuracyjnym chwytem za ramię (bez dźwigni), siedzącą na prowizorycznym siedzisku (np. pałka, ręcznik, bluza itp.) trzymanym wspólnie przez przenoszących. F-sze idą w postawie półfrontalnej. Tryb: ewakuacja. Wariant: do zastosowania w szykach 2:1 i więcej.
10		Metoda: przenoszenie w pozycji siedzącej przodem w kierunku marszruty. Relacja sił: 2:1 (przenoszenie wykonywane przez dwóch funkcjonariuszy). Środek: kajdanki założone na ręce trzymane z przodu, opcjonalnie: kajdanki założone na ręce i nogi; zespolone. Technika chwytu: f-sz z tyłu szyku – chwyt F. Rauteka (za przedramię lub za przedramię z jednoczesną stabilizacją odcinka szyjnego podchwytem za żuchwę) (bez dźwigni); f-sz z przodu szyku – obchwyty skrzyżowanych nóg na wysokości goleni. Tryb: ewakuacja. Wariant: do zastosowania w szykach 2:1 i więcej.

11		Metoda: przenoszenie w pozycji siedzącej przodem w kierunku marszruty. Relacja sił: 2:1 (przenoszenie wykonywane przez dwóch funkcjonariuszy). Środek: kajdanki założone na ręce trzymane z przodu. Technika chwytu: f-sz z tyłu szyku – chwyt F. Rauteka (za przedramię lub za przedramię z jednoczesną stabilizacją odcinka szyjnego podchwytem za żuchwę), (bez dźwigni); f-sz z przodu szyku – obustronny podchwyt nóg na wysokości kolan w rozkroku. Tryb: ewakuacja. Wariant: do zastosowania w szykach 2:1 i więcej.
12		Metoda: przenoszenie w pozycji siedzącej przodem w kierunku marszruty. Relacja sił: 3:1 (przenoszenie wykonywane przez trzech funkcjonariuszy). Środek: kajdanki założone na ręce trzymane z przodu, opcjonalnie: kajdanki założone na ręce trzymane z tyłu; ręce i nogi; zespolone. Technika chwytu: obaj f-sze z tyłu szyku podtrzymują osobę oburącz tzw. asekuracyjnym chwytem hakowym pod ramię/pachę (bez dźwigni); f-sz z przodu szyku – obchwyty skrzyżowanych nóg na wysokości goleni. Tryb: ewakuacja. Wariant: do zastosowania w szykach 3:1 i więcej.
13		Metoda: przenoszenie w pozycji siedzącej/leżącej tyłem w kierunku marszruty. Relacja sił: 3:1 (przenoszenie wykonywane przez trzech funkcjonariuszy). Środek: kajdanki założone na ręce trzymane z przodu, opcjonalnie: kajdanki założone na ręce trzymane z tyłu; ręce i nogi; zespolone. Technika chwytu: obaj f-sze z przodu szyku podtrzymują osobę oburącz tzw. asekuracyjnym chwytem hakowym pod ramię/pachę (bez dźwigni) i asekuracją głowy; f-sz z tyłu szyku – obustronny podchwyt nóg na wysokości kolan w rozkroku Tryb: ewakuacja. Wariant: do zastosowania w szykach 3:1 i więcej.
14		Metoda: przenoszenie w pozycji siedzącej/leżącej tyłem w kierunku marszruty. Relacja sił: 3:1 (przenoszenie wykonywane przez trzech funkcjonariuszy). Środek: kajdanki założone na ręce trzymane z przodu, opcjonalnie: kajdanki założone na ręce trzymane z tyłu; ręce i nogi; zespolone. Technika chwytu: obaj f-sze z przodu szyku podtrzymują osobę oburącz tzw. asekuracyjnym chwytem hakowym pod ramię/pachę (bez dźwigni) i asekuracją głowy; f-sz z tyłu szyku – obchwyty skrzyżowanych nóg na wysokości goleni. Tryb: ewakuacja. Wariant: do zastosowania w szykach 3:1 i więcej.
15		Metoda: przenoszenie w pozycji siedzącej tyłem w kierunku marszruty. Relacja sił: 3:1 (przenoszenie wykonywane przez trzech funkcjonariuszy). Środek: kajdanki założone na ręce trzymane z przodu. Technika chwytu: obaj f-sze z tyłu szyku podtrzymują osobę oburącz tzw. asekuracyjnym chwytem hakowym pod ramię/pachę, (bez dźwigni); f-sz z przodu szyku – obustronny podchwyt nóg na wysokości kolan w rozkroku. Tryb: zagrożenie – ewakuacja. Wariant: do zastosowania w szykach 3:1 i więcej.
16		Metoda: przenoszenie w pozycji horyzontalnej głową w kierunku marszruty, twarzą w kierunku do podłoża. Metoda umożliwiająca odkrztuszanie. Relacja sił: 3:1 (przenoszenie wykonywane przez trzech funkcjonariuszy). Środek: kajdanki założone na ręce trzymane z przodu. Technika chwytu: obaj f-sze z przodu szyku podtrzymują osobę oburącz tzw. asekuracyjnym chwytem hakowym pod ramię/pachę/ bark (bez dźwigni) z asekuracją głowy; f-sz z tyłu szyku – obustronny podchwyt nóg na wysokości kolan w rozkroku. Tryb: ewakuacja. Wariant: do zastosowania w szykach 3:1 i więcej.
17		Metoda: przenoszenie w pozycji horyzontalnej głową w kierunku marszruty, twarzą w kierunku do podłoża. Metoda umożliwiająca odkrztuszanie. Relacja sił: 3:1 (przenoszenie wykonywane przez trzech funkcjonariuszy). Środek: kajdanki założone na ręce trzymane z przodu, opcjonalnie: kajdanki założone na ręce i nogi; zespolone. Technika chwytu: obaj f-sze z przodu szyku podtrzymują osobę oburącz tzw. asekuracyjnym chwytem hakowym pod ramię/pachę/ bark (bez dźwigni) z asekuracją głowy; f-sz z tyłu szyku – obchwyty skrzyżowanych nóg na wysokości goleni. Tryb: ewakuacja. Wariant: do zastosowania w szykach 3:1 i więcej.
18		Metoda: przenoszenie w pozycji siedzącej/leżącej przodem w kierunku marszruty. Relacja sił: 4:1 (przenoszenie wykonywane przez czterech funkcjonariuszy). Środek: kajdanki założone na ręce trzymane z przodu, opcjonalnie: kajdanki założone na ręce i nogi; zespolone. Technika chwytu: obaj f-sze z przodu szyku – obchwyty po jednej nodze na wysokości kolana; obaj f-sze z tyłu szyku podtrzymują osobę oburącz tzw. asekuracyjnym chwytem hakowym pod ramię/pachę (bez dźwigni). Tryb: ewakuacja. Wariant: do zastosowania w szykach 4:1 i więcej
19		Metoda: przenoszenie w pozycji siedzącej/leżącej tyłem w kierunku marszruty. Relacja sił: 4:1 (przenoszenie wykonywane przez czterech funkcjonariuszy). Środek: kajdanki założone na ręce trzymane z przodu, opcjonalnie: kajdanki założone na ręce trzymane z tyłu; ręce i nogi; zespolone. Technika chwytu: obaj f-sze z przodu szyku podtrzymują osobę oburącz tzw. asekuracyjnym chwytem hakowym pod ramię/pachę (bez dźwigni) i asekuracją głowy; obaj f-sze z tyłu szyku – obchwyty po jednej nodze na wysokości kolana. Tryb: ewakuacja. Wariant: do zastosowania w szykach 4:1 i więcej.
20		Metoda: przenoszenie w pozycji horyzontalnej głową w kierunku marszruty, twarzą w kierunku do podłoża. Metoda umożliwiająca odkrztuszanie. Relacja sił: 4:1 (przenoszenie wykonywane przez czterech funkcjonariuszy). Środek: kajdanki założone na ręce trzymane z przodu, opcjonalnie: kajdanki założone na ręce i nogi; zespolone. Technika chwytu: obaj f-sze z przodu szyku podtrzymują osobę oburącz tzw. asekuracyjnym chwytem hakowym pod ramię/pachę/ bark (bez dźwigni) z asekuracją głowy; obaj f-sze z tyłu szyku – obchwyty po jednej nodze na wysokości kolana. Tryb: ewakuacja. Wariant: do zastosowania w szykach 4:1 i więcej.

czynności przy udzieleniu pomocy; zasady opuszczania pomieszczeń i budynków lub pojazdów; zasady zabezpieczania miejsca zdarzenia lub wykonywanych w nim czynności. W każdym przypadku, w którym pojawia się brak określenia działań protokołem, należy podierać się tzw. dobrą praktyką. Wynika to wprost z faktu, iż opracowania mogą mieć konstrukcję zbyt zawężoną lub nadto ogólną. Co do zasady, procedury reagowania będą dotyczyć przede wszystkim organizacji (obiektów, środków transportu, zakładów pracy, konkretnych imprez masowych itp.). Wówczas zaplanowanie szczegółowego działania na wypadek konkretnej kategorii zdarzenia jest możliwe i może mieć postać procedury. Biorąc pod uwagę wielowymiarowość zdarzenia przygotowywane procedury musiałyby uwzględniać różne warianty działania w ramach jednego modelu reagowania. Może okazać się też, że jest to niemożliwe lub niecelowe¹⁴. Zdarzenie kryzysowe jest bowiem dynamiczne i zbyt kategoriyczne nakazy lub zakazy postępowania mogą okazać się nieadekwatne do faktycznych okoliczności zdarzenia¹⁵.

Przechodząc do zaleceń, wartymi zglębienia są dwa przytoczone poniżej a oznaczone skrótami jako: 4U oraz 4K.

Pierwszy (4U), to rekomendowany sposób postępowania w przypadku wystąpienia ataku terrorystycznego, opracowany przez Centrum Prewencji Terrorystycznej Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego¹⁶.

1. *Uważaj* – zwracaj uwagę na otoczenie, monitoruj je i staraj się wychwycić podejrzane obiekty (osoby, przedmioty) i zjawiska (zachowania).
2. *Uciekaj* – jeżeli stanąłeś w obliczu zagrożenia a siły i środki, którymi dysponujesz są nieadekwatne do podjęcia walki.
3. *Ukryj się* – jeżeli siły i środki, którymi dysponujesz są nieadekwatne aby podjąć walkę i nie masz możliwości ucieczki z miejsca zagrożenia.
4. *Udaremnij atak* – jeżeli musisz lub możesz ze względu na okoliczność, użyj wszelkich sposobów i narzędzi.

Drugi (4K), to zasady określające funkcjonowanie w otoczeniu, w którym występuje podwyższone ryzyko¹⁷.

1. *Koncentracja* – na wykonywanych czynnościach z uwzględnieniem ustalonych priorytetów bezpieczeństwa własnego (zespołu) i/lub osób innych.
2. *Komunikacja* – w zakresie potrzeby udzielenia wsparcia i tworzenia bezpiecznej przestrzeni.
3. *Kontrola* – zwracanie uwagi na otoczenie i pojawiające się w nim nietypowe obiekty (osoby, przedmioty) lub zjawiska (zachowania).
4. *Kooperacja* – w celu sprawnego i efektywnego zrealizowania zadania, uniknięcia przeciążeń a także wytworzeniu przewagi sił i środków.

Ciągłe pozostawanie w trybie wzmoczonej koncentracji na własnym bezpieczeństwie jest niemożliwe a w sytuacji reagowania na zdarzenie powoduje dodatkowe obciążenie psychofizyczne. Wyznaczenie stref bezpieczeństwa¹⁸, a więc

¹⁴ J. Stelmach, *Reagowanie na zamachy. Dobre praktyki i rekomendacje*, Difin Sp. z o.o. Warszawa 2021, s. 71.

¹⁵ Ibidem, s. 71.

¹⁶ <https://4u.tpcoe.gov.pl/>.

¹⁷ Zalecenia wg. „4K” są propozycją autora.

¹⁸ W oznaczeniu stref posługiwać się można również kolorami: czerwony (strefa niebezpieczna), żółty (strefa warunkowo bezpieczna), zielony (strefa bezpieczna).

względnych odległości od epicentrum zagrożenia, pozwala ratownikom jak też interweniującym na stworzenie przestrzeni koniecznej do organizowania i prowadzenia czynności ewakuacyjnych.

W zakresie stref bezpieczeństwa wyróżnia się trzy podstawowe:

1. *Strefa niebezpieczna* – strefa bezpośredniego oddziaływania czynnika niszczącego, poszkodowany przebywając w jej obrębie jest najczęściej zdany sam na siebie do czasu zmniejszenia się aktywności czynnika i/lub przybycia ratowników. Permanentny brak odpowiednich warunków i możliwości zaopatrzenia poszkodowanego wymusza podjęcie próby samodzielnej ewakuacji, alternatywnie wsparcia innej osoby.
2. *Strefa warunkowo bezpieczna* – strefa pośredniego oddziaływania czynnika niszczącego, występujące zagrożenie jest mniejsze dzięki wykorzystaniu naturalnych lub sztucznych zasłon (w przypadku działań militarnych stosowana jest asekuracja bronią palną i prowadzenie ognia zaporowego). W tej strefie można dokonać wstępnej oceny urazów i zabezpieczenia medycznego np. tamowania krwotoków przed ewakuacją.
3. *Strefa bezpieczna* – strefa wolna od bezpośredniego i pośredniego oddziaływania czynnika niszczącego, miejsce udzielenia pierwszej pomocy¹⁹.

Duże zastosowanie w ratownictwie znalazły akronimy²⁰ określające poszczególne racjonalności, takie jak: START – system segregacji poszkodowanych, AVPU – skala oceny poszkodowanego, ABCD – ocena i monitorowanie czynności życiowych, MARCHE – skrócone badanie urazowe.

START: **S**imple (prosta), **T**riage (selekcja), **A**nd (i), **R**apid (szybka), **T**reatment (pomoc).

AVPU: **A**lert (przytomny), **V**oice (reaguje na głos), **P**ain (reaguje na ból), **U**nresponsive (nieprzytomny).

ABCD: **A**irways (udrognij drogi oddechowych), **B**reathing (sprawdź oddech), **C**irculation (ocień krążenie), **D**efibrillation (w razie konieczności przystąp do defibrylacji).

¹⁹ Zob. W. Zubrzycki, P. Jastrzębski, K. Ulbrych, G. Achremczyk, A. Bonus-Dzięgo, *Pierwsza pomoc w działaniach specjalnych Policji*, WSPol, Szczytno 2011, a także M. Czerwiński, P. Makowiec, *Podstawy ratownictwa taktycznego*, wyd. Difin SA, Warszawa 2014.

²⁰ Zob. Podlasin A., *Taktyczne ratownictwo medyczne*, PZWL, Warszawa 2017.

MARCHE – Masive hemorrhage (masywny krwotok), Airways (drożność dróg oddechowych), Respiration (oddech), Circulation (krążenie), Head/hypothermia (głowa/hipotermia), Everything else (wszystko inne).

Kolejność i tempo wykonywanych czynności jest bardzo ważna jednak presja czasu i stres który towarzyszy ratownikowi nie pomaga. Dlatego ze wsparciem przychodzą technologie i programowane urządzenia takie jak np. automatyczny defibrylator zewnętrzny (AED). Rozwój technologii w kierunku projektowania tego rodzaju urządzeń kompaktowych zawsze będzie kierunkiem właściwym.

(O) other aspects – pozostałe aspekty

Ostatni segment zawiera informacje uzupełniające, niezbędne dla kompleksowego dostrojenia podmiotów według ich potrzeb. Tak więc będą one dotyczyć aspektów:

1. Psychologicznych – dot. wsparcia psychologicznego w procesie udzielania pierwszej pomocy oraz udzielania wsparcia w czasie kryzysu a także form radzenia sobie z następstwami przeżytego zagrożenia.
2. Bezpieczeństwa i higieny pracy – dot. charakterystyki ryzyka występującego w miejscu pracy lub służby ratownika, charakterystyki niebezpieczeństw wynikających ze skutków pierwotnych i wtórnych; organizacja pierwszej pomocy z uwzględnieniem stopnia zagrożenia zdrowia i życia osoby ratowanej i osoby ratującej; zasady stosowania środków ochrony indywidualnej z uwzględnieniem stopnia ryzyka zagrożenia epidemiologicznego (maseczki, kombinezony, przyłbice, rękawiczki)²¹.
3. Prawnych – dot. odpowiedzialności osób i instytucji w celu likwidacji poniesionych szkód. Zasad udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej w oparciu o obowiązujące regulacje prawne i wytyczne.
4. Ochrony przeciwpożarowej – dot. reagowania na sytuacje spowodowane rozprzestrzeniającym się pożarem w budynku wielokondygnacyjnym i pomieszczeniach albo w pojeździe w szczególności: zasad przemieszczania się; czynności gaśniczych.

²¹ Według projektu programu szkolenia dla funkcjonariuszy realizujących czynności konwojowania.

5. Ratowniczych – dot. udzielania pomocy w stanach bezpośredniego zagrożenia zdrowia lub życia osoby w specyficznym środowisku np. w czasie przemieszczania pojazdem; udzielania pomocy w przypadku: niedomagania ze względu na stan zdrowia (istniejące procesy chorobowe) niedomagania powstałego w przebiegu zdarzeń incydentalnych (zadławienie) albo niedomagania wywołane działaniem czynników zewnętrznych (urazy doznane w wyniku uderzenia/upadku, użycia ostrzy, postrzału, działania czynnika termicznego); ułożenie poszkodowanego w odpowiedniej pozycji do stanu zdrowia poszkodowanego²². Zasady stosowania środków przeznaczonych do ratowania życia (AED, worek samorozprężalny typu Ambu, opatrunki hemostatyczne, staży taktyczne, opatrunki wentylowe, koc termoizolacyjny, szyny stabilizujące kończyny oraz podstawowych środków opatrunkowych).
6. Organizacji działań ratowniczych prowadzonych w warunkach zagrożeń niemilitarnych albo w warunkach zagrożeń militarnych (według TCCC/TC3), dot. samopomocy (*ang. self aid*), pomocy koleżeńskiej (*ang. buddy aid*); segregacji wg. systemu START/ triage i odwróconego triage.
7. Organizacji szkolenia – dot. doboru narzędzi (sprzętu do pozoracji, wyposażenia do odwzorowania warunków realnych) i metod dla efektywnego przekazania wiedzy i umiejętności (teorii i praktyki); weryfikacji celem wprowadzenia w programie szkolenia.

Poruszona w opracowaniu materia w zakresie przygotowania i reagowania ze szczególnym złączeniem czynności ewakuacyjnych nie należy do łatwych choćby z tego powodu, że zagrożenia nie są jednolite lecz cechują się złożonością procesu powstawania i przebiegu. Zagadnienie dotyczące czynności ratowania – ewakuacji, jest istotne ze względu na współczesne zagrożenia pojawiające się lokalnie i globalnie. Bowiem to co do niedawna wydawało się niemożliwe, odległe już niebawem może stać się częścią naszej rzeczywistości.

Literatura

1. Czerwiński M., Makowiec P., *Podstawy ratownictwa taktycznego*, wyd. Difin SA, Warszawa 2014
2. Grocki R., *Zarządzanie kryzysowe. Dobre praktyki*, Difin SA, Warszawa 2020
3. Kwiatkowski S., *Zarządzanie bezpieczeństwem w sytuacjach kryzysowych. Szkice socjotechniczne o mądrości przed szkodą*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Pułtusk 2011
4. Liedel K., Piasecka P., *Bezpieczeństwo w czasach terroryzmu. Jak przeżyć zamach terrorystyczny*, Difin SA, Warszawa 2018
5. Loranty D., *Kurs zarządzania w sytuacjach kryzysowych według koncepcji obowiązującej w FBI, Policja – kwartalnik kadry kierowniczej Policji* 3/2003
6. Murray L., *Psychologia wojny. Strach i odwaga na polu bitwy*, Wydawnictwo RM, Warszawa 2014
7. Podlasin A., *Taktyczne ratownictwo medyczne*, PZWL, Warszawa 2017
8. Skrabacz A., *Ratownictwo w III RP. Ogólna charakterystyka*, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2004
9. Stelmach S., *Reagowanie na zamachy. Dobre praktyki i rekomendacje*, Difin Sp z o.o., Warszawa 2021
10. Zubrzycki W., Jastrzębski P., Ulbrych K., Achmerczyk G., Bonus-Dzięgo A., *Pierwsza pomoc w działaniach specjalnych policji*, WSPol, Szczepno 2011

mjr Tomasz Nawrocki

²² Tamże.

ROZWIĄZANIA GWARANTUJĄCE BEZPIECZEŃSTWO W OBIEKTACH PENITENCJARNYCH W OFERCIE MIWI URMET

urmet MIWI

Jest sprawą oczywistą, że bezpieczeństwo osób przebywających w obiektach penitencjarnych jest priorytetem. Wiadomo też, że same obiekty, wewnątrz, jak i na zewnątrz, muszą być również bardzo dobrze zabezpieczone. Do tego celu wykorzystywane są specjalistyczne systemy zabezpieczeń. Dzięki nim możliwe jest minimalizowanie zagrożeń. Takie systemy posiada w swojej ofercie firma **Miwi Urmet**. W portfolio mamy wiele wdrożeń systemów kontroli dostępu, monitoringu wizyjnego, ochrony obwodowej oraz interkomowych systemów bezpieczeństwa. Są to rozwiązania o wysokiej funkcjonalności, niezawodne i łatwe w obsłudze. Poniżej przedstawiamy krótką charakterystykę tych systemów.

Zintegrowany System Bezpieczeństwa PROTEGE GX

Rozwiązanie bezproblemowo integrujące wiele technologii informatycznych przy użyciu otwartych standardów. Pozwala na integrację funkcji zabezpieczenia w dużych obiektach zaawansowanych technologicznie, co wpływa na pełniejsze wykorzystanie funkcjonalności poszczególnych systemów czy modułów oraz sprawia, że obsługa całego systemu jest łatwiejsza i bardziej intuicyjna. Współdziałanie wielu różnych systemów i modułów stwarza dodatkowe funkcjonalności podnoszące poziom bezpieczeństwa chronionego obiektu. Dzięki zaawansowanym modułom sprzętowym oraz oprogramowaniu opartym na najnowszych rozwiązaniach i otwartych standardach, system PROTEGE GX oferuje najwyższy stopień zabezpieczenia, rozproszoną logikę odporną na awarie połączeń i punktów sprzętowych, wysoką funkcjonalność oraz intuicyjny interfejs użytkownika wraz z pełną wizualizacją zintegrowanych systemów.

ICTProtege®

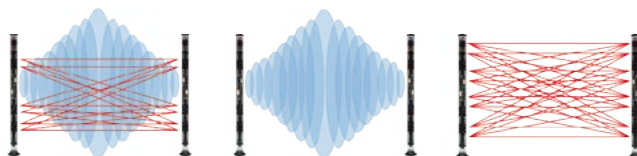
MITECH
LEADING PERIMETER SECURITY

System ochrony obwodowej

Mitech jest włoskim producentem barier (mikrofalowych oraz podczerwieni) i czujników do ochrony perymetrycznej. Urządzenia te, produkowane i wytwarzane we Włoszech, charakteryzują się innowacyjnością, najwyższą niezawodnością oraz wysoką jakością wykonania. Pełna gama produktów pokrywa zapotrzebowanie budownictwa cywilnego, przemysłu, a także obiektów wrażliwych, takich jak więzienia, obiekty militarne czy odcinki granic.

Telewizja przemysłowa

Posiadamy kompleksową ofertę telewizji przemysłowej. Nasze opracowania obejmują wszystkie niezbędne do uruchomienia systemu urządzenia. W zakresie służb mundurowych na szczególną uwagę zasługują kamery do cel monitorowanych, kamery nasobne przypinane do mundurów, kamery specjalistyczne PTZ z doświetleniem światłem widzialnym oraz podczerwienią, kamery współpracujące z radarem, rozwiązania wspierające analizę wideo oraz systemy zapewniające integrację z innymi systemami zabezpieczeń, w tym Protege.

Wzmocniona kamera obrotowa

Interceptor HD PTZ

Kamera IP wandaloodporna do cel więziennych Roughneck

V-CELL-HD-B

IndigoVision
a Motorola Solutions Company

Systemy interkomowe Castel

System ten zapewnia interkomunikację za pomocą głosu i obrazu na najwyższym poziomie jakościowym i technicznym. Dedykowany jest do obiektów w sektorze więziennym.

ZABEZPIECZENIA ELEKTRONICZNE ZAKŁADÓW KARNYCH I ARESZTÓW ŚLED CZYCH

Do podstawowych zadań służby więziennej należy w szczególności:

- ochrona społeczeństwa przed sprawcami przestępstw lub przestępstw skarbowych osadzonymi w zakładach karnych i aresztach śledczych;
- zapewnienie w zakładach karnych i aresztach śledczych porządku¹.

Dlatego też, funkcjonariusze wykorzystują w codziennej służbie szereg elementów takich m. in. jak: psy służbowe, instrukcje reagowania w sytuacji zagrożenia np. podłożenia ładunku wybuchowego, sprzęt ochrony będący na wyposażeniu funkcjonariuszy oraz zabezpieczenia elektroniczne. Składniki te wspomagają ich pracę aby przeciwdziałać wystąpieniu zagrożenia na terenie jednostki organizacyjnej Służby Więziennej. Zabezpieczenia elektroniczne wykorzystywane na terenie jednostek należy podzielić na trzy grupy Rys. 1 (podział zabezpieczeń elektronicznych):

- informujące o próbie ucieczki osadzonego z terenu jednostki – do tej grupy zaliczamy np. bariery mikrofalowe;
- przeciwdziałające powstaniu zdarzenia nadzwyczajnego – np. systemy antydronowe;
- wspomagające prace funkcjonariuszy – system monitoringu wizyjnego.

Zabezpieczenia elektroniczne, informujące o możliwej próbie ucieczki osadzonego lub wtargnięciu osoby z ze-

wnątrz na teren jednostki penitencjarnej, do nich należy zaliczyć bariery mikrofalowe, czujki ruchu, czujki pasywnej podczerwieni, kabel sensoryczny.

Wskazane powyżej elementy sygnalizujące o ewentualnej ucieczce osadzonego powinny być zainstalowane jak najbliżej stałych miejsc pobytu osadzonych tak, aby sygnał o zagrożeniu docierał jak najszybciej do wartowni jednostki (Rys. 2 Zabezpieczenie elektroniczne jednostki) tak, aby funkcjonariusze mieli czas na reakcję i zapobieżenie zagrożeniu. Należy tu wskazać dwa miejsca pobytu osadzonych:

- pawilon mieszkalny;
- teren jednostki.

Aby zabezpieczyć powyższe rejony należy wykorzystać na elewacji pawilonów mieszkalnych elektroniczne kwatery okienne, które zabezpieczają wiązką elektroniczną okna z cel mieszkalnych. Teren jednostki (wygrodzenie wewnętrzne, pas ochronny) musi być zabezpieczony barierami mikrofalowymi, kablem sensorycznym lub czujkami podczerwieni. Takie usytuowanie systemów elektronicznych zasygnalizuje próbę ucieczki, sforsowania ogrodzenia przez osadzonego, który znajduje się na terenie ścisłym poza oddziałem mieszkalnym. Dzięki takiemu rozmieszczeniu zabezpieczeń elektronicznych uzyskamy zabezpieczenie zarówno pawilonów mieszkalnych, jak i terenu jednostki².

Zabezpieczenia elektroniczne przeciwdziałające powstaniu zdarzenia nadzwyczajnego, taki sprzęt charakteryzuje się tym, iż jest obsługiwany przez funkcjonariuszy i ma on kontakt z osadzonymi. Osadzony opuszczający teren jednostki

¹ art. 2 pkt 2 ppkt 5-6 ustawy z dnia 10 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. z 2022 r. poz. 2470, z 2023 r. poz. 240, 347, 641, 1053).

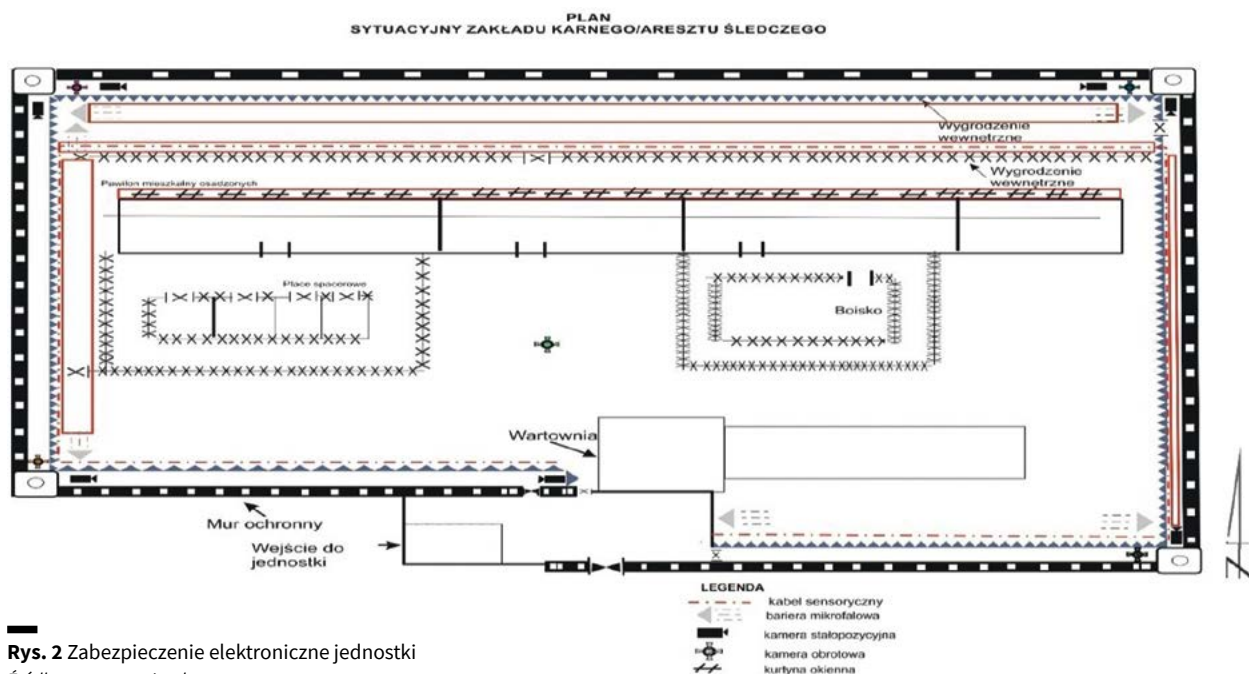
² P. Łuszcz „Koncepcja bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej w Polsce” Warszawa 2021 r. str. 236

Informujące o próbie ucieczki osadzonego z terenu jednostki – do tej grupy zaliczamy np. bariery mikrofalowe, czujki ruchu

przeciwdziałające powstaniu zdarzenia nadzwyczajnego – np. systemy antydronowe

wspomagające pracę funkcjonariuszy – system monitoringu wizyjnego

Rys. 1. Podział zabezpieczeń elektronicznych
Źródło: opracowanie własne.

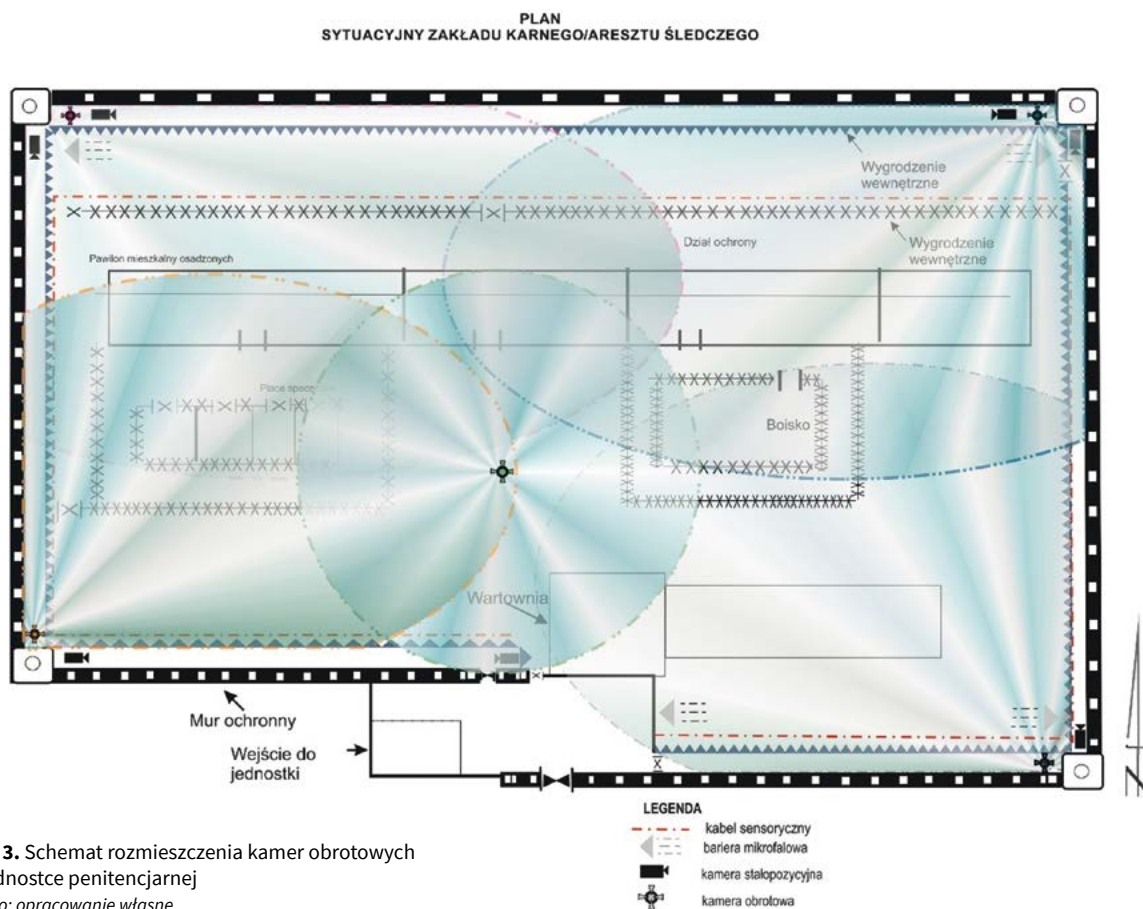

Rys. 2 Zabezpieczenie elektroniczne jednostki

Źródło: opracowanie własne.

organizacyjnej w związku z realizacją konwojów pomiędzy jednostkami Służby Więziennej, udający się do czynności procesowych, zatrudnienia w systemie bez konwojenta poza terenem jednostki organizacyjnej jest poddany przez funk-

cjonariuszy kontroli tożsamości (wewnątrz jednostki penitencjarnej kontrola taka odbywa się np. w trakcie wyjścia lub powrotu z sali widzeń). **System identyfikacji osadzonych wykorzystujący elementy biometryki, tj. odciski linii pa-**

Rys. 3. Schemat rozmieszczenia kamer obrotowych w jednostce penitencjarnej

Źródło: opracowanie własne.

pilarnych, tęczówkę oka zapewni 100% pewność właściwej identyfikacji osadzonych, a zarazem wpłynie na sprawniejszą realizację zadań służbowych przez funkcjonariuszy³.

Osadzeni mają ustawowy zakaz posiadania bezprzewodowych środków łączności. Dlatego też, aby wyeliminować sytuacje, w których osadzony wchodzi w posiadanie i użytkuje takie urządzenie (co jest równie niebezpieczne w związku z przebiegiem tymczasowego aresztowania), każda jednostka penitencjarna powinna być wyposażona w **urządzenia służące do zagłuszania sygnału telefonii komórkowej**, które działałyby w rejonie ścisłym (oddziały mieszkalne), a ich zadaniem byłoby blokowanie sygnału umożliwiającego nawiązanie połączenia telefonicznego. Innym podobnie działającym urządzeniem, które może być wykorzystane zamiennie z przedstawionym wyżej, jest **system wykrywania sygnału telefonii komórkowej**. System ten działa na zasadzie skanowania wyznaczonego obszaru, jakim jest jednostka penitencjarna⁴. Na mapie symetrycznej widać aktywne telefony komórkowe. Zabezpieczenie elektroniczne powinno także chronić przed zagrożeniem wynikającym z użycia statku powietrznego, jakim jest dron. Dlatego w każdej jednostce powinien **funkcjonować system antydronowy**⁵.

Zabezpieczenia elektroniczne wspomagające prace funkcjonariuszy – system monitoringu wizyjnego. System monitoringu i telewizji przemysłowej wykorzystywany na terenie jednostki penitencjarnej musi być zbilansowany. Liczba kamer w jednostce powinna być uzależniona od jej

urbanistyki. Optymalny **system monitoringu telewizyjnego i zabezpieczenia elektronicznego** musi wspomagać i usprawniać pracę funkcjonariuszy i jest podzielony na kamery „obrotowe” (Rys. 3. Schemat rozmieszczenia kamer obrotowych w jednostce penitencjarnej) oraz „stałopozycyjne” (Rys. 4. Schemat rozmieszczenia kamer stałopozycyjnych w jednostce penitencjarnej).

Obraz z tych kamer powinien się wzajemnie uzupełniać i obejmować swoim zasięgiem kluczowe miejsca w jednostce i, co istotne, ma być powiązany z systemem zabezpieczenia elektronicznego jednostki. Wskazane jest, aby kamery posiadały funkcje termowizji, aby złe warunki atmosferyczne (np. mgła, zamieć śnieżna) nie wpłynęły na ich pracę. Działanie tych dwóch systemów polegać ma na przekazywaniu obrazu z miejsca załączenia alarmu do wartowni, gdzie pełni służbę dowódca zmiany⁶.

Wykorzystanie wszystkich przedstawionych zabezpieczeń elektronicznych w zakładzie karnym lub areszcie śledczym, niewątpliwie zwiększy bezpieczeństwo nie tylko osadzonych ale również funkcjonariuszy i powinno zminimalizować wystąpienie zdarzenia nadzwyczajnego, jakim może być np. ucieczka osadzonego z terenu jednostki organizacyjnej.

mjr dr Paweł Łuszcz

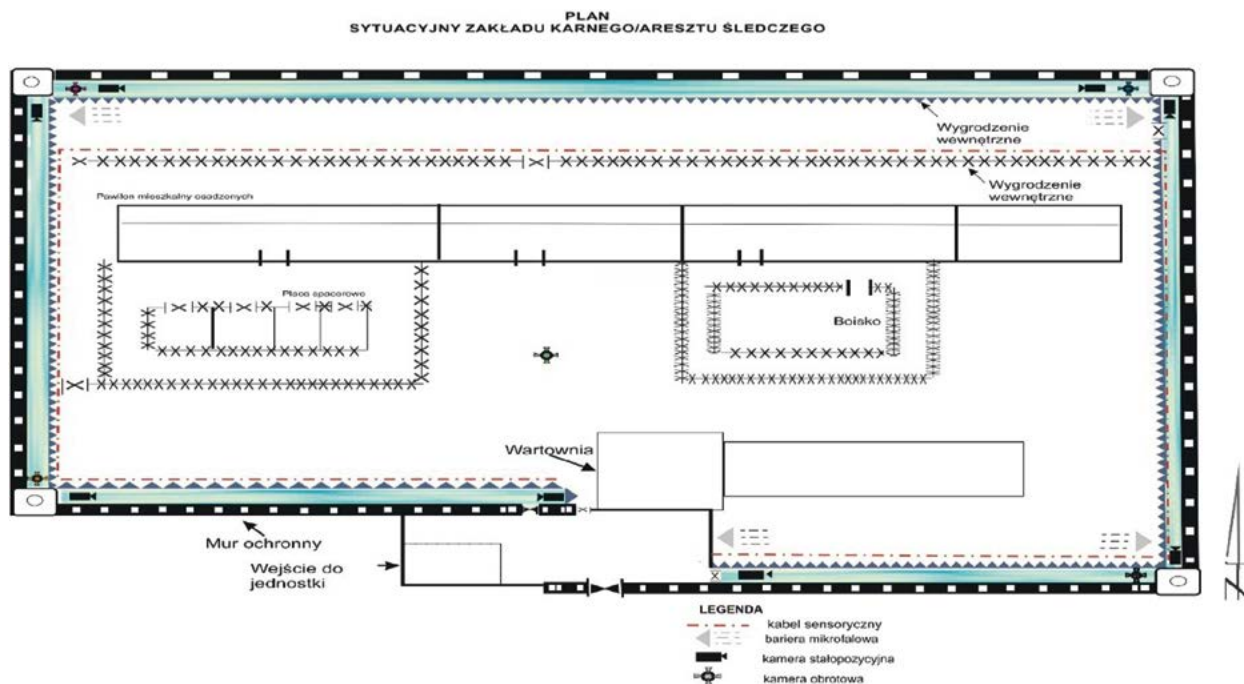
specjalista ds. ochrony w OISW w Krakowie

³ Tamże, str. 233

⁴ Tamże, str. 234

⁵ Tamże, str. 236

⁶ Tamże str. 235.

Rys. 4. Schemat rozmieszczenia kamer stałopozycyjnych w jednostce penitencjarnej

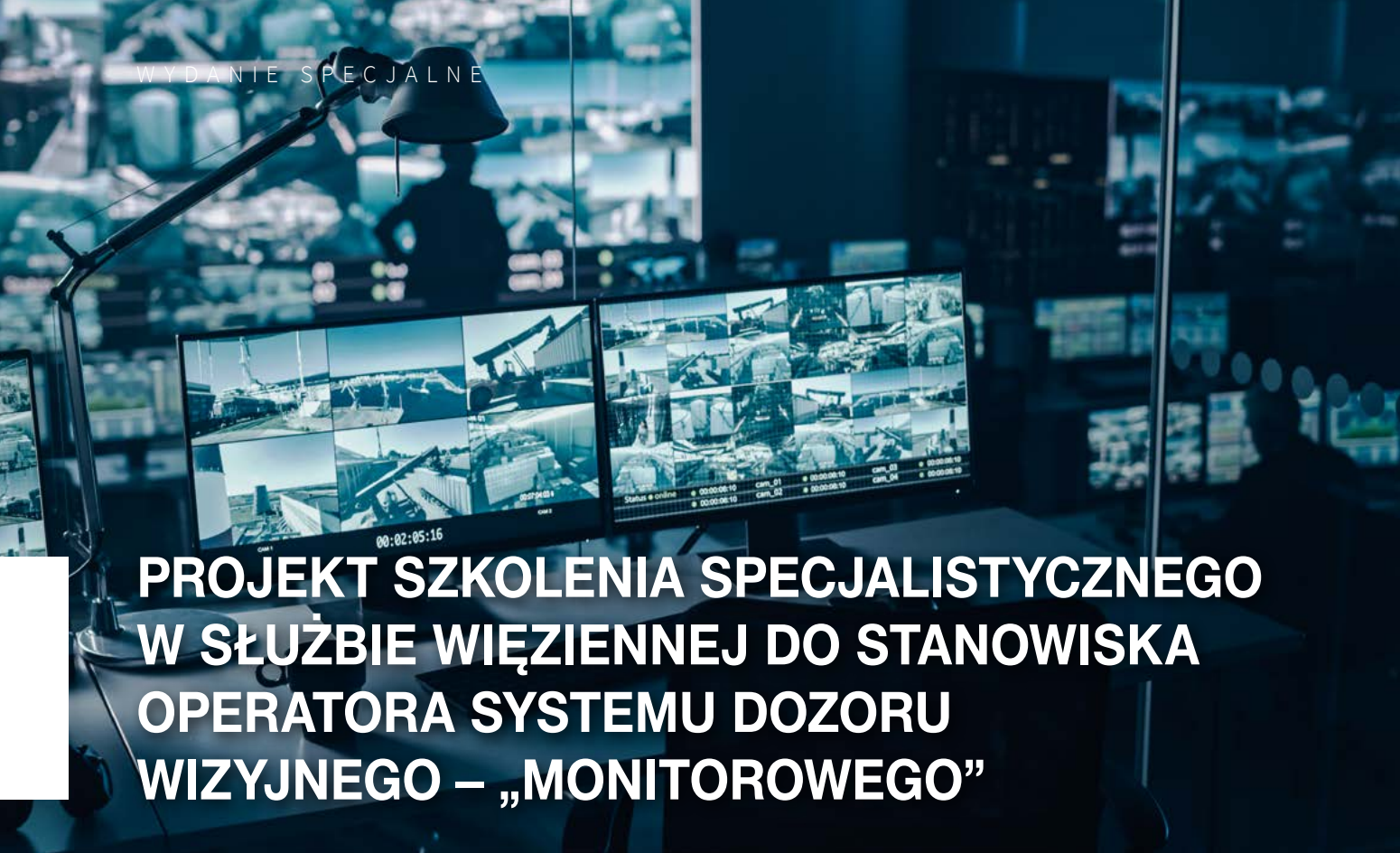
Źródło: opracowanie własne.

HR655

KOMPAKTOWY RADIOPRZEMIENNIK
W WERSJI NAŚCIENNEJ LUB MOBILNEJ

DMR
DIGITAL MOBILE RADIO ASSOCIATION

PROJEKT SZKOLENIA SPECJALISTYCZNEGO W SŁUŻBIE WIĘZIENNEJ DO STANOWISKA OPERATORA SYSTEMU DOZORU WIZYJNEGO – „MONITOROWEGO”

Wstęp

W celu zapewnienia bezpieczeństwa osadzonych, a więc realizacji jednej z misji więziennictwa jaką jest ochrona osób pozbawionych wolności, od roku 2009 r. wprowadzono stały monitoring zachowania osadzonych w kodeksie karnym wykonawczym¹. Jednak dopiero w 2016 r. w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości² wprowadzono stanowisko ochronne do stałej obserwacji osadzonych umieszczonych w celi monitorowanej, wcześniej zadania te powierzano funkcjonariuszom w wartowni, gdzie realizowali również inne zadania. Obecnie Zarządzeniem Nr 2/23 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej³ rozszerzono zakres obowiązków na stanowisku „monitorowego” oraz określono kolejne stanowisko operatora systemów zabezpieczeń elektronicznych⁴. Stanowisko monitorowego jest newralgicznym miejscem pełnienia służby ochronnej i można z powodzeniem uznać je za krytyczne w więzieniu, gdyż głównym celem jego funkcjonowania jest ochrona najwyższych wartości jakimi są

życie i zdrowie człowieka⁵. Ponadto popełnienie błędu przez operatora, jakim będzie niedostrzeżenie zdarzenia, może skutkować bardzo poważnym zagrożeniem bezpieczeństwa i tym samym narazić funkcjonariusza na konsekwencje dyscyplinarne i karne (zarzut niedopełnienia obowiązków)⁶. Dobór kandydatów na operatorów realizowany jest spośród kadry, która była rekrutowana do ogólnych zadań ochronnych. Nie ma wymogów, które musiałby spełniać funkcjonariusz, aby zostać „monitorowym”. Sytuacja ta ma związek z realizowanym systemem ochrony, zmianowością i dostępnymi etatami. Należy jednak podkreślić, że przekłada się to na zmniejszoną skuteczność stosowania monitoringu wizyjnego⁷. Pracodawcy nie wolno dopuścić pracownika do pracy, do której wykonywania nie posiada on wymaganych kwalifikacji lub potrzebnych umiejętności, a także dostatecznej znajomości przepisów oraz zasad bezpieczeństwa i higieny pracy⁸. Jeżeli pracownik takowych nie posiada, pracodawca zobowiązany jest wyposażyć w nie pracownika. Obowiązek ten pracodawca realizuje poprzez dedykowane szkolenia. Ponadto, pracodawca nie może dopuścić do pracy pracownika bez aktualnego orzeczenia lekarskiego stwierdzającego

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. kodeks karny wykonawczy (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 127, z 2022 r. poz. 2600, z 2023 r. poz. 818, 1606) – art. 73a, 88c, 212 b, 116 5a.

² Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (Dz.U. 2016 poz. 1804).

³ Zarządzenie Nr 2/23 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 09 stycznia 2023 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, sposobów ochrony i konwojowania skazanych oraz tymczasowo aresztowanych i zadań ochronnych funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej oraz pracowników przywieziennych zakładów pracy – § 66.

⁴ Zarządzenie Nr 2/23 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej – § 67.

⁵ R. Poklek, C. Mecwaldowski, Wykorzystanie monitoringu wizyjnego w zapobieganiu samobójstwom więźniów w kontekście odpowiedzialności funkcjonariuszy pełniących służbę na stanowisku >monitorowego<, „Ochrona i Bezpieczeństwo Obiektów i Biznesu”, 2021, Wydanie specjalne. Nowoczesne technologie gwarancją sukcesu w obiektach penitencjarnych. Część I.

⁶ R. Poklek, C. Mecwaldowski, Samobójstwo w celi monitorowanej. Wykorzystanie dozoru wizyjnego do przeciwdziałania samobójstwom w izolacji więziennej, „OMil”, 2019, nr 5.

⁷ C. Mecwaldowski, Kompetencje operatora w systemie monitoringu wizyjnego, „SEC&AS”, 2017, nr 4.

⁸ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. kodeks pracy (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1465) – art 237³ § 1

brak przeciwwskazań do pracy na określonym stanowisku w warunkach pracy opisanych w skierowaniu na badania lekarskie⁹. Niepokojący jest zatem pogląd głoszony przez osoby odpowiedzialne za proces szkolenia w więziennictwie cyt. „... należy stwierdzić, że funkcjonariusz Służby Więziennej już po ukończeniu szkolenia wstępnego, bez względu na dział w jakim na co dzień pełni służbę, może być wyznaczony przez kierownika jednostki organizacyjnej do jej pełnienia na stanowisku monitorowego”¹⁰. Świadczy to bowiem o braku zrozumienia czym są kompetencje niezbędne do wykonania zadań służbowych i jak je uzyskać oraz mylenie kompetencji z podawczym zapoznaniem z zadaniami, odesłaniem do przepisów, zapoznaniem z instrukcją stanowiskową oraz zademonstrowaniem działania sprzętu technicznego.

Zdaniem autorów R. Pokleka i C. Mecwaldowskiego badających tematykę monitorowych od 2014 roku, obsadzanie stanowiska monitorowego nieprzeszkolonymi funkcjonariuszami, bez odpowiednich predyspozycji i kwalifikacji czy bez doświadczenia zawodowego wynikającego z bezpośredniego kontaktu z więźniami, jest przykładem złej praktyki, która może odbić się negatywnie nie tylko na funkcjonariuszu, ale całym systemie ochrony jednostki penitencjarnej, a szerzej na wizerunku całej Służby Więziennej¹¹.

W artykule można wyróżnić część ogólną, prezentującą metodykę projektowania szkoleń zgodnie z zasadami dydaktyki osób dorosłych, interdyscyplinarnym i komplementarnym podejściem, umożliwiającym efektywne uczenie się uczestników szkolenia, które po odpowiednim zweryfikowaniu pozwala na uzyskanie formalnych kwalifikacji. W drugiej części przedstawiono przykład konstrukcji szkolenia dedykowanego dla funkcjonariuszy Służby Więziennej obejmujących służbę na stanowisku operatora dozoru wizyjnego – „monitorowego”.

Metodyka projektowania szkoleń

Opracowanie szkolenia ma etapowy charakter i wymaga podzielenia wielu działań na kilka faz. Pierwszą z nich jest faza koncepcyjna, która obejmuje: analizę oczekiwań instytucji i zapotrzebowania pracodawcy, burze mózgów i konsultacje z ekspertami. W trakcie trwania tej fazy powinno się udzielić odpowiedzi na zasadnicze pytania:

- Jakie są potrzeby instytucji w zakresie przeszkolenia personelu? Przykładowo, mogą być szkolenia, którymi objęci będą wszyscy pracownicy np. BHP lub kursy wąsko tematyczne przeznaczone dla pracowników określonych stanowisk służbowych np. obserwatorów monitoringu.
- Do jakich zadań służbowych szkolenie będzie przygotowywało, a w związku z tym jakie mają być cele szkolenia?

Należy się tu również odnieść do zadań instytucji i wybranych aspektów jej misji społecznej.

- Jakie kwalifikacje i kompetencje mają uzyskać uczestnicy szkolenia oraz jakich należy spodziewać się efektów po zakończonym szkoleniu w tym zakresie?
- Jakimi sposobami – formami, metodami – zostaną osiągnięte efekty szkolenia?
- Jakie środki dydaktyczne będą wykorzystywane w trakcie szkolenia (sprzęt, pomoce, materiały itp.) i ile czasu potrzeba na ich przygotowanie?
- W jaki sposób sprawdzić skuteczność szkolenia, czyli zweryfikować uzyskanie efektów uczenia się przez uczestników? Powinno się również rozważyć możliwość ewaluacji jakości szkolenia po pewnym czasie za pomocą obiektywnych wskaźników.

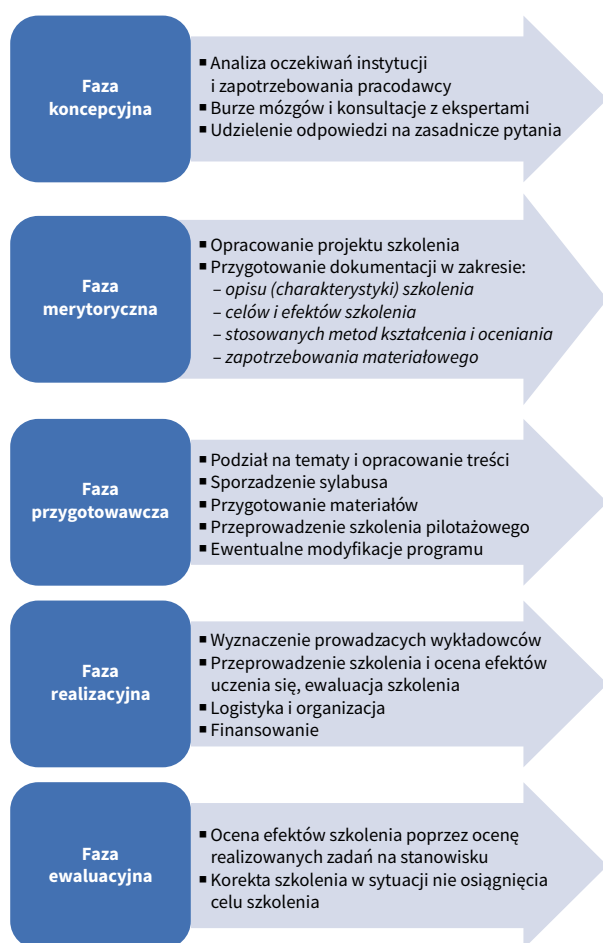
Po uzyskaniu wstępnych odpowiedzi na postawione wyżej pytania przechodzimy do fazy merytorycznej, w której sporządzana jest dokumentacja szkolenia zawierająca: tytuł i opis; adresatów; formę, czas i miejsce realizacji; dane prowadzących; wymagania wstępne kandydatów (predyspozycje psychofizyczne, kwalifikacje i kompetencje bazowe); efekty uczenia się sformułowane w kategoriach wiedzy, umiejętności, kompetencji osobistych i społecznych; metody prowadzenia zajęć; sposoby oceny uzyskanych przez uczestników efektów uczenia się; opis sposobów ewaluacji jakości szkolenia. Tak przygotowana dokumentacja staje się podstawą rozpoczęcia fazy przygotowawczej, czyli przygotowania treści kształcenia podzielonych odpowiednio na moduły i odpowiadające im tematy poszczególnych jednostek dydaktycznych. W fazie tej sporządza się materiały dydaktyczne i przygotowuje pomoce. Można również przeprowadzić pilotażowe szkolenia, mające na celu wprowadzenie poprawek i modyfikacji przed ostatecznym wdrożeniem szkolenia – fazą realizacyjną – obejmującą, oprócz wyznaczenia prowadzących i przeprowadzenia samego szkolenia, wraz z oceną kompetencji uczestników, zadbanie także o aspekty logistyczne, organizacyjne i finansowe. Ostatnim etapem jest faza ewaluacyjna obejmująca przygotowanie długofalowej oceny przydatności i skuteczności kursu oraz dająca potwierdzenie jakości poprzez tzw. KPI (ang. Key Performance Indicator) kluczowy wskaźnik efektywności. Instytucje zobowiązane są do zarządzania jakością, stąd obowiązkowe jest badanie KPI i utrzymywanie go na jak najwyższym poziomie. Niestety często bywa tak, że ocenę wydatków budżetowych sprowadza się do „zadowolenia” uczestników, a nie zrealizowania rzeczywistych potrzeb.

Jak widać na schemacie (Schemat 1) poprawne zaprojektowanie szkolenia wymaga metodycznego postępowania „krok po kroku”, bez pomijania którejkolwiek z wyszczególnionych faz lub ich elementów składowych. Wymaga to odpowiedniego namysłu nad wdrażanym projektem, a zatem i poświęconego czasu. Błędem byłoby także „naginanie” założeń programu do pozamerytorycznych celów instytucji (np. skrócenie czasu szkolenia poprzez usunięcie niektórych treści z powodu dużej liczby oczekujących lub dużej liczebności grupy) czy nieuzasadnione wprowadzanie treści ze względu na partykularne interesy (np. konieczność wydatkowania środków finansowych przeznaczonych na ściśle określony cel, który nie jest związany bezpośrednio z problematyką szkolenia i nie mieści się w treściach merytorycznych, ale mimo to zostaje sztucznie wprowadzony),

⁹ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. kodeks pracy (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1465) – art 229 § 4.

¹⁰ Cytat pochodzi z publikacji R. Nowacki, K. Koster, Zastosowanie kształcenia zdalnego w doskonaleniu zawodowym funkcjonariuszy Służby Więziennej na przykładzie Kursu dla funkcjonariuszy służby więziennej pełniących służbę na stanowisku monitorowego, W: Wybrane aspekty kształcenia funkcjonariuszy służb mundurowych, (red.) M. Strzelec, SWWS, Warszawa 2022, s. 66.

¹¹ C. Mecwaldowski, R. Poklek, (Nie)dobrze praktyki stosowania dozoru wizyjnego w Służbie Więziennej, „Ochrona i Bezpieczeństwo Obiektów i Biznesu”, 2022, Wydanie specjalne. Nowoczesne technologie gwarantują sukcesu w obiektach penitencjarnych. Część II.

Schemat 1. Fazy opracowania szkolenia

Źródło: opracowanie własne autorów.

aby uzasadnić wydatkowanie pieniędzy z określonego źródła. Przykładowo, w roku 2021 w okresie lipiec – październik Szkoła Wyższa Wymiaru Sprawiedliwości realizowała kurs dla funkcjonariuszy Służby Więziennej pełniących służbę na stanowisku monitorowego. W ciągu 16 tygodni „wyszkolono” 540 funkcjonariuszy¹². Można postawić pytanie na ile ten kurs wyposażył uczestników szkolenia w kompetencje gwarantujące prawidłowe pełnienie służby monitorowego, a na ile jest przykładem realizacji celów instytucji związanych z koniecznością przyznania formalnych kwalifikacji jak największej liczbie funkcjonariuszy, być może kosztem jakości osiągniętych przez nich efektów uczenia się.

Przygotowanie programu wymaga zmiany mentalności decydentów, a zwłaszcza osób odpowiedzialnych za przebieg procesu edukacji funkcjonariuszy. Zaprezentowana filozofia skupiająca się na uzyskaniu przez uczących się dokładnie określonych i koniecznie zweryfikowanych efektów szkolenia nie pasuje do przyjętej wizji kształcenia, której istotą jest sam proces nauczania, a najważniejszym elementem postać nauczyciela, a w zasadzie jego osobowość i charyzma. W centrum przestaje być nauczyciel i jego jednostronna komunikacja, a staje się uczeń jako podmiot interakcji i relacji w sytuacji edukacyjnej. Odchodzi do lamusa

postawa *ex cathedra*, co wymaga wyjścia z roli „eksperta-mistrza” na rzecz „doświadczonego partnera-mentora”. Innymi słowy przestaje się liczyć co i jak zostało przekazane przez nauczyciela, a ważniejsze staje się ile zostało przyswojone przez ucznia podczas szkolenia. Precyzja jaka wymagana jest na poziomie projektowania szkolenia może budzić opór, poczucie sztywności ram i obawy przed utratą autonomii prowadzącego wykładowcy. Łatwiej jest bowiem kroczyć wypróbowaną i utartą przez lata ścieżką, niż podjąć się trudu refleksji, zrewidowania dotychczasowego podejścia i próby zmiany dotychczasowych schematów.

Poniżej zostaną przybliżone zasady i dobre praktyki opracowywania głównych elementów składowych projektu szkolenia¹³.

Cele szkolenia. Cele kształcenia realizowane podczas szkolenia, obejmują to, co osoby prowadzące chcą uzyskać podejmując odpowiednie zabiegi dydaktyczne – metody kształcenia. Sformułowane powinny być zatem z perspektywy osoby prowadzącej całość lub dany moduł szkolenia. Formuła językowa odpowiadająca celom szkolenia powinna obejmować stwierdzenia typu: zapoznanie uczestników z wiedzą..., wykształcenie umiejętności..., zaprezentowanie..., nauka..., objaśnienie..., ukształtowanie..., udoskonalenie... itp. Sformułowane cele dają wyobrażenie tego, co będzie się działo w trakcie szkolenia – jaka wiedza będzie przekazywana, jakie umiejętności będą nabywane lub doskonalone, jakie kompetencje będą kształtowane. Jasno sformułowane cele kształcenia (szkolenia) ukazują wprost oczekiwania co do wyników – efektów szkolenia.

Kwalifikacje i kompetencje oraz predyspozycje. Kwalifikacje i kompetencje to pojęcia związane z możliwością wykonywania określonego zawodu lub zajmowania konkretnego stanowiska pracy. Są one ze sobą powiązane, gdyż oznaczają posiadanie określonej wiedzy i umiejętności poświadczonych formalnie ukończoną edukacją np. kursem, szkoleniem (to kwalifikacje) oraz prezentowanie wymaganego poziomu znajomości problematyki i operowanie wiedzą i umiejętnościami w określonych sytuacjach zawodowych (to kompetencje). Należy podkreślić, że przenikają się one wzajemnie, bowiem kompetencje są częścią składową kwalifikacji, gdyż – jak pokazuje życie – można mieć kompetencje, czyli znać się na czymś lub być biegłym w danych czynnościach zawodowych, ale bez ukończonego określonego szkolenia i uzyskanych kwalifikacji nie można wykonać określonego zawodu, czy zajmować określonego stanowiska pracy. I odwrotnie – jak wskazuje praktyka – można mieć potwierdzone formalnie kwalifikacje, ale w określonych sytuacjach zawodowych popełniać błędy na skutek niekompetencji, czyli braków w wiedzy i umiejętnościach. Zatem wzajemne relacje pomiędzy wiedzą, umiejętnościami i kompetencjami a kwalifikacjami, są takie, że te ostatnie nie powinny być uzyskane bez tych pierwszych i formalnie potwierdzone odpowiednim zaświadczeniem. Innymi słowy to zaświadczenie (certyfikat, dyplom, świadectwo)

¹² <https://swws.edu.pl/kurs-dla-funkcjonariuszy-sluzby-wieziennej-pelniajacych-sluzbe-na-stanowisku-monitorowego/> [dostęp: 11.09.2023r.]

¹³ Opracowano na podstawie własnych doświadczeń dydaktycznych autorów oraz literatury: E. Kraskowska, M. Ziółek Vademecum nauczyciela akademickiego, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2013; A. Kraśniewski, Jak przygotowywać programy kształcenia zgodnie z wymaganiami wynikającymi z Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego?, Wydawnictwo Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa 2012; C. Plewka, Definiowanie efektów kształcenia na poziomie studiów wyższych dla kierunku pedagogika, „General and Professional Education”, 2011, nr 1.

o odbyciu i ukończenia określonej formy szkolenia (szkolenie zawodowe/specjalistyczne, kurs, studia), czyli formalny dokument wystawiony przez instytucję, powinien poświadczać i gwarantować, że legitymująca się nim osoba osiągnęła zdefiniowane dla tej formy szkolenia efekty. Ponadto przygotowując, a następnie opracowując dokumentacyjnie dane szkolenie należy odnieść się zarówno do kwalifikacji i kompetencji, które zostaną uzyskane i nabyte w toku szkolenia, jak i tych, które są niezbędne, żeby w ogóle przystąpić do szkolenia – są to tzw. kwalifikacje i kompetencje wstępne (bazowe). W szkoleniach specjalistycznych czy doskonalących, nie ma już miejsca na wykładanie podstaw. Niektóre zawody lub określone stanowiska pracy oprócz wymaganych kwalifikacji i kompetencji, wymagają również pewnych predyspozycji psychofizycznych, określanych jako wrodzone skłonności i osobowościowe cechy, które wiążą się ze zdolnościami czy talentami, umożliwiającymi lub ułatwiającymi wykonywanie określonej profesji. W przypadku przygotowywania niektórych bardzo specjalistycznych szkoleń zawodowych należy również określić niezbędne predyspozycje do zajmowania określonego stanowiska pracy. Niektóre wrodzone lub nabyte wady mogą bowiem wykluczać kandydatów do szkolenia już na wstępie np. osoba z nadrucholiwością i zaburzeniami koncentracji uwagi nie może wykonywać przez dłuższy czas monotonicznych i wymagających skupienia zadań służbowych.

Efekty uczenia się. Aktualny model kształcenia, zwłaszcza osób dorosłych, oparty jest na idei kształcenia zorientowanego na osobę szkoloną (ang. *student centered learning*), która zakłada, że zadaniem prowadzącego szkolenie nie jest zwykłe przekazywanie wiedzy, jak dotychczas, ale wspomaganie uczestników w procesie aktywnego, czyli umiarkowanego kierowanego samodzielnego uczenia się. Dlatego odstępuje się już od dotychczasowego określenia „efekty kształcenia” na rzecz określenia „efekty uczenia się”, przenosząc akcent z zewnętrznego przekazywania wiedzy (przez nauczyciela, wykładowcę, instruktora), czyli procesu kształcenia, na aktywność podmiotu poddanego kształceniu, czyli właśnie procesu uczenia się. Inaczej brzmi stwierdzenie „uczeń został nauczony”, a inaczej „uczeń nauczył się”.

Kształcenie, czyli wszelkie zabiegi dydaktyczne nauczyciela (przekazywanie wiedzy, kształtowanie umiejętności, pobudzanie do własnej aktywności uczniów itp.) mają uruchomić wewnętrzne procesy i doprowadzić do uzyskania przez uczestników szkolenia precyzyjnie określonych efektów uczenia się, które obejmują:

- [W] obszar **wiedzy** (po zakończonym szkoleniu kursant: zna i rozumie..., definiuje i określa..., opisuje i wyjaśnia... itp.);
- [U] obszar **umiejętności** (po zakończonym szkoleniu kursant: potrafi..., wykonuje..., sporządza... itp.);
- [K] obszar **kompetencji osobistych i społecznych** (po zakończonym szkoleniu kursant: prezentuje postawę..., jest świadomy..., odczuwa potrzebę..., jest przekonany... itp.).

Istnieją wypracowane na przestrzeni lat zasady konstruowania/formułowania efektów uczenia się:

- ich liczba dla pojedynczego modułu (bloku tematycznego) szkolenia nie powinna być zbyt duża,
- muszą one być powiązane z celami kształcenia (błędem jest formułowanie celów, które nie znajdują odwołania

przynajmniej do jednego efektu lub odwrotnie formułuje się efekty bez odniesienia się wskazanego celu),

- każdy efekt powinien być możliwy do osiągnięcia, przynajmniej na minimalnym poziomie, przez każdego uczestnika, a nie tylko najzdolniejszego (wymaga to odpowiedniej rekrutacji i określenia predyspozycji i kompetencji bazowych),
- jeżeli program szkolenia obejmuje kilka modułów (bloków/przedmiotów) tematycznych lub rozdzielony jest na część teoretyczną i praktyczną to należy wyróżnić efekty dla całego szkolenia (efekty ogólne) oraz efekty dla modułu (efekty szczegółowe) opisane w konspekcie – tzw. sylabusie danego modułu.

Metody kształcenia. Metody kształcenia to zabiegi dydaktyczne, podejmowane przez osobę prowadzącą, zmierzające do osiągnięcia założonych celów szkolenia. Wynikające z dorobku teorii nauczania-uczenia się, dydaktyki ogólnej oraz metodyki szczegółowej. Wachlarz tych zabiegów jest bardzo rozbudowany i wymaga właściwego doboru metod kształcenia przede wszystkim do odbiorców, rodzaju szkolenia (podstawowe, doskonalące, specjalistyczne), a co za tym idzie również czasu trwania szkolenia (krótkoterminowy kurs, szkolenie zawodowe), infrastruktury i zaplecza dydaktycznego pozostającego do dyspozycji prowadzącego (pracownie, laboratoria, symulatory itp.). Do najczęściej stosowanych metod kształcenia, zwłaszcza osób dorosłych zalicza się:

- różne rodzaje wykładów (klasyczny, konwersatoryjny, problemowy),
- dyskusje tematyczne (w grupach, na forum),
- analizy dokumentacji (studia przypadków, statystyki, akta, przepisy)
- prezentacje multimedialne i projekcje filmowe,
- demonstracja poprzedzająca trenowanie umiejętności praktycznych (częstkowych i globalnych),
- gry dydaktyczne (słowne, wykonawcze, komputerowe) i symulacje (rzeczywiste i wirtualne).

Ocena efektów szkolenia. Potwierdzeniem nabycia szeroko pojętych kompetencji zawodowych jest zaplanowane sprawdzenie osiągnięcia przez osoby uczące się (kursantów, słuchaczy, studentów) zakładanych efektów, czyli opanowanie przez nich wiedzy i umiejętności. Ocena taka stanowi podstawę potwierdzenia kwalifikacji i wystawienia zaświadczenia, dlatego powinna być odpowiednio sparametryzowana, o czym dalej. Każdy ze zdefiniowanych efektów bez wyjątku, powinien być skorelowany ze sposobami oceny w trakcie szkolenia jak i weryfikacji efektu po jego zakończeniu, co przekłada się na sprawdzenie, czy założone cele szkolenia zostały osiągnięte (w modelu zero-jedynkowym), a gdy wprowadzi się wymierny system ocen (punktacja, procenty) umożliwi także określenie na jakim poziomie cele i efekty zostały osiągnięte. Już od blisko stu lat prowadzi się badania nad skutecznością oceniania w nauczaniu w ramach nauki zwanej docymologią. Od tego czasu wypracowano wiele metod dokonywania ocen, ale każda z nich ma zarówno zwolenników jak i przeciwników. Niewątpliwie projektując szkolenie należy dołożyć wszelkich starań, aby ocena jego efektów, przede wszystkim na poziomie indywidualnym, była sparametryzowana, czyli trafna (oceniała rzeczywiście to co ma uzyskać uczestnik szkolenia), rzetelna (powtarzalna,

czyli mierzona różnymi sposobami dawać taki sam efekt) i obiektywna (niezależnie od osoby dokonującej oceny będzie ona zawsze zbliżona). Ocena może być przeprowadzana na początku szkolenia (ocena diagnostyczna), w trakcie jego trwania, aby wskazywać błędy uczących się i motywować do ich korygowania lub większego zaangażowania (ocena kształtująca) oraz na zakończenie szkolenia (ocena podsumowująca). Jeżeli chodzi ogólnie o ocenianie, to w przypadku szkoleń o wąskiej tematyce, stosuje się następujące metody oceniania:

- udzielanie informacji zwrotnych i bieżące korygowanie, a następnie sprawdzenie po czasie czy nastąpiły korzystne zmiany,
- promowanie aktywności podczas zajęć i udziału w dyskusjach,
- sprawdzenie demonstracji wykonawstwa przez uczestnika,
- testowanie komputerowe,
- sprawdzanie pisemne,
- odpytywanie ustne,
- ocena wykonania zadania komputerowego,
- ocena prezentacji lub scenki,
- wykonanie symulacji z wykorzystaniem sprzętu,
- samoocena (autoopis).

Parametryzacja oceny zapobiega pokusie realizacji szkolenia „pod ankiety ewaluacyjne”, czyli takiego prowadzenia zajęć, aby „podały się” uczestnikom (bardziej chodzi o atrakcyjność niż merytorykę), a zaliczenia odbywały się na podstawie samej obecności na szkoleniu. Zobiektywizowana ocena wymusza również na wykładowcach takiego prowadzenia szkolenia, aby na koniec uczestnicy rzeczywiście wykazali się nabytymi kompetencjami, co daje gwarancje uzyskania potwierdzonych kwalifikacji zawodowych. Umożliwia także zadbanie, aby przeszkolenie jak największej ilości pracowników nie odbywało się kosztem jakości. Brak odpowiedniej walidacji kompetencji sprowadza się wyłącznie do wypełniania statystyk i fałszywego przekonania pracodawcy o wyszkoleniu personelu, które w sytuacjach krytycznych może przyczynić się do popełnianych błędów i poważnych skutków. Wreszcie parametryzacja oceniania powoduje optymalizowanie czasu i przekazywanych treści oraz unikanie wplatania w trakcie szkolenia tzw. „wypełniaczy”, o czym mowa dalej.

Tematy i treści kształcenia. Właściwe dobranie celów i efektów uczenia się, metod przekazania wiedzy i sposobów oceniania sprawia, że można przejść z fazy koncepcyjnej do fazy merytorycznej, czyli przyporządkowania tematów do treści zajęć i sposobów ich realizacji, z ewentualnym podziałem na moduły – bloki tematyczne lub jednostki dydaktyczne (lekcje). Treści szkolenia winny być zoptymalizowane, co oznacza, że nie powinno się włączać do nich rzeczy zbędnych, czyli tzw. „wypełniaczy” (np. wycieczek, projekcji filmów, integracji, form relaksu itp.), niezwiązanych bezpośrednio z tematyką szkolenia, a co za tym idzie nie podlegających ocenie końcowej.

Aspekt finansowo-organizacyjny. Nie bez znaczenia w opracowywaniu szkolenia jest wzięcie pod uwagę aspektu ekonomiczno-finansowego i logistyczno-organizacyjnego. Od początku należy założyć formę szkolenia (stacjonarna, zdalna, hybrydowa), rozłożenie w czasie (szkolenie jednorazowe czy wymagające odrębnych zjazdów). Planując

szkolenie zwłaszcza obejmujące dużą liczbę uczestników należy również oszacować między innymi:

- potrzeby instytucji w zakresie ilości osób oczekujących na szkolenia oraz możliwości sfinansowania przedsięwzięcia;
- czas potrzebny do wytworzenia dedykowanych pomocy (prezentacje, animacje itp.) lub cenę zakupu istniejących pomocy dydaktycznych wielokrotnego użytku (filmy dydaktyczne, plansze, plakaty itp.);
- czas i cenę wytworzenia materiałów dydaktycznych jednorazowych dla każdego uczestnika (kserokopie, skrypty, karty pracy, materiały biurowe itp.);
- ceny licencji oprogramowania (gotowe lub dedykowane aplikacje) oraz sprzętu (symulator, rzutnik i tablica multimedialna, zestawy komputerowe, monitory i kamery itp.),
- koszty zaangażowania własnych pracowników oraz ewentualnych ekspertów z zewnątrz.

Powyższe elementy wpływają ostatecznie na wskaźnik efektywności i skuteczności szkolenia. W przypadku szkoleń wysokospecjalistycznych często niezbędne jest zaadaptowanie istniejących lub przygotowanie od początku odpowiednio wyposażonych pracowni, laboratoriów czy symulatorów, co także wiąże się z nakładami finansowymi i czasem przeznaczonym na instalację.

Projekt szkolenia do stanowiska operatora dozoru wizyjnego (monitorowego)¹⁴

Opis szkolenia

Prezentowany projekt szkolenia ma na celu przygotowanie funkcjonariuszy obejmujących służbę na stanowisku operatora monitoringu do profesjonalnego wykonywania na nim obowiązków służbowych, uwzględnia zatem: wiedzę z zakresu przepisów i procedur obowiązujących na tym stanowisku; umiejętności techniczne umożliwiające sprawna obsługę systemu; kompetencje osobiste polegające na uświadomieniu psychologicznych mechanizmów wpływających na błędy popełniane przez obserwatora monitoringu oraz sposobów ich minimalizowania; kompetencje społeczne umożliwiające rozpoznanie środowiska osadzonych pod kątem niebezpiecznych zachowań oraz wczesne wychwytywanie sygnałów zbliżającego się kryzysu i ryzyka podjęcia próby samobójczej lub samouszkodzenia. Szkolenie ma charakter interdyscyplinarny, a jego efekty w dużej mierze zależą od doświadczenia zawodowego, eksperckiej wiedzy i umiejętności osób prowadzących. Proponuje się, aby w zakresie obsługi technicznej zajęcia prowadził informatyk-łącznościowiec, w zakresie procedur bezpieczeństwa wykładowca zagadnień ochronnych, a w zakresie rozpoznawania zagrożeń wynikających ze specyficznego zachowania osadzonych oraz psychologicznych mechanizmów wpływających na obserwację psycholog¹⁵.

¹⁴ Zaprezentowany projekt jest oryginalnym opracowaniem autorów na podstawie literatury i dotychczasowych badań oraz własnych obserwacji i dociekań, dlatego jako taki stanowi własność intelektualną i jest chroniony prawem autorskim. Żadna część projektu nie może być wykorzystana bez pisemnej zgody autorów.

¹⁵ C. Mecwaldowski, Zasady doboru monitorowego – obserwatora w systemie monitoringu wizyjnego zakładu karnego, W: Możliwości i ograniczenia techniki w zastosowaniach penitencjarno-ochronnych. Humanistyczne i technologiczne wymiary systemu bezpieczeństwa, (red.) R. Poklek, P. Dela, Euro-Media, Warszawa 2017.

Cele szkolenia

- C1. Przypomnienie przepisów regulujących realizację obowiązków służbowych na stanowisku operatora monitoringu i uświadomienie odpowiedzialności za błędy popełnione w trakcie pełnienia służby.
- C2. Pogłębienie wiedzy z zakresu zjawisk psychospołecznych występujących w środowisku więziennym i kształtowanie umiejętności wychwycenia w obrazie na monitorze ich behawioralnych przejawów.
- C3. Doskonalenie umiejętności posługiwania się systemem dozoru wizyjnego/monitoringiem (ang. *VSS, video surveillance system*) oraz systemami łączności wraz z personalizowaniem wyposażenia i konfiguracji wyświetlania na stanowisku monitorowego.
- C4. Trenowanie aktywnej obserwacji i uruchamiania procedur po zaobserwowaniu wczesnych objawów zagrożenia i sytuacji kryzysowych.
- C5. Dostarczenie wiedzy z zakresu procesów poznawczych i psychologicznych mechanizmów utrudniających percepcję na stanowisku monitorowego oraz wykorzystania ergonomicznych parametrów stanowiska do efektywnej obserwacji.

Predyspozycje psychofizyczne i wymagania wstępne kandydatów

Należy stwierdzić, że znaczna część populacji nie ma predyspozycji do wykonywania pracy operatora monitoringu wizyjnego¹⁶, a w literaturze opisane są predyspozycje osobowościowe sprzyjające pracy na stanowisku operatora VSS¹⁷. W Służbie Więziennej nie realizuje się również specjalistycznych badań psychomedycznych z zakresu specyfiki procesów widzenia (np. postrzegania różnic, rozpoznawania twarzy, postrzegania celów w szerokim polu widzenia w jednej lokalizacji, widzenia ukrytych obiektów, skupienia uwagi pomimo zakłóceń, utrzymywania czujności), które mogłyby określić predyspozycje psychofizyczne i inne¹⁸. Zdaniem autorów, w przyszłości warto wprowadzić dokładniejsze, dedykowane badania psychologiczne i lekarskie kandydatów do pracy na stanowisko monitorowego oraz rozważyć wstępną selekcję np. poprzez rozmowę kwalifikacyjną uwzględniającą posiadanie predyspozycji osobowościowych i kompetencji do pracy na tak specyficznym i wymagającym stanowisku pracy przy przesiewowe badania testami psychologicznymi na percepcję wzrokową.

Kandydat do szkolenia powinien posiadać następujące kompetencje bazowe w zakresie:

- wiedzy: elementarna znajomość psychospołecznych aspektów środowiska więziennego, w tym zjawisk przemocy więziennej i autoagresji osób pozbawionych wolności, objawów syndromu presuicydalnego, przepisów

regulujących zadania i obowiązki na stanowisku monitorowego;

- umiejętności: posługiwanie się sprzętem stanowiącym wyposażenie stanowiska monitorowego, realizowanie procedur ochronnych w sytuacjach kryzysowych oraz umiejętności komunikacyjne związane z wymianą informacji oraz informowania o zdarzeniach;
- kompetencji osobistych i społecznych: postawa odpowiedzialności za powierzone życie i zdrowie osadzonych, poczucie sumienia w wykonywaniu zadań służbowych, potrzeba bycia profesjonalnym i ciągłego doskonalenia się.

Kompetencje i kwalifikacje po ukończeniu szkolenia

Po zakończonym szkoleniu kompetencje bazowe uczestnika będą pogłębione; będzie miał on większą świadomość wpływu dystraktorów i mechanizmów psychologicznych na proces obserwacji, a co za tym idzie będzie je uwzględniał w trakcie realizacji zadań obserwacyjnych; poprawi się skuteczność wczesnego wykrywania zagrożeń obserwowanych na monitorze i szybsze reagowania na zaobserwowane zachowania osadzonych. Szkolenie zakończy się zadaniem praktycznym, którego zaliczenie będzie podstawą uzyskania przez uczestnika szkolenia formalnych kwalifikacji ukończenia kursu operatorów monitoringu wizyjnego w Służbie Więziennej¹⁹. W celu weryfikacji jakości szkolenia kontynuowane będą badania zdarzeń w celach monitorowanych, z uwzględnieniem uczestników szkolenia w celu wyznaczenia wskaźnika efektywności i stałego jego doskonalenia.

Efekty uczenia się

W poniższej tabeli zestawiono efekty uczenia się w kategoriach wiedzy, umiejętności i kompetencji. Każdy z efektów ma swój symbol odpowiadający określonej kategorii: wiedza [W], umiejętności [U], kompetencje [K] wraz z numerem. Dzięki temu można na koniec sporządzić matrycę pokrycia realizowanych tematów z przewidywanymi efektami i założonymi celami szkolenia.

Metody kształcenia

Szkolenie ma charakter praktyczny, dlatego wykłady, jednostronne prezentacje multimedialne i filmowe, odwoływanie się do przepisów i pisemnych wytycznych itp. podawcze metody kształcenia ograniczone są do minimum. Uczestnicy powinni mieć nieograniczony dostęp do materiałów na platformie edukacyjnej w sieci, dlatego nie ma potrzeby tracenia czasu na wykładanie tego co mogą z powodzeniem sami obejrzeć, przeczytać i przyswoić. Przekazywanie i utrwalanie wiedzy odbywa się w sposób aktywizujący za pomocą konwersatoriów, dyskusji tematycznych, wymiany poglądów, analizy i omówienia indywidualnych przypadków i wnioskowania grupowego na podstawie zapisu cyfrowego autentycznych zdarzeń. Szkolenie nastawione jest na maksymalizację ćwiczenia umiejętności i indywidualną pracę.

¹⁶ R. Poklek, C. Mecwaldowski, Video surveillance of prisoners in Polish Prison Service. Observer's perspective, "Journal Of Humanities And Social Science", 2018, Volume 23, Issue 2, Ver. 3. February. https://www.researchgate.net/publication/323539340_Video_surveillance_of_prisoners_in_Polish_Prison_Service_Observer's_perspective [dostęp: 11.09.2023].

¹⁷ Patrz P. Wittich, Dlaczego warto selekcjonować operatorów monitoringu wizyjnego, „Zabezpieczenia”, 2007, nr 1.

¹⁸ C. Mecwaldowski, Kompetencje operatora w systemie monitoringu wizyjnego, „SEC&AS”, 2017, nr 4.

¹⁹ Stanowiska monitorowe różnią się w zależności od instytucji i realizowanych przez nią zadań. Prezentowany projekt dedykowany jest wyłącznie dla stanowiska operatora monitoringu wizyjnego w jednostce penitencjarnej i nie daje uprawnień do pracy na innych stanowiskach VSS.

Tabela 1. Zestawienie efektów uczenia się uzyskanych po odbyciu szkolenia w kontekście zakładanych celów

Symbol efektu	Opis efektu	Odniesienie do celów
Po ukończonym szkoleniu i uzyskaniu zaliczenia uczestnik w zakresie wiedzy...		
W01	Zna i rozumie przepisy regulujące pracę na stanowisku operatora monitoringu.	C1
W02	Zna i rozumie błędy popełniane przez monitorowego oraz konsekwencje nieprawidłowego wypełniania obowiązków na stanowisku operatora monitoringu.	C1 C5
W03	Posiada pogłębioną wiedzę z zakresu patologicznych zjawisk w więzieniu (przyczyny, przejawy, skutki) niezbędną do prawidłowej interpretacji zaobserwowanych na monitorze zdarzeń.	C2
W04	Wie jakie są obserwowalne przejawy narastającego napięcia i zaburzeń zachowania skutkujących interpersonalnymi sytuacjami kryzysowymi (przemoc i agresja).	C2
W05	Wie jakie zachowania zaobserwowane na monitorze mogą być objawami syndromu presuicydalnego i skutkować autoagresją.	C2
W06	Zna i rozumie procedury podejmowane w przypadkach wystąpienia sytuacji kryzysowych	C4
W07	Zna zasady ergonomii i wie jak je zastosować do personalizowania ustawień stanowiska monitorowego w celu optymalizacji procesów postrzegania i minimalizowania dystrakcji obserwacji.	C3 C5
Po ukończonym szkoleniu i uzyskaniu zaliczenia uczestnik w zakresie umiejętności...		
U01	Potrafi unikać błędów skutkujących nieprawidłową obserwacją i pominięciem istotnych szczegółów poprzedzających niebezpieczne zdarzenie.	C1
U02	Umie podczas obserwacji monitorów wykrywać wczesne symptomy zbliżającego się kryzysu i przekazać informację o nich innym funkcjonariuszom i przełożonym.	C2 C4
U03	Potrafi dostrzec zachowania charakterystyczne dla agresji i autoagresji więźniów i uruchomić adekwatne procedury.	C2 C4
U04	Potrafi dostosować ustawienia sprzętu na stanowisku monitorowego do własnych preferencji.	C3
U05	Potrafi wykryć na obrazie monitora podjęcie próby samobójczej lub aktu samouszkodzenia i uruchomić procedury alarmowe.	C2 C4
U06	Potrafi właściwie zinterpretować zachowania osadzonych zaobserwowane na monitoringu i przekazać informacje o nich zainteresowanym funkcjonariuszom.	C2 C4
U07	Potrafi organizować sobie pracę i minimalizować negatywne zjawiska psychologiczne występujące w realizacji zadań obserwacyjnych	C5
Po ukończonym szkoleniu i uzyskaniu zaliczenia uczestnik w zakresie kompetencji...		
K01	Jest świadomy ciąży na nim odpowiedzialności za życie i zdrowie obserwowanych osadzonych i innych osób znajdujących się w obrębie pola obserwacyjnego	C1
K02	Wykazuje profesjonalizm w przygotowaniu się do pełnienia służby na stanowisku monitorowego (wypoczynek, przygotowanie stanowiska, koncentracja, sumienność realizacji zadań, przestrzeganie procedur, wymiana informacji)	C4 C5
K03	Jest przekonany o konieczności wymiany informacji i współpracy z personelem realizującym zadania na innych odcinkach pracy	C4 C5
K04	Doskonali swój warsztat pracy poprzez uzupełnianie wiedzy teoretycznej, śledzenie i analizowanie meldunków sytuacyjnych, wymianę spostrzeżeń z innymi funkcjonariuszami.	C1 C2 C3 C4 C5

Źródło: opracowanie własne autorów

Większą część szkolenia uczestnicy odbywają metodą laboratoryjną na indywidualnym stanowisku komputerowym i trenują obserwację symulowanych obrazów z monitoringu. W trakcie indywidualnej symulacji odgrywają również scenkę komunikacyjną z przekazania informacji uzyskanych w drodze obserwacji monitoringu i zawiadomienia o zdarzeniu. Na zakończenie ćwiczeń i symulacji uczestnicy sporządzają dokumentację (notatkę służbową).

Ocena nabytych kompetencji – weryfikacja efektów szkolenia

Ćwiczenia symulacyjne w trakcie szkolenia, oprócz realizacji celów edukacyjnych, mają za zadanie bieżącą (kształtującą)

ocenę sprawności i nabytych umiejętności kursanta. Zaliczenie szkolenia odbywa się w warunkach laboratoryjnych na symulatorze stanowiska operatora monitoringu. Zaprojektowane stanowisko symulacyjne wykorzystywane do egzaminu końcowego jest wzorcowym stanowiskiem operatora monitoringu wizyjnego. Zaprezentowany na monitorach materiał jest wytworzoną na potrzeby szkolenia symulacją, opartą na cyfrowym zapisie rzeczywistych zdarzeń mających miejsce w celi mieszkalnej w różnych jednostkach penitencjarnych. Konstrukcja symulacji (dedykowana aplikacja) umożliwia odnotowanie i skorelowanie z czasem prawidłowej reakcji (dostrzeżenie zdarzenia) lub nieprawidłowej (pominięcie zdarzenia).

Zadaniem osoby egzaminowanej jest jak najszybsze zidentyfikowanie w obrazie na monitorze zachowania

Tabela 2. Zestawienie tematów realizowanych podczas szkolenia wraz z odpowiadającymi im założonymi celami szkolenia i efektami uczenia się

Moduł	Temat	Odniesienie do celów	Odniesienie do efektów
Techniczny	1. Zasady ergonomii stanowiska monitorowego.	C3, C5	W07, U04
	2. Personalizacja ustawień na stanowisku monitorowego.	C3, C5	W07, U04, U07, K02
Prawno-ochronny	3. Analiza przepisów regulujących wykorzystanie monitoringu wizyjnego w jednostkach penitencjarnych.	C1	W01, K01
	4. Praktyczna realizacja obowiązków operatora monitoringu.	C1, C5	W02, U01, K01, K02
	5. Odpowiedzialność funkcjonariusza pełniącego służbę na stanowisku operatora monitoringu.	C1, C5	W01, W02, U01, K01
Psychologiczny	6. Przyczyny i skutki zaburzeń zachowania więźniów.	C2	W03, K03, K04
	7. Behawioralna charakterystyka agresji i autoagresji.	C2	W03, W04, W05, U02, U03, U05, U06, K01, K03, K04
	8. Psychologia obserwatora.	C5	W02, K04
	9. Minimalizowanie skutków psychologicznych mechanizmów wpływających na błędy spostrzegania monitorowego.	C5	W02, W07, U1, U7, K02
Praktyczny	10. Przygotowanie stanowiska i prowadzenie obserwacji w monitoringu.	C3, C4	W07, U04, U07
	11. Wychwytywanie wczesnych sygnałów zagrożeń.	C4	W03, W04, W05, U02, U03, U05, U06, K01, K04
	12. Reagowanie na zdarzenia krytyczne.	C4	W03, W04, W05, W06, U02, U03, U05, U06, K01, K03, K04
	13. Przekazywanie istotnych informacji z zaobserwowanych zdarzeń i sporządzanie notatek służbowych na okoliczność wyjaśnienia lub postępowania.	C4	W06, U02, U03, U05, U06, K03

Źródło: opracowanie własne autorów

skutkującej samoagresją osadzonego i podjęcie adekwatnych działań proceduralnych. W ocenie realizacji zadań w symulacji brane są pod uwagę: szybkość zidentyfikowania problemu, podjęcie adekwatnych działań informujących i komunikatywny przekaz oraz sporządzenie notatki służbowej na okoliczność zaobserwowanego zdarzenia.

Treści szkolenia

Zaprezentowano w tabeli 2 tematy poszczególnych bloków tematycznych przydzielonych do modułów wraz z odpowiadającymi im celami szkolenia i efektami uczenia się. Każdy z tematów wymaga opracowania konspektu, przygotowania materiałów dydaktycznych dla uczestników (np. indywidualny przypadek, skrypt, wydruk prezentacji z notatnikiem itp.) oraz pomocy dydaktycznych (np. materiały poglądowe, zdjęcia, filmy, odpowiednio skonstruowane zapisy monitoringu itp.).

Podsumowanie

Artykuł miał na celu zaprezentowanie uniwersalnych zasad projektowania szkolenia dla pracowników, opartego na kształceniu praktycznym na przykładzie kursu specjalistycznego dla funkcjonariuszy pełniących obowiązki na stanowisku operatora monitoringu w jednostce penitencjarnej. Zamieszczony materiał ma charakter sygnalizacyjny

i zawiera tylko główne elementy. Z uwagi na ograniczone ramy publikacji świadomie pominięto kwestię treści programowych realizowanego szkolenia, zawiązując je do tematów w poszczególnych modułach. Nie omówiono także materiałów poglądowych i pomocy dydaktycznych, ograniczając się do wymienienia ich rodzajów. Wreszcie zrezygnowano z dokładnego opisu symulacji wykorzystywanych do trenowania podczas zajęć oraz egzaminu końcowego, które stanowią dorobek badawczy autorów. Każdy z przywołanych elementów wymaga omówienia w odrębnym opracowaniu. Autorzy uważają opisaną metodykę projektowania szkoleń za najlepszą w tego typu przedsięwzięciach.

dr Robert Poklek

psycholog, pedagog, adiunkt w Zakładzie Nauk o Edukacji na Wydziale Pedagogiczno-Artystycznym w Kaliszu, Filii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Major SW w st. spocz. Zajmuje się psychospołecznymi aspektami służby i edukacją personelu więziennego, a od kilku lat psychologią obserwatora monitoringu w jednostce penitencjarnej.

mjr mgr inż. Cezary Mecwaldowski

starszy wykładowca Centralnego Ośrodka Szkolenia Służby Więziennej w Kulach. Wykładowca Ośrodka Szkolenia Polskiej Izby Systemów Alarmowych. Ekspert think tanku Obserwatorium Bezpieczeństwa.pl

CYBERBEZPIECZEŃSTWO W SYSTEMACH OCHRONY

W 2021 roku hakerzy uzyskali dostęp do materiału wideo zarejestrowanego przez prawie 150 tys. kamer CCTV należących m.in. do firmy zajmującej się bezpieczeństwem sieciowym Cloudflare, producenta pojazdów elektrycznych Tesla oraz dużej liczby więzień, szkół, szpitali i posterunków policji¹.

22 września 2022 roku grupa Anonymous włamała się do ponad dwóch tysięcy kamer podłączonych do sieci w Iranie. Kamery zainstalowane były na posterunkach policji, ulicach, w sklepach i domach. Hashtag #Opran zyskał globalną popularność na platformie wkrótce po opublikowaniu wideo, ponieważ użytkownicy wzywali do solidarności z protestującymi przeciwko śmierci Amini – 22-letniej kobiety, która zmarła po tym, jak została zatrzymana przez krajową policję moralności, po postawieniu zarzutów o naruszenie surowego islamskiego kodeksu ubioru poprzez noszenie zbyt luźnej chusty na głowie. Jej śmierć wywołała protesty w miastach w całym Iranie, a niektóre kobiety publicznie zdejmowały i paliły obowiązkowe chusty.

Cyberbezpieczeństwo jest ważną kwestią dla firm i organizacji reprezentujących każdy sektor, o każdej wielkości

i w każdej lokalizacji. I choć nikt nie zaprzeczy, że jest ono ważne, najczęściej jest jednym z pierwszych punktów, które są odsuwane na dalszy plan w budżecie. Wraz ze wzrostem ilości urządzeń podłączonych do Internetu rośnie prawdopodobieństwo naruszeń bezpieczeństwa.

Rysunek 1. Zarejestrowany obraz ze stołówki więziennej przechwycony przez hakerów

Źródło: Bloomberg <https://www.bqprime.com/business/hackers-expose-tesla-jails-in-breach-of-150-000-security-cams>

¹ <https://www.spiceworks.com/it-security/data-security/news/tesla-and-cloudflare-among-victims-of-verkada-security-breach/> [dostęp 2 marca 2023 r.]

Starsze systemy nadzoru (wizyjne, kontroli dostępu czy sygnalizacji włamania i napadu) nie były podłączone do Internetu lub dostępne zdalnie. Wraz z ewolucją technologiczną ewoluowały centrale alarmowe, kamery przemysłowe i czujki. Podłączenie ich do globalnej sieci zwiększyło możliwości ochrony, wygodną obsługę i opcję integracji z innymi systemami a użycie chmury obliczeniowej sprawiło iż przechowywanie danych stało się bardziej elastyczne. Obecnie większość tradycyjnych systemów CCTV oraz SSWiN jest bezpośrednio podłączona do Internetu w celu uzyskania zdalnego dostępu, wsparcia i konserwacji lub jest podłączona do sieci lokalnej, która z kolei jest połączona z Internetem. Paradoksalnie systemy, które powinny zapewniać bezpieczeństwo organizacji mogą stać się przyczyną ataku lub wycieku danych. Atakujący wiedzą, że zabezpieczenia dla urządzeń tego typu są często poważnie niedostateczne i nadal biorą sobie za cel te podatne na ataki urządzenia.

Niedawno badacze z firmy Fortinet zauważyli, że botnet² Mirai zaczął wykorzystywać lukę (CVE-2021-36260) na którą podatne są urządzenia chińskiego producenta, jednego z głównych graczy na światowym rynku kamer monitorujących. Botnet Mirai w październiku 2016 zaatakował GitHub, Twitter, Reddit, Netflix, Airbnb, CNN, Spotify i wiele innych portali, które nagle przestały być osiągalne. Na usługodawcę chmurowego OVH skierowano atak o sile 1Tbps, badacze twierdzą, iż główną rodziną urządzeń służących do tego ataku były właśnie kamery CCTV.

Za pomocą wyszukiwarki shodan autor tego artykułu zbadał liczbę urządzeń dostępnych bezpośrednio w Internecie: na świecie było dostępnych 4 311 407 urządzeń chińskiego producenta, z czego 33 223 w Polsce, urządzeń bez zmienionego domyślnego hasła odnaleziono 181 386, odpowiednio urządzeń innego znanego producenta z otwartym portem do zarządzania na świecie odnaleziono 1 093 826 a w Polsce 26 372. Podobnego rozpoznania można dokonać również za pomocą wyszukiwarki Google – wystarczy wpisać w pole wyszukiwania ciąg intext: "Hikvision" inurl:"login.asp". Wyszukiwarka shodan znajduje także 131 urządzeń ETHM-1 Satela dostępnych przez Internet.

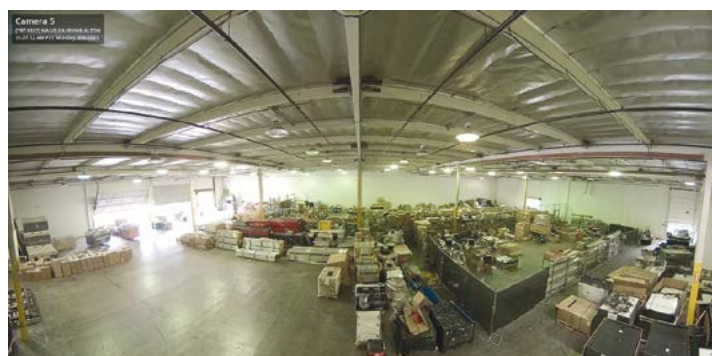
W 2021 roku Consumer Reports³ potwierdził, że cztery z badanych 13 wideodomofonów posiadały luki bezpieczeństwa, narażając ich właścicieli na włamania i wycieki danych osobowych, w tym adresów e-mail i hasel Wi-Fi.

Skaner do rozpoznawania urządzeń przemysłowych, systemów sterowania i Internetu Rzeczy o nazwie Xamera-GUI w Polsce wskazuje na ponad 2,5 tys. urządzeń posiadających podatności dostępnych przez Internet, (na całym świecie ponad 121 tyś, w USA prawie 60 tys., w Niemczech ok 15 tyś), urządzenia te komunikują się przez protokoły MQTT, BACnet, ModBus, Tridium Niagara (automatyka budynków), a nawet DICOM (urządzenia medyczne).

Najczęstszą przyczyną naruszeń cyberbezpieczeństwa jest błąd ludzki lub luka w procedurze. Błędy te mogą być

² Botnet to sieć urządzeń i komputerów zainfekowanych złośliwym oprogramowaniem, która pozwala hakerowi na zdalną kontrolę nad maszynami w celu wysyłania spamu, rozprzestrzeniania wirusów lub przeprowadzania ataków DDoS bez wiedzy i zgody faktycznych właścicieli.

³ <https://www.consumerreports.org/digital-security/video-doorbells-home-security-cameras-vulnerable-to-hacking-a4667188201/> [dostęp 2 marca 2023 r.]

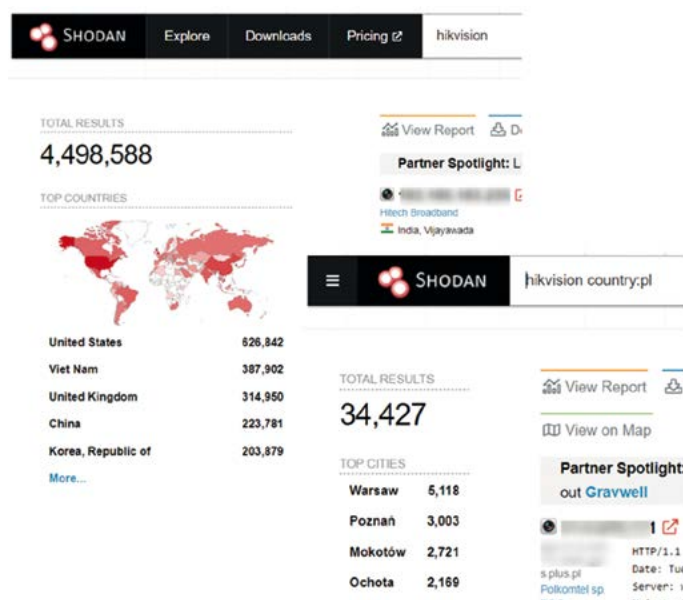
Rysunek 2. Zrzut ekranu magazynu Tesli –materiał wykradziony przez hackerów

Źródło: twitter

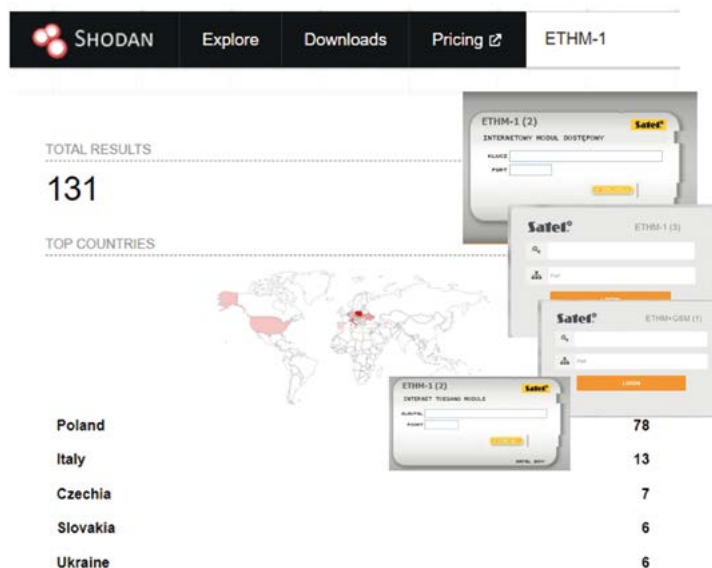
Rysunek 3. Obrazy przechwycone przez Anonymous z kamer zainstalowanych w Iranie

Źródło: https://twitter.com/Anonymous_VNPC/status/1572873889239429123 [dostęp 2 marca 2023 r.]

Rysunek 4. Dostępne w sieci Internet urządzenia firmy Hikvision

Źródło: [dostęp: 2 marca 2023 r.]

Rysunek 5. Dostępne w sieci Internet moduły ETHM-1

Źródło: [dostęp 2 marca 2023 r.]

Rysunek 6. urządzenia dostępne systemów bezpieczeństwa, automatyki przemysłowej, monitoringu i inteligentnych domów, które są ogólnie dostępne w sieci Internet.

Źródło: Xamerka [dostęp 2 marca 2023 r.]

przypadkowe lub celowe, ale kluczowym jest, aby regularnie szkolić personel w zakresie prawidłowego korzystania z urządzeń w sieci. Słabe, wielokrotnie używane lub rzadko zmieniane hasła to jedna z najczęstszych słabości, jakie powtarzają się w przypadku cyberataków. Im więcej urządzeń znajduje się w sieci, tym większe są szanse na wystąpienie cyberataku.

Najważniejszym sposobem ochrony systemów bezpieczeństwa przed zagrożeniami cybernetycznymi jest proaktywna obsługa. Zarządzanie cyklem życia urządzeń powinno być priorytetem, co oznacza, że starsze urządzenia powinny być wymieniane na nowsze modele zgodnie z zaleceniami

producenta. Oprogramowanie na wszystkich urządzeniach powinno być również na bieżąco zaktualizowane poprawkami publikowanymi przez producenta. Dodatkowo należy śledzić biuletyny bezpieczeństwa, gdzie publikowane są podatności zarejestrowane przez organizacje zajmującą się bezpieczeństwem informatycznym. Kolejną ważną kwestią bezpieczeństwa jest edukacja wszystkich pracowników, którzy powinni znać dobre praktyki branżowe.

Garść dobrych praktyk:

1. Budowanie świadomości potencjalnych podatności cybernetycznych, zagrożeń i problemów, nie będziemy robić nic, aby im zapobiec. Dostawcy zabezpieczeń mogą wspierać bezpieczeństwo, przekazując ważne informacje o znanych podatnościach klientom i partnerom, gdy tylko je odkryją.
2. Zmiana domyślnych haseł – na pierwszy rzut oka to bardzo oczywista kwestia, jednakże jeden z raportów magazynu CSO Online alarmował, iż na jednym tylko portalu hackerskim odnaleziono ponad 73 tys. zaindeksowanych lokalizacji internetowych, które prowadziły do rejestratorów i kamer z domyślnymi nazwami użytkownika i domyślnymi hasłami.
Niektórzy instalatorzy w ogóle nie zmieniają hasła i pozostawiają to samo domyślne hasło dla wszystkich kamer. Dobrą praktyką jest dla kamer dostępnych przez sieć publiczną ustalić różne silne hasła dla każdej z kamer. W sieci lokalnej – to samo silne hasło dla wszystkich kamer.
3. Polityka haseł – w wielu środowiskach, hasło roota lub hasło administratora jest współdzielone przez wszystkich administratorów, co zwiększa ryzyko bezpieczeństwa. Rotacja pracowników, czy to poprzez odejścia, czy zmianę obowiązków może stworzyć nieoczekiwane problemy w bezpieczeństwie. Warto ustalać konta indywidualne, które w każdej chwili mogą być blokowane. Należy także upewnić się, że każdy użytkownik ma uprawnienia tylko do zasobów i funkcji, których potrzebuje do wykonywania swojej pracy. Hasło głównego administratora (root) powinno mieć odpowiednią złożoność, nie powinno być użytkowane na co dzień i np. zdeponowane w bezpiecznym miejscu w razie sytuacji awaryjnych. Po jego użyciu warto wygenerować nowe. Konta typu „gość” lub „anonim” powinny być wyłączone.
4. Zarządzanie cyklem życia urządzeń. Właściwa konserwacja to najlepszy sposób na zapewnienie bardziej stabilnego i bezpiecznego systemu, dlatego zawsze należy instalować aktualizacje, gdy producent je udostępnia. Urządzenia DVR, NVR czy VMS najczęściej pracują na systemie operacyjnym Linux lub Windows – warto sprawdzić który to system i w jakiej wersji, by potem śledzić i monitorować znane luki w tych systemach, a następnie upewnić się, że system operacyjny ma aktualne poprawki bezpieczeństwa. Dodatkowo warto mieć świadomość o obecności dodatkowych modułów zainstalowanych na urządzeniu (np. serwer internetowy Microsoft IIS, lub Apache, silniki bazodanowe, biblioteki kompresujące materiał wideo), aby posiadać wiedzę, które luki i podatności będą miały dodatkowo wpływ na bezpieczeństwo.
5. Aktualizacja oprogramowania układowego (firmware) – prócz aktualizacji oprogramowania serwerów,

rejestratorów lub macierzy należy także aktualizować oprogramowanie układowe kamer bądź urządzeń. Wiele urządzeń posiada możliwość sprawdzenia dostępnych poprawek i aktualizacji zabezpieczeń. Warto sprawdzić poprawność pracy urządzenia po aktualizacji na jednym wybranym urządzeniu zanim zaktualizujemy ich dużą ilość. Przy większych instalacjach warto posiadać środowisko testowe do sprawdzania nowych wersji oprogramowania lub różnych wariantów ustawień.

6. Blokowanie ruchu sieciowego. Większość użytkowników końcowych wymaga zdalnego dostępu do kamer przemysłowych. Funkcja ta jest zwykle realizowana przez wystawienie rejestratora DVR, NVR lub VMS do sieci Internetowej. Urządzenia bezpośrednio dostępne przez Internet są zwykle skanowane ponad 10 000 razy dziennie. W idealnym przypadku nie należy podłączać swojego niezabezpieczonego urządzenia do Internetu. Jeśli jednak jest to konieczne powinno się otworzyć jak najmniej portów i wykorzystać firewall nowej generacji, który analizuje ruch sieciowy blokując nieprawidłowy ruch, oraz ataki typu „brute force”, warto także otworzyć ruch na serwery z określonej puli adresowej – IP Filter.
7. Budowanie sieci dla systemów bezpieczeństwa i wizyjnych (SECURITY) jako odseparowanej od głównej sieci organizacji (DATA). Jeśli sieci te będą połączone bezpośrednio możemy otworzyć wejście dla hackerów, którzy zaatakują jedną z sieci, inną kwestią jest duże prawdopodobieństwo wykorzystania podatności rejestratorów czy kamer (dla których łaty pojawiają się znacznie rzadziej niż do których operacyjnych działających na komputerach). W idealnym przypadku warto umieścić urządzenia bezpieczeństwa w galwanicznie odseparowanej sieci. Akceptowaną, dobrą praktyką jest umieszczenie systemów bezpieczeństwa oraz środowiska IT w odrębnych sieciach wirtualnych VLAN.
8. Szyfrowane połączenia – zaskakująco duża liczba rejestratorów DVR/NVR/VMS pozwala na połączenia, które nie są szyfrowane za pomocą protokołu SSL lub jego odpowiednika. Powoduje to możliwość przejęcia hasła a także potencjalne naruszenie prywatności i podsłuch.
9. Szyfrowany zapis na dyskach – podobnie jak przy połączeniach sieciowych przejęcie jednego z dysków w rejestratorze naraża organizację na utratę prywatności – materiał wideo powinien być zaszyfrowany, zarówno gdy jest przechowywany na dysku, jak i gdy jest przekazywany.

10. Bezpieczeństwo fizyczne – należy zabezpieczyć szafy, kable i pomieszczenia, w których znajdują się rejestratory DVR/NVR/VMS, przełączniki sieciowe oraz serwery i macierze dyskowe do przechowywania obrazu. Należy zapewnić bezpieczną kontrolę dostępu do pomieszczenia oraz w tym monitoring wideo.

11. Wyłączenie zbędnych, niebezpiecznych protokołów sieciowych – w małych firmach lub sieciach domowych w których zainstalowano proste routery typu SOHO (Small Office Home Office) należy wyłączyć usługę UPNP, która automatycznie przekierowuje porty w routerze lub modemie. Jeżeli system automatycznie przekierowuje porty, a hasło pozostanie domyślne, możemy dojść do zalogowania się do urządzenia przez intruza. Warto także wyłączyć usługę P2P umożliwiającą zdalne łączenie się poprzez chmurę producenta. Jeżeli nie korzystamy z protokołu SNMP należy go wyłączyć, jeśli jednak przydatny jest on do monitorowania stanu urządzeń należy ustalić wartość „community” na RO – tylko do odczytu. Ze względów bezpieczeństwa nie należy stosować protokołu SNMP do konfigurowania urządzeń.

12. Kontrola zdarzeń i potencjalnych incydentów – należy okresowo, nie tylko gdy podejrzewamy, że ktoś uzyskał nieautoryzowany dostęp do systemu, kontrolować dzienniki systemowe. Logi pokażą, które adresy IP zostały użyte do zalogowania się do systemu i do jakich usług bądź zasobów uzyskano dostęp.

Naruszenia danych i włamania do sieci komputerowych stają się coraz większym problemem również w systemach bezpieczeństwa, gdyż coraz częściej systemy te przyłączamy do globalnej sieci Internet. Systemy bezpieczeństwa będą coraz częściej stawały się celem hackerów tak bezpośrednio jak i pośrednio jako brama do sieci organizacji. W celu zapewnienia cyberbezpieczeństwa swojej organizacji, konieczne jest podjęcie działań tak organizacyjnych jak i technicznych. Ważne jest określenie i stosowanie dobrych praktyk oraz polityki bezpieczeństwa a także staranna analiza ryzyka, a co za tym idzie inwentaryzacja zasobów, ustalenie potencjalnych zagrożeń oraz określenie podatności. Później konieczne jest rzetelne wdrożenie systemu bezpieczeństwa i stała, okresowa jego konserwacja.

mjr Grzegorz Data
specjalista ds. informatyki i łączności
OIŚW w Rzeszowie

A man with a beard and tattoos on his neck and arm is wearing an orange jumpsuit and looking through prison bars. In the background, another person in an orange jumpsuit is sitting at a desk.

RADYKALIZACJA NIEJEDNO MA IMIĘ, CZYLI EKSTREMIZM A FUNKCJONARIUSZE SŁUŻBY WIĘZIENNEJ

„Jesteśmy jak kameleony, zmieniamy ton i kolor naszego charakteru moralnego w zależności od ludzi wokół nas”

J. Locke

Wprowadzenie

Różnice kulturowe odnoszą się do odmienności w wartościach, przekonaniach, zachowaniach, zwyczajach i innych aspektach kultury, które istnieją między różnymi grupami ludzi. Te różnice kształtują się w wyniku wielu czynników, takich jak historia, geografia, religia, język i innych doświadczeń społecznych. Każda kultura ma własny zestaw wartości i przekonań, które wpływają na to, co uważa się za ważne, dobre czy akceptowalne w danej społeczności. Co więcej, różne kultury mają odmienne sposoby świętowania ważnych wydarzeń, rytuały przejścia i codzienne praktyki, gdzie bezpośrednia komunikacja jest ceniona, podczas gdy w innych ważniejsza jest komunikacja pośrednia, polegająca na subtelny przekazywaniu myśli i uczuć. To, co jest uważane za odpowiednie zachowanie w jednej kulturze, może być nieakceptowane w innej. Dotyczy to takich aspektów jak kontakty międzypłciowe, wyrażanie uczuć czy relacje rodzinne. Różne kultury mają odmienne tradycje religijne, które wpływają na wartości, zwyczaje i codzienne życie ludzi. Z tego względu różnice kulturowe mogą prowadzić do nieporozumień i konfliktów, ale również wzbogacają nasze doświadczenia i pozwalają na lepsze zrozumienie innych kultur. Współczesny świat coraz bardziej się globalizuje, dlatego umiejętność rozumienia i szanowania różnic kulturowych staje się niezwykle ważna zarówno w aspekcie bezpieczeństwa jak i tego co się rozgrywa w międzynarodowych relacjach.

Radykalizacja traktowana jest często jako proces jednorodny i jednokierunkowy, zarówno od postaw centrowych do postaw ekstremalnych. Przede wszystkim należy na początku stwierdzić, że występuje deficyt badań w Służbie Więziennej jak i w polskiej nauce analizujących szerzej to zjawisko i wskazujących, które ze stymulantów zarówno wewnętrznych bądź zewnętrznych rzeczywiście zbliżają jednostkę – osądzoną do zachowań terrorystycznych, a które mają walor inhibicyjny. W moim rozumieniu, radykalizacja nie jest tworem jednolitym, ale składa się z wielu specyficznych aspektów radykalizacji, które obejmują poszczególne wymiary psychospołeczne człowieka. Suma tych składowych decyduje o sile oraz trwałości reakcji radykalnej. Co więcej, pojęcie ekstremizmu jest bardziej związane z terroryzmem niż fundamentalizm. Słowo *extremus* odnosi się do czegoś, co jest skrajne czy ostateczne. Droga do osiągnięcia tego stanu to właśnie radykalizacja – łatwiej jest zdefiniować radykalizację niż ekstremizm, ponieważ trudno jest ustalić, kiedy postawa bardzo zaangażowana przechodzi w postawę ekstremalną. Może obejmować zarówno chwilowe przesunięcia jednostki ku postawom ekstremalnym, jak i długotrwałe zmiany w wartościach, postawach i zachowaniach oraz wszystkie stopnie nasilenia między tymi dwoma skrajnościami. Zakładam również, że radykalizacja może

mieć charakter zarówno intelektualno-emocjonalny, jak i behawioralny, chociaż w przykładowo języku angielskim istnieje wyraźny podział między „radykalizacją” a „zaangażowaniem”. Dlatego też różnice kulturowe mogą wpływać na bezpieczeństwo w polskich więzieniach w wielu wymiarach. Oto kilka przykładów:

- Nieporozumienia i konflikty: Różnice w komunikacji, wartościach i normach zachowania mogą prowadzić do nieporozumień między osobami z różnych kultur. W skrajnych przypadkach te nieporozumienia mogą prowadzić do konfliktów i naruszeń bezpieczeństwa.
- Procedury bezpieczeństwa: W różnych kulturach mogą obowiązywać odmienne praktyki i normy dotyczące bezpieczeństwa. Na przykład, co jest uważane za bezpieczne zachowanie w jednej kulturze, w innej może być uznawane za ryzykowne.
- Reagowanie na sytuacje kryzysowe: W zależności od kultury ludzie mogą reagować inaczej na sytuacje stresowe lub kryzysowe, co może wpływać na efektywność działań ratowniczych lub zarządzania kryzysowego.
- Relacje z organami ścigania: W niektórych kulturach istnieje głębokie zaufanie do organów ścigania, podczas gdy w innych może panować nieufność lub obawa przed interakcją z nimi.
- Relacje między społecznościami: W miejscach, gdzie różne kultury współistnieją, mogą pojawić się napięcia wynikające z różnic kulturowych. Nierozwiązane napięcia mogą prowadzić do konfliktów społecznych i niepokoju.
- Wzorce przestępczości: Przestępczość może przyjmować różne formy w zależności od kultury. To, co jest uważane za przestępstwo w jednej kulturze, w innej może być tolerowane lub nie być uznawane za takie.
- Szkolenia i edukacja: Programy szkoleniowe i edukacyjne dotyczące bezpieczeństwa muszą być dostosowane do kulturowych oczekiwań i zrozumienia danej społeczności.
- Adaptacja do nowych środowisk: Imigranci i uchodźcy przybywający do nowych krajów mogą napotykać wyzwania związane z dostosowaniem się do lokalnych norm bezpieczeństwa.

Różnice kulturowe mogą stanowić wyzwanie dla bezpieczeństwa, ale jednocześnie oferują okazję do uczenia się i adaptacji. Aby skutecznie zarządzać bezpieczeństwem w wielokulturowym środowisku, kluczowe jest zrozumienie tych różnic i podejmowanie działań w celu ich uwzględnienia w strategiach, politykach i procedurach.

Aby zidentyfikować moment w jakim następuje radykalna zmiana kierunku należałoby określić jaki jest tak zwany punkt wyjścia lub kierunku prowadzącego ku ekstremizmowi ale też powody, zamiary oraz nowy punkt odniesienia. Bez takiego określenia trudno będzie stwierdzić, czy zmiana postaw i zachowań, tak na poziomie indywidualnym, jak i grupowym nastąpiła w wyniku gwałtownego pogłębienia tendencji, które występowały już wcześniej – czy też jest rzeczywiście „radykalną reorientacją”. Dzięki pracy w obszarze szkoleń i obserwacji osób zradykalizowanych, uważam że punkt zwrotny stanowi niezwykle ważny czynnik, a może być traktowany jako fenomen. Nie da się go zgeneralizować i stwierdzić że jest jeden określony. Określałabym go jako zespół uzupełniających się zachowań i postępujących przekonań. W odniesieniu do grup docelowych, które pozostają w osadzeniu i nie doświadczyły wcześniej traumatycznych

przeżyć, zaobserwowałam że decyduje czynnik sytuacyjny i często emocjonalnym, gdzie należy mieć również na uwadze fakt, że czas oraz głębokość rozłączenia moralnego/społecznego a nawet ekonomicznego, które w wyniku ich oddziaływania może następować nie jest tożsame nawet w grupach psychograficznie jednorodnych. Postępująca radykalizacja w więzieniach w Europie Zachodniej ale i na Bałkanach (między innymi w: Hiszpania, Portugalii, Holandia, Dania, Niemcy) może wskazać, że istnieją pewne predyspozycje osobowe, które modyfikują podatność na określone czynniki zewnętrzne. A nawet generują skłonność do wcześniejszego lub późniejszego wejścia w punkt zwrotny. Odkrycie ich mogłoby stać się znalezieniem świętego Graala w badaniach nad terroryzmem zmieniającym całkowicie wysiłki naukowe w tym zakresie. Okazuje się, że osoby które wstąpiły na ścieżkę radykalizacji oraz zachowań ekstremistycznych z którymi miałam okazję rozmawiać w więzieniach, często motywowały się właśnie punktem zwrotnym, jakim były wydarzenia w więzieniu lub to co przeżyły przed lub po odbywaniu kary więzienia. Często osoby te były jedynie obserwatorami i zostały w ramach kolektywnego podejścia zmotywowane do działań w słusznej, wedle ich opinii słusznej sprawie. Ale nie tylko, zemsta, poczucie niesprawiedliwości, rodzina, poczucie utraty lub braku szans i odcięcie stawiały się tym czynnikiem zarówno wśród kobiet jak i mężczyzn w Niemczech, Portugalii, Macedonii, Kosowie ale i Gruzji. Ciężko tu mówić o jednym aspekcie kulturowym lub religijnym. Jednocześnie jako szkoleniowiec i praktyk muszę stwierdzić, że w tych wypadkach często samo profilowanie zawiodło, tak samo jak służby które oceniły te osoby jako zarówno niezagrożające społeczeństwu oraz stabilne, niewykazujące skłonności radykalizacyjnych. Czy aż tak mogliśmy się mylić, czy jednak należy inaczej postawić to pytanie? Czy my zarówno, Polskie Państwo jesteśmy na to gotowi? Analizując dane z okresu 2012–2022 można stwierdzić iż w ciągu dziesięciu lat liczba cudzoziemców w AŚ i ZK wzrosła ponad trzykrotnie. Najliczniejsze narodowości w 2012 roku: Ukraina: 83 osoby, Bułgaria: 56 osób, Rosja: 54 osoby, Białoruś: 33 osoby, Litwa: 46 osoby. Zaś najliczniejsze narodowości w 2022 roku: Ukraina: 733 osoby, Gruzja: 282 osoby, Białoruś: 104 osoby, Rumunia: 53 osoby, Rosja: 81 osób. Zauważalny jest znaczny wzrost liczby osób z Ukrainy, Gruzji i Białorusi. Kraje, które pojawiły się w 2022, a które nie były obecne w 2012: Afganistan, Austria, Belgia, Brazylia, Dania, Egipt, Estonia, Francja, Indie, Irak, Kanada, Kirgistan, Kongo, Malta, Maroko, Mongolia, Norwegia, Republika Bośni i Hercegowiny, Rwanda, Senegal, Słowenia, Stany Zjednoczone Ameryki, Sudan, Szwajcaria, Tadżykistan, Tajwan, Tanzania, Turkmenistan, Uzbekistan, Wybrzeże Kości Słoniowej, Zimbabwe. Kraje obecne w 2012, ale nie w 2022: Argentyna, Cypr, Gwinea, Hiszpania, Iran, Irlandia, Izrael, Jemen, Jordania, Kamerun, Kazachstan, Kolumbia, Liban, Libia, Macedonia, Malawi, Mołdawia, Palestyna, Portugalia, Serbia, Somalia, Sri Lanka, Syria, Szwecja, Tunezja, Turcja, Węgry, Włochy, Zambia. Na uwagę zasługuje również liczba osób bez określonej narodowości („Bezpaństwowiec”): 2012: 6 osób, a w 2022: 10 osób. Zaś liczba osób z nieustaloną narodowością, nieporównywalnie wzrosła, gdzie w 2012 była to 1 osoba, a w 2022 aż 27 osób. W ciągu dekady liczba cudzoziemców w AŚ i ZK znacznie wzrosła. Głównym czynnikiem tego wzrostu wydaje się być zwiększenie liczby osób z Ukrainy,

Gruzji i Białorusi. Wielu krajów, które nie były reprezentowane w 2012 r., pojawiło się w 2022 r., co świadczy o różnicowaniu narodowości ludzi w AŚ i ZK. Warto również zwrócić uwagę na wzrost liczby osób z nieustaloną narodowością. Analiza czynnika kulturowego i jego znaczenia wobec danych dotyczących cudzoziemców przebywających w AŚ i ZK między 2012 a 2022 roku wskazuje, że widzimy zatem znaczący wzrost liczby cudzoziemców przebywających w AŚ i ZK przez dziesięć lat. W kontekście czynnika kulturowego, oznacza to, że placówki te stały się bardziej zróżnicowane pod względem narodowościowym i kulturowym. W 2022 roku obserwujemy większą różnorodność narodowości w porównaniu do 2012 roku. Wpływ na to mogły mieć globalne tendencje migracyjne, konflikty polityczne czy wzrost globalizacji. Może to także świadczyć o zwiększeniu się liczby cudzoziemców przebywających w danym kraju. Największa grupa w 2012 roku pochodziła z Ukrainy (83 osoby). W 2022 roku również największa grupa to osoby z Ukrainy, ale liczba wzrosła do 733 osób. Widzimy zatem, że pewne grupy narodowościowe, jak Ukraińcy, są bardziej reprezentowane. Może to wynikać z bliskości geograficznej, relacji historycznych lub współczesnych migracji. Po dziesięciu latach w 2022 roku widzimy wiele nowych narodowości, których nie było w 2012 roku, takich jak Afganistan, Austria, Belgia, Brazylia, Dania, Egipt, Estonia, Indie, Irak, Kanada, Kirgistan, Kongo, Malta, Maroko, Mongolia, Norwegia, Republika Bośni i Hercegowiny, Rwanda, Senegal, Stany Zjednoczone Ameryki, Sudan, Szwajcaria, Tadżykistan, Tajwan, Tanzania, Turkmenistan, Uzbekistan, Wybrzeże Kości Słoniowej, Zimbabwe. Zjawisko to może wskazywać na to, że różnorodność kulturowa wśród ludności cudzoziemskiej wzrasta. Wzrost różnorodności narodowościowej w placówkach AŚ i ZK wskazuje na konieczność dostosowania się do potrzeb kulturowych różnych grup. Może to obejmować uwzględnienie tradycji, zwyczajów, języka, religii i innych aspektów kultury. Dla personelu placówek oznacza to konieczność szkolenia w zakresie kompetencji międzykulturowych, a dla administracji dostosowanie procedur i praktyk. Zmniejszy to frustrację, niezrozumienie i bezsilność jaka może pojawić się u nieprzygotowanej kadry. Grozi to nadużywaniem władzy i siły. Wzrastająca różnorodność kulturowa w placówkach może wpłynąć na dynamikę społeczności więziennej. Zrozumienie kultury może pomóc w zapobieganiu konfliktom, promowaniu wzajemnego szacunku i integracji. Podsumowując, analiza danych z tego okresu w kontekście czynnika kulturowego ukazuje dynamiczne zmiany w składzie narodowościowym ludności cudzoziemskiej w AŚ i ZK. Wzrost różnorodności narodowościowej wskazuje na potrzebę dostosowania się placówek do nowych realiów kulturowych i uwzględnienia specyfiki różnych grup narodowościowych.

dr Magdalena El Ghamari

Kierowniczka Pracowni Bezpieczeństwa Kulturowego Collegium Civitas
Warszawa, Polska

#WIĘZIENNICTWO

OGÓLNOKRAJOWA KONFERENCJA I TARGI SŁUŻBY WIĘZIENNEJ
28-29 września 2023, Lublin

wieziennictwo.targi.lublin.pl

NOWOCZESNE TECHNOLOGIE W SŁUŻBIE BEZPIECZEŃSTWA

DONIMET

Part of ASSA ABLOY

Donimet Bis Sp. z o.o.
ul. Gośniewska 43, 05-660 Warka
+48 48 670 20 40
office.donimet@assaabloy.com

 www.donimet.com.pl